

Vertelcultuur in Vlaanderen. Een verhaal met een einde? Of het begin van een nieuw verhaal?

Eindrapport van het onderzoeksproject 'Vlaanderen vertelt. Onderzoek naar de behoefte, de haalbaarheid en de wenselijkheid van een expertisecentrum voor vertelcultuur in het kader van de ontsluiting van het orale erfgoed in Vlaanderen.'

© Ans Van de Cotte in opdracht van Van Stoel tot Stoel vzw

Juli 2009

INHOUD

Woord vooraf	6
1. Inleiding	8
1.1. Probleemstelling	8
1.2. Doelstellingen	8
1.3. De onderzoeksopdracht	9
1.4. Timing en stappenplan	10
2. Methodologie	12
2.1. Inleiding	12
2.2. Literatuur en deskresearch	12
2.3. Respondenten	12
2.4. Interviews	13
2.5. Schriftelijke bevestigingen	14
2.6. Respons	14
2.7. Analyse en interpretatie	15
3. Het vertellandschap in Vlaanderen	16
3.1. Inleiding	16
3.1.1. Een definitie	16
3.1.2. Vertelcultuur	19
3.2. Zender: De verteller	22
3.2.1. Achtergrond	21
3.2.2. Statuut	22
3.2.3. Vorming en vaardigheden	23
3.2.4. Contact met andere actoren uit het vertellandschap	24

3.3.	Boodschap: de vertelstof	25
3.3.1.	Het repertoire	25
3.4.	Ontvanger: het publiek	27
3.5.	Medium: vertelactiviteit of vertelling	28
3.5.1.	Hoe ziet zo een vertelactiviteit eruit?	28
3.5.2.	Omstandigheden	28
3.5.3.	Frequentie	29
3.5.4.	Promotie	30
3.5.5.	Actieradius	31
3.5.6.	Registratie	31
3.6.	Context	31
3.6.1.	Beleid	31
3.6.2.	Organisaties	32
3.6.2.1.	Soort organisaties	33
3.6.2.2.	Financiering	34
3.6.3.	Opleiding	35
4.	Noden en behoeften	37
4.1.	Noden en behoeften binnen de vertelsector	37
4.1.1.	Het erfgoed behouden	37
4.1.2.	Een gestructureerde opleiding	39
4.1.3.	Meer zichtbaarheid voor de vertelcultuur	39
4.1.4.	Registratie, archivering, ontsluiten van verhalen/vertelactiviteiten	39
4.1.5.	Een centraal aanspreekpunt	40
4.1.6.	Meer vertelinitiatieven	41
4.1.7.	verzamelcentrum voor verhalenbanken, privéarchieven	41
4.1.8.	Onderzoek	41

4.2.	Noden en behoeften van de vertelsector volgens diverse actoren met zicht op het vertellandschap	42
4.2.1.	Safeguarding	42
4.2.2.	Een gestructureerde opleiding	43
4.2.3.	Een centraal aanspreekpunt	44
4.2.4.	Archiveren, documenteren en ontsluiten van verhalen	44
4.2.5.	Meer zichtbaarheid voor de vertelcultuur	44
4.2.6.	Onderzoek	44
4.2.7.	Meer vertelinitiatieven	45
5.	Wenselijkheid van een huis voor vertelcultuur	46
6.	Haalbaarheid van een huis voor vertelcultuur	47
6.1.	Financiën	47
6.2.	Steun van de overheden	47
6.3.	Een degelijke beleidsvisie	48
6.4.	De relatie tussen kunsten en erfgoed	48
7.	Praktijkvoorbeelden uit het buitenland	50
7.1.	De Stichting Vertelcultuur (NL)	50
7.1.1.	Ontstaan en werking	50
7.1.2.	Doelstellingen	52
7.1.3.	Wereld Verteldag	52
7.1.4.	Communicatie	52
7.2.	Europäische Märchengesellschaft (D)	52
7.2.1.	Ontstaan en werking	52
7.2.2.	Doelstellingen	53
7.2.3.	Communicatie	53

7.3.	Mondoral (F)	53
7.3.1.	Ontstaan en werking	53
7.3.2.	Doelstellingen	54
7.3.3.	Communicatie	54
7.4.	Sorytellers of Canada/ Conteurs du Canada	54
7.4.1.	Ontstaan	54
7.4.2.	Doelstellingen	54
7.4.3.	Communicatie	55
8.	Beleidsaanbevelingen	56
9.	Bijlagen	59
9.1.	Bibliografie	59
9.2.	Namenlijst respondenten	61
9.3.	Vragenlijsten respondenten	66
9.4.	Begeleidende brief schriftelijke bevraging	73
9.5.	Schriftelijke bevragingslijsten	75
9.6.	Overzicht van de aanvragen per mail bij Van Stoel tot Stoel 2007 - 2009	
9.7.	Verslag van de studiedag 'Vlaanderen vertelt' 13 juni 2009	111
9.8.	Transcriptie van het panelgesprek op de studiedag van 13 juni 2009	

Woord vooraf

Verhalen zijn overal. We vertellen over dromen, over onze werkdag, over de kinderen, over onze toekomstplannen... Verhalen vormen ons leven.

Maar er bestaat een vertelcultuur die verder gaat dan de dagdagelijkse belevenissen. Een uitgebreid circuit van vertellers gaat regelmatig op pad om volwassenen en kinderen te boeien met verhalen. Heel wat organisaties zetten vertelactiviteiten op en die kennen de laatste jaren steeds meer succes. Bedrijven en organisaties zetten zelfs vertellers in om ideeën en processen over te brengen.

Omdat vertellen zo vanzelfsprekend lijkt, krijgt het niet altijd de nodige aandacht en appreciatie die het verdient. Vlaanderen bezit een schat aan verhalen. Als die niet verteld worden dreigen ze te verdwijnen omdat niemand ze nog kent. Hoe kunnen we hier mee omgaan? Op welke manieren kunnen we ervoor zorgen dat mensen blijven vertellen en dat de verhalen die ze vertellen ook in de toekomst doorgegeven worden?

Dit onderzoek wil een bijdrage leveren aan de reflectie over de toekomst van de vertelcultuur in Vlaanderen.

Het eerste en tweede hoofdstuk handelen over het opzet van het onderzoek en de gehanteerde onderzoeksmethode. Aansluitend beschrijven we het vertellandschap aan de hand van het communicatieschema van Jakobson. Hoofdstuk 4 brengt de noden en de behoeften van de vertelsector in kaart. In het daaropvolgende deel peilen we naar de wenselijkheid en de voorwaarden voor de haalbaarheid van een expertisecentrum. Op basis van de bevindingen uit de voorafgaande hoofdstukken formuleren we tenslotte een aantal beleidsaanbevelingen.

Een woord van dank gaat uit naar iedereen die zich heeft ingezet om dit onderzoek tot een goed einde te brengen. In de eerste plaats willen we alle respondenten bedanken. Zonder hun medewerking zou dit onderzoek nooit geslaagd zijn. Hun enthousiasme werkte aanstekelijk.

Verder zijn we ook de leden van de stuurgroep dankbaar voor hun waardevolle opmerkingen en 'wijze raad': Hendrik Defoort, Willem Derde, Sylvie Dhaene, Harlinda Lox, Laure Messiaen, Björn Rzoska en Simon Smessaert. FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw en in het bijzonder Marc Jacobs willen we bedanken voor de betrokkenheid. De hulp die we van Birgit Geudens kregen bij de organisatie van de studiedag was bijzonder welkom.

We vermelden ook graag het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Agentschap Kunsten en Erfgoed omwille van de steun en de financiële middelen die dit onderzoek mogelijk maakten.

Een speciaal dankwoord tenslotte gaat uit naar Koen Demuyne en Jan Vandemeulebroeke, de

drijvende krachten achter dit onderzoek en Madeleine Nieuwlaat voor haar bijdrage aan het welslagen van dit project.

1. Inleiding

1.1. Probleemstelling

Er bestaat weinig systematisch onderzoek naar het Vlaamse vertellandschap. Vlaanderen heeft nochtans een rijke verteltraditie en het herbergt een schat aan verhalen. Verschillende instituten en onderzoekers verzamelden er al heel wat en legden die vast. De volksverhalenbank van de K.U. Leuven is daar een mooi voorbeeld van. De vrijwilligersorganisatie Van Stoel tot Stoel stimuleerde de voorbije jaren de vertelkunst in Vlaanderen met ondermeer een vormingsaanbod en ondersteuning. De organisatie stelt vast dat er de laatste jaren steeds meer vraag naar vertellers, adviesverlening en expertise is. Van Stoel tot Stoel maakt, in het kader van het decreet op de amateurkunsten, deel uit van Opendoek vzw, Amateurtheater Vlaanderen. Maar vertellen is meer dan vertelkunst. De initiatiefnemers van dit onderzoek maken zich zorgen over de continuïteit van de vertelcultuur. Wie zal in de toekomst zorgen dat er genoeg vertelstof is? Wie zal in de toekomst verhalen blijven vastleggen en optekenen op een wetenschappelijk verantwoorde manier? Hoe zorgt men ervoor dat verteltechnieken en de kennis die daarmee gepaard gaat bewaard blijven voor toekomstige generaties? Hoe kan vertellen het best worden ingezet om een zo groot en divers mogelijk publiek te bereiken?

Met het onderzoek 'Vlaanderen vertelt. Onderzoek naar de behoefte, de haalbaarheid en de wenselijkheid van een expertisecentrum voor vertelcultuur in het kader van de ontsluiting van het orale erfgoed in Vlaanderen' wil Van Stoel tot Stoel vzw een antwoord formuleren op een aantal vragen.

Is er in Vlaanderen een draagvlak voor een expertisecentrum voor vertelcultuur?

Wat zijn de noden en de behoeften van de vertelsector met name vertellers, organisatoren van vertelactiviteiten en belangrijke actoren met zicht op de vertelsector?

Is een expertisecentrum voor vertelcultuur wenselijk en haalbaar?

1.2. Doelstellingen

De opzet van dit onderzoek is tweeledig:

Ten eerste wil het een aanzet zijn om het Vlaamse vertellandschap in kaart te brengen. Dit betekent dat we de verschillende onderdelen van de vertelcultuur in Vlaanderen omschreven. Om een zo volledig en genuanceerd mogelijk zicht te krijgen maakten we geen

onderscheid tussen erkende en niet-erkende organisaties, noch tussen amateur en professionele vertellers.

Ten tweede wilden we met dit onderzoek de noden en wensen van de vertelsector blootleggen.

We peilden naar de haalbaarheid, de wenselijkheid en de mogelijke functies van een expertisecentrum.

De initiatiefnemers willen met de onderzoeksresultaten een aantal denkpistes aanreiken om dit immaterieel erfgoed op een verantwoorde en manier in te zetten. Dit onderzoek heeft dan ook de ambitie om beleidsaanbevelingen te formuleren.

1.3. De onderzoeksopdracht

Het onderzoek werd uitgevoerd in het kader van een ontwikkelingsgericht project binnen het erfgoeddecreet (1 oktober 2008 – 30 september 2009).

Het startte op 5 januari 2009 en liep af op 17 juli 2009. Van Stoel tot Stoel vzw nam hiervoor een projectmedewerker in dienst. Aansluitend werd in samenwerking met de stuurgroep op zaterdag 13 juni 2009 de reflectiedag 'Vlaanderen vertelt' georganiseerd. Op die dag stelde Van Stoel tot Stoel vzw de voorlopige resultaten van het onderzoek aan de vertelsector en het brede erfgoedveld voor. De deelnemers reflecteerden over de vertelkunst/-cultuur in het algemeen en de onderzoeksresultaten in het bijzonder. Hun aanvullingen en nuanceringen werden in dit rapport mee opgenomen.

Een stuurgroep met de volgende leden begeleidde het onderzoek inhoudelijk:

- Willem Derde, projectcoördinator, Ename expertisecentrum voor erfgoedontsluiting vzw
- Harlinda Lox, vice-president, Europäische Märchengesellschaft
- Björn Rzoska, stafmedewerker, FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw
- Simon Smessaert, onderzoeker, Het Firmament
- Sylvie Dhaene, directeur, Huis van Alijn
- Hendrik Defoort, erfgoedcoördinator, Gent Cultuurstad/STAM
- Koen Demuyndt en Jan Vandemeulebroeke, vrijwilligers en Ans Van de Cotte, onderzoeker, Van Stoel tot Stoel vzw
- Laure Messiaen, coördinator, Volkskunde Vlaanderen

1.4. Timing en stappenplan

Stappen	Timing	Resultaat
Deskresearch	permanent	Inventarisatie en studie van publicaties, websites, verwante (buitenlandse) initiatieven
Eerste stuurgroep	15 december 2008	
Afbakening onderzoeksdomein	5 januari 2009 - 10 januari 2009	Voorbereidend literatuuronderzoek. Bepalen van de onderzoeksmethodologie. Op punt stellen vragenlijsten. Planning interviews.
Start onderzoek	12 januari 2009 - 13 februari 2009	Diepte-interviews sleutelfiguren. Vertrek schriftelijke enquêtes/bevragingen via mail.
Tweede stuurgroep	16 februari 2009	Bespreking eerste resultaten interviews
Tweede bevragingronde	13 februari 2009 - 04 april 2009	Bevraging andere respondenten. Bevraging buitenlandse organisaties Verwerking resultaten.
Derde stuurgroep	23 maart 2009	Voorstelling bevindingen tweede bevragingronde. Inhoudelijke voorbereiding studiedag
Verwerking	6 april 2009 - 25	Verwerking resultaten

	mei 2009	Redactie onderzoeksrapport Vorbereiding studiedag
Derde stuurgroep	25 mei 2009	Bijsturing rapport vorbereiding studiedag
Eerste resultaten	11 mei 2009 - 13 juni 2009	Opleveren eerste versie onderzoeksrapport Praktische en inhoudelijk vorbereiding studiedag
Studiedag	13 juni 2009	Voorstelling onderzoeksresultaten + verslaggeving
Verwerking	13 juni 2009 -17 juli 2009	Verwerking resultaten studiedag Eindredactie eindrapport
Vierde stuurgroep	6 juli 2009	Feedback rapport Formuleren van beleidsaanbevelingen
Opleveren rapport	17 juli 2009	Eindrapport

2. Methodologie

2.1. Inleiding

Om een zo genuanceerd en volledig mogelijk antwoord te geven op de onderzoeksvragen maakten we gebruik van verschillende methodes: deskresearch, interviews en schriftelijke bevestigingen.

Omdat het onderzoek slechts 6 maanden in beslag mocht nemen, maakte de onderzoeker, in overleg met de stuurgroep keuzes om de kwaliteit van het onderzoek te garanderen. Zo opteerden we ervoor om geen publieksonderzoek uit te voeren. Daarnaast werden geen scholen of culturele centra bevraagd hoewel zij vaak optreden als programmatoren van vertelactiviteiten. In een tweede fase van het onderzoek, waarvoor ondertussen een projectsubsidie is aangevraagd, zal verder onderzocht worden in welke mate vertellen ook in deze sectoren wordt ingezet of op een zinvolle manier zou kunnen ingezet worden.

2.2. Literatuur en deskresearch

Er bestaan weinig wetenschappelijke publicaties over de Vlaamse vertelcultuur. Er zijn wel een aantal artikels, inleidingen tot de vertelkunst in het algemeen en handleidingen voor vertellers waar we bij dit onderzoek dankbaar gebruik van maakten. Ze vormden ondermeer de basis voor een gedegen achtergrondinformatie over vertelcultuur en de inspiratie voor het samenstellen van de vragenlijsten. Daarnaast raadpleegden we ook de vrij toegankelijke informatie op het internet over diverse vertelinitiatieven en organisaties in binnen –en buitenland.

U vindt de lijst van deze bronnen in de bibliografie.

2.3. Respondenten

Voor onze interviews en schriftelijke bevestigingen gingen we op zoek naar een geschikte groep respondenten. Een lijst van mogelijke respondenten die we kregen van Van Stoel tot Stoel –Opendoek vzw vulden we aan samen met Koen Demuynck en Jan Vandemeulebroeke. Daarnaast contacteerden we de erfgoedcellen van Vlaanderen met de vraag of zij die lijst verder konden vervolledigen met personen/organisaties die in hun stad, gemeente of regio vertellen of vertelactiviteiten programmeren.

Ook tijdens de interviews peilden we bij de respondenten of zij nog personen konden aanbrengen die relevante informatie zouden kunnen geven. De lijst werd op regelmatige basis voorgelegd aan de stuurgroep die zelf nog een aantal personaliteiten suggereerde. Deze sneeuwbal methode zorgde voor een belangrijke aanvulling aan de lijst van

vooropgestelde respondenten.

Het bevroegde publiek bestond uit vertellers, organisatoren van vertelactiviteiten, bibliotheken, vertelgenootschappen, programmatoren en individuen die vanuit hun functie zicht hebben op de vertelkunst en de vertelcultuur (zie bijlage 9.2). Hierbij hielden we rekening met geografische spreiding, verscheidenheid in soort organisatie en vertellers, visie van de betrokken actoren...

Het merendeel van de respondenten, bibliotheken uitgezonderd, is afkomstig uit de vertelsector. We menen dan ook te mogen stellen dat de bevraging uitgevoerd werd bij een representatief staal van de vertelsector.

Omwille van de haalbaarheid konden we slechts een beperkt aantal interviews afnemen. In overleg met de stuurgroep maakten we een selectie. Ook bij deze selectie hielden we rekening met de hierboven omschreven parameters.

2.4. Interviews

De stuurgroep opteerde voor gedeeltelijk gestructureerde interviews voor het verzamelen van informatie. We maakten daarbij gebruik van vragenlijsten die in overleg met de stuurgroep werden opgesteld (zie bijlagen 9.1;9.3). Deze vragenlijsten bestonden voornamelijk uit gesloten vragen met een vaste formulering. Alle respondenten kregen dezelfde vragen voorgeschoteld in dezelfde volgorde. Naast de gesloten vragen bevatte de vragenlijst ook een aantal open vragen waarbij we om verduidelijking konden vragen waar nodig.

Het was niet altijd mogelijk om de vragen letterlijk en volgens de vooropgestelde volgorde te overlopen. Respondenten anticipeerden soms op andere vragen in hun antwoorden of verwezen naar antwoorden op vorige vragen. Een aantal externe factoren zorgde ervoor dat het interview onderbroken of vroegtijdig afgebroken werd.¹

Daarnaast kwamen we tot de vaststelling dat heel wat respondenten, vooral vertellers, de term expertisecentrum schuwden omdat ze niet goed wisten hoe ze die moesten invullen. Wanneer we spraken over een 'huis voor de vertelkunst' verliep het interview een stuk vlotter.

De verwerking van het interview gebeurde grotendeels tijdens het interview zelf aan de hand van notities in een computerbestand. De interviews werden daarnaast digitaal geregistreerd.

¹ Door het binnenkomen van familieleden of collega's, door telefoons, doordat een respondent de afspraak vergeten is en tijdig op een daaropvolgende afspraak aanwezig dient te zijn.

Deze opnames werden achteraf gebruikt als aanvulling en verbetering van de notities. We kozen voor een thematische transcriptie van de voor het onderzoek relevante passages. Daarnaast werden enkele interviews integraal getranscribeerd.

2.5. Schriftelijke bevestigingen

Naast de interviews stuurden we vragenlijsten naar vertellers, organisatoren van vertelactiviteiten, vertelgenootschappen en bibliotheken (zie bijlagen 9.4; 9.5). Op de eerste schriftelijke vragenronde kwam weinig reactie. We spoorden deze respondenten via email of per telefoon aan om vragenlijst alsnog in te vullen en door te sturen.

2.6. Respons

In totaal werkten 186 respondenten mee aan het onderzoek: 39 personen werden mondeling bevestigd, 147 personen schriftelijk. We interviewden soms twee of drie personen van dezelfde organisatie tegelijkertijd in één interviewsessie. De antwoorden in die sessie hebben we beschouwd als zijnde één antwoord van één respondent. Dat is de reden waarom het totaal aantal respondenten (186) afwijkt van dat in onderstaande tabel (178). Om de resultaten makkelijk in kaart te kunnen brengen maakten we een indeling in de groepen ‘vertellers’, ‘organisatoren’ en ‘actoren met zicht op het vertellandschap’. In werkelijkheid treedt een verteller soms ook op als organisator van een vertelactiviteit of kan een actor met zicht op het vertellandschap evengoed een verteller zijn.

De bibliotheken vormden een aparte categorie binnen het onderzoek. Een eerste bevestigingsronde, aan de hand van een schriftelijke vragenlijst, leverde slechts 24 antwoorden op. Na overleg met de stuurgroep stuurde de projectmedewerker een tweede vragenlijst op die zich beperkte tot 4 gerichte vragen. Op die manier kregen we zicht op de rol van de bibliotheken als organisator van vertelactiviteiten. Hierop kwamen 76 reacties.

	Medewerking aan het onderzoek	Totaal aantal gecontacteerde personen	Geen antwoord	Geen medewerking²

² Het gaat om personen en organisaties die geen bijdrage kunnen leveren aan het onderzoek en dit ook expliciet laten weten. De redenen daarvoor waren uiteenlopend: ziekte, tijdsgebrek, omdat de bevoegde personen gedurende lange tijd afwezig waren...

5 vertellers gaven aan dat ze gestopt waren met vertellen. Eén door langdurige ziekte, 4 anderen omdat hun vertelactiviteiten niet meer combineerbaar waren met hun hoofdberoep.

vertellers	51 (55%)	93	33	9
organisatoren	15 (71%)	21	4	2
Actoren met zicht op het vertellandschap	12 (86%)	14	1	1
Bibliotheken	100 (32%)	313	209	4
Totaal	178	441	247	16

2.7. Analyse en interpretatie

Met de verwerking van de interviews en de vragenlijsten wilden we een coherent antwoord bieden op de onderzoeksvragen. Bij de analyse en de interpretatie van de onderzoeksresultaten kozen we ervoor om de resultaten vraag per vraag met elkaar te vergelijken.

Omwille van de vlotte leesbaarheid werden deze niet op deze manier weergegeven in het rapport.

De verschillende antwoorden werden bijgehouden in een overzichtelijke databank, gegroepeerd per respondentengroep, zoals die hierboven beschreven staan. Zo kregen we snel en eenvoudig een overzicht van de antwoorden op de vragen en de frequentie waarmee gelijkaardige antwoorden terugkwamen. We behielden enkel de informatie die een antwoord op de vraag formuleerde. Niet-relevante informatie werd geschrapt. De verwerking van de resultaten gebeurde op basis van de schriftelijke versie van het interview. In het rapport gebruikten we fragmenten en citaten uit de interviews ter illustratie. De vertellers hebben we niet bij naam genoemd. Bij de uitspraken van organisatoren en actoren met zicht op het vertellandschap deden we dat wel omdat de context of het standpunt van waaruit men praat van belang is.

Op basis van de frequentie waarmee bepaalde antwoorden terugkwamen maakten we een prioriteitenlijst van de noden en behoeften. Die lichten we uitvoerig toe in hoofdstuk 4.

3. Elementen en actoren binnen het vertellandschap in Vlaanderen.

3.1. Inleiding

3.1.1 Een definitie

Voor we een overzicht geven van de elementen en actoren binnen het vertellandschap is het belangrijk ons onderwerp goed te omschrijven. Een sluitende definitie van vertellen formuleren is een moeilijke en complexe oefening. Dat bleek al meteen bij het bevragen van de respondenten.

De definitie van vertellen is voor elke respondent anders en persoonlijk:

Eén verteller omschreef het als volgt: “Ik zie vertellen als een manier om mensen iets te zeggen. Sommigen doen dat door een film te maken, ik doe dat door gebruik te maken van het woord, door lichaamstaal en door gelaatsuitdrukkingen. Mensen een verhaal bijbrengen. Je gaat zitten en je maakt tijd voor wat ik ga vertellen.” Een andere verteller focust meer op interactie: “Vertellen is luisteren, meebelevén, je laten meedrijven op de klanken, de sfeer, de woorden... Vertellen is niet alleen een verhaal met woorden en zinnen, niet enkel verbaal maar gebeurt door een levend persoon.” Terwijl nog een andere verteller het begrip heel ruim invult: “De mondelinge overdracht van verhalen die leven in een gemeenschap maar niet alleen mondeling. Dat kan ook via fotografie, via schilderkunst of via een hedendaagse creatie. Het kan dienen als metafoor voor een droom van een gemeenschap of een individu. Het kan veel functies en vormen aannemen maar het heeft altijd te maken met een communicatief element.”

Joël Smets, professioneel verteller uit Wallonië en stichter van La Maison de Conte in Brussel meent dat vertellen met drie kernbegrippen kan omschreven worden:

- humilité (nederigheid)
- sobriété (soberheid)
- liberté (vrijheid)

Door een verhaal te beginnen met ‘er was eens’ nodigt de verteller zijn publiek uit om deel te nemen: “Als je wil, rapporteer ik het woord. Ik breng het over, ik geef het door”, waarbij de verteller zich nederig, louter als ‘overdrager’, opstelt.

Een vertelling gebeurt bovendien in alle soberheid, zonder al te veel toeters en bellen: “Ce n’est pas grande chose par rapport le showbusiness.” De verteller heeft ten slotte de vrijheid om zelf naar de mensen te gaan om in hun leefwereld te stappen.

Een definitie van vertellen hangt ook af van de context. Zo zal vertellen voor een publiek als vorm van entertainment of ontspanning anders zijn dan het inzetten van een verhaal binnen organisaties of bedrijven om ideeën over te brengen. Men vertelt dus om verschillende doelstellingen te bereiken. Jan Swagerman onderscheidt in zijn *praktische handleiding voor het vertellen* vier verschillende motieven waarom iemand vertelt:

1) Vertellen wordt gebruikt als vormingsmiddel: om een boodschap over te brengen, om waarden en normen aan te reiken. Vertellen kan ook louter 2) een kunstvorm zijn of 3) een hulpmiddel om meer zelfvertrouwen te krijgen bij een presentatie. 4) Daarnaast kan vertellen mensen van verschillende culturen dichter bij elkaar brengen door ze naar elkaar te laten luisteren.³

Vertellen leunt bovendien dicht aan bij andere kunstvormen zoals theater, voordracht of poëzie. Dit maakt een strikte afbakening nog complexer. Wat in de interviews vaak terugkwam, is de manier waarop respondenten vertellen onderscheiden van andere disciplines.

• Vertellen en theater: interactie met het publiek en wegvallen van de vierde wand

Ina Vandewijer definieert vertellen o.m. als “een wederzijdse interactie tussen een verteller en één of meer luisteraars.” Net die interactie met het publiek beschouwt men als een van de basisprincipes van vertellen, zo blijkt ook uit de interviews.

“Storytelling creëert geen denkbeeldige slagboom tussen de spreker en de luisteraar. Daarin verschilt het van sommige vormen van theater die gebruik maken van een denkbeeldige ‘vierde muur’. Verschillende culturen en situaties creëren diverse verwachtingen rond de rollen van verteller en luisteraar, wie spreekt hoeveel en hoelang bijvoorbeeld en brengen daarom verschillende vormen van interactie tot stand. Die interactieve eigenschap van storytelling genereert ook die ogenblikkelijke impact. Bij verhalen vertellen op zijn best kan er onmiddellijk een hechte binding ontstaan tussen de verteller en het publiek.”⁴

Op de website van ‘Storytellers of Canada’, de vereniging die professionele Canadese vertellers ondersteunt, breidt men dit idee nog verder uit. Men poneert er dat het publiek het verhaal mee construeert met de verteller:

“Oral storytelling is the art of using language, vocalization, and/or physical movement to reveal the elements and images of a story to a specific, live audience. ‘Telling’ involves

³ Jan Swagerman, *De kunst van het vertellen*, Nederlands Centrum voor Volkscultuur, Utrecht, 1994, p. 5

⁴ Ina Vandewijer, *Storytelling. Verhalen vertellen kan iedereen*, Biblion Uitgeverij, Leuven, 2009, p.111.

direct contact between teller and listener.

A central, unique aspect of storytelling is its reliance on the audience to develop specific visual imagery and detail to complete and co-create the story in their minds.”⁵

Bernard Soenens, directeur van Open Doek Amateurtheater Vlaanderen, focust op het verschil tussen vertellen en acteren: “Afhankelijk van hoe sterk de wens of behoefte is om jezelf te profileren zul je een ander woord gebruiken. Er is wel een duidelijke afbakening van het verschil tussen vertellen en acteren. Daar zijn best wel elementen voor aan te reiken in de zin van het gebruik van een aantal middelen. De vertelkunst is een discipline waar externe middelen tot een minimum worden beperkt, waarbij de verteller heel centraal aanwezig is en waar de vierde wand doorbroken wordt en er rechtstreeks contact is met het publiek. Inspelen op het publiek is iets wat in de meeste theatervormen niet gebeurt. De verteller staat er doorgaans alleen voor. De verteller speelt geen personage maar staat daar als uitvoerder, als artiest. Er wordt meestal in de derde persoon verteld, over personages.”

Dominique Mys, coördinator van het Psstival, een vertelfestival in Brussel onderschrijft dit idee:

“Zonder publiek is er gewoonweg geen verhaal.”

• Voorlezen en vertellen:

De meeste respondenten die mondeling bevroegd werden, voelen ook instinctief een verschil aan tussen voorlezen en vertellen. Eén verteller verwoordt dat aanvoelen als volgt: “Vertellen is zeker niet hetzelfde als voorlezen. Vertellen is een verhaal dat je ingestudeerd hebt, dat je naar je mond hebt toegetrokken. Een verhaal dat je bestudeerd hebt en waarvan je de essentie onderzocht. Hoe breng ik dat? Dat is anders dan voorlezen want het is uit je hoofd dat je het haalt.”

Marc Jacobs, codirecteur van FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, illustreert het met een voorbeeld: “Voorlezen zou ik niet echt associëren met vertelcultuur. Er is een grens. Als een sprookje wordt voorgelezen dan kan ik mij daar vertelcultuur bij voorstellen. Als Tom Lanoye een stuk uit zijn oeuvre voorleest dan zou ik daar niet het woord vertellen op toepassen. Dat is dan echt voorlezen.”

Antoon Naert, voorzitter van Volkskunde Vlaanderen, wijst op het belang van mondelinge overlevering bij vertellen om het verschil met voorlezen te maken. “Het gegeven van continuïteit is heel belangrijk: het gegeven dat mensen verhalen overleveren van de een op de ander. Orale overlevering zonder dat daar iets tussenkomt dat artificieel is.”

⁵ <http://www.sc-cc.com/definition.html> geconsulteerd op 2 april 2009.

Ook een aantal organisaties sluit 'voorlezen' expliciet uit bij een definitie van 'vertellen'. Op de website van de Nederlandse Stichting Vertellen lezen we het volgende:

“Vertellen is wezenlijk anders dan voorlezen. Wanneer men voorleest, leest men geschreven taal. Geschreven taal is wezenlijk anders dan mondelinge taal. Dezelfde woorden worden gebruikt en toch...luister naar het verschil tussen een mondelinge voordracht en een voorgelezen lezing. Schriftelijke taal moet 'kloppen'. Alles is overdracht omdat betekenis zoveel mogelijk eenduidig moet zijn en de hoorder het begrijpt. Vertellerstaal is beeldende taal. De verteller maakt de oren van zijn publiek tot ogen. Met woorden roept hij beelden op. Kleuren, geuren, geluiden, smaken, gevoelens en warmte. Het lijkt een wonder en toch kan iedereen het als je het maar doet.”⁶

• Vertellen en stand-upcomedy

Een aantal respondenten, zij het een minderheid, geeft aan dat vertellen niet kan vergeleken worden met stand-upcomedy waar korte, humoristische anekdotes worden verteld maar het zijn geen verhalen. Onder andere Marc Jacobs maakt dit onderscheid: “Vertelkunst is een niche los van toneel en los van stand-upcomedians die moppen vertellen. Het is een duidelijk identificeerbare niche want het is niet aan iedereen gegeven om te vertellen.”

Johannes Melsen, zelfstandig consulent culturele projecten en artistiek directeur van het vertelfestival Nouvelle du conte te Bordeaux (Drôme) illustreert het verschil tussen stand-upcomedy en vertellen als volgt: “Stand-upcomedians kan je, met alle respect, vergelijken met vliegen die naar het licht gaan. Daar is zeker niets mis mee. Een verteller zoekt geen licht, zijn tekst zoekt licht. Een verteller accepteert dat hij verdwijnt achter zijn tekst.”

3.1.2. vertelcultuur

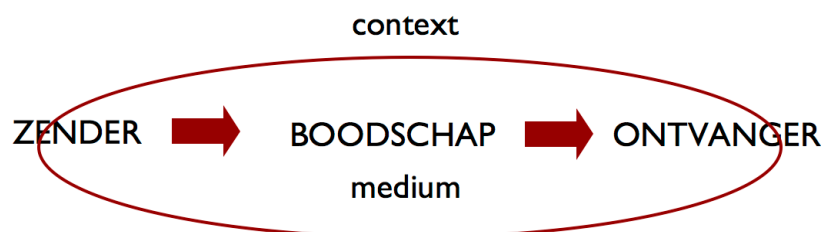
Vertelcultuur is het geheel van attitudes en gebruiken die in een bepaalde regio over vertellen gangbaar zijn. Ineke Strouken, directeur van het Nederlands centrum voor Volkscultuur en bestuurslid van de Nederlandse Stichting Vertelcultuur, wil 'vertelcultuur' niet vernauwen tot 'vertelkunst': “Vertelcultuur wordt bij ons nog vaak eens gezien als de professionele vertelkunst en professionele vertellers willen zichzelf dat ook nog wel eens toe-eigenen. Maar verhalen verzamelen, vertelkunst, de liefhebber en tegelijkertijd iedereen-heeft-een-verhaal, dat is 'de vertelcultuur' in Nederland. In Nederland heb je ontzettend veel stromingen van mensen met ook ontzettend veel cultureel verschillende achtergronden.”

⁶ <http://www.vertellen.com/VanHest.htm> geconsulteerd op 4 april 2009.

Theo Meder, wetenschappelijk onderzoeker verbonden aan het DOC Volksverhaal van het Meertensinstituut definieert vertelcultuur als volgt:

“De mondelinge overlevering van (volks)verhalen tussen (groepen) mensen in heden en het verleden.”

Om zicht te krijgen op de Vlaamse vertelcultuur beschrijven we in dit hoofdstuk de verschillende elementen en actoren die samen het vertellandschap in Vlaanderen vormen. Om zo systematisch mogelijk te werk te gaan, hebben we ervoor gekozen dit te doen aan de hand van het communicatieschema van Jakobson.⁷ Vertellen is immers de oervorm van communicatie.

Een zender brengt een boodschap over aan een ontvanger. Hij gebruikt hiervoor een middel, een medium en doet dit altijd binnen een bepaalde context.

Het schema van Jakobson is in werkelijkheid erg complex. Dit schema kunnen we, zij het ietwat vereenvoudigd omwille van de duidelijkheid, makkelijk vertalen naar het vertellandschap:

De zender is in dit geval de verteller. De boodschap is het verhaal dat wordt gebracht voor

⁷ Jakobson, Roman (1960): 'Closing Statement: Linguistics and Poetics' in: André Mottart en Jordi Castelyn, *Communiceren en Techniek. Handleiding communicatieve vaardigheden voor ingenieurs en technici*, Gent, Academia Press, 2006, p 19.

een ontvanger, in dit geval het publiek. De verteller gebruikt een medium om het verhaal over te brengen namelijk de vertelling.

De context waarbinnen dit allemaal gebeurt wordt onder meer gevormd door het beleid (overheid en ondersteunende organisaties), de organisatoren en het onderwijs.

We hebben er niet voor gekozen om een opsomming te geven van alle lokale of bovenlokale initiatieven, organisaties en verenigingen. We vermelden slechts sporadisch een concrete organisatie of vereniging om bepaalde punten te illustreren. Dit overzicht is uiteraard een momentopname waar we zoveel mogelijk rekening houden met het feit dat het vertellandschap in Vlaanderen voortdurend evolueert.

3.2. Zender: De verteller

3.2.1. Achtergrond

De reden waarom vertellers de vertelkunst beginnen uit te oefenen is voor iedere verteller persoonlijk en anders. Toch kunnen we in de getuigenissen een aantal overeenkomsten aanduiden.

42 vertellers konden duidelijk aangeven wat hen precies heeft aangezet om te vertellen: 7 vertellers geven aan dat zij vertellen zien als een natuurlijke uitloper van het artistieke parcours dat zij hebben afgelegd. Zij zijn acteur, schrijver of tekenaar en zochten naar nieuwe vormen om hun verhaal over te brengen. Eén verteller getuigt: “Mijn ambitie was tekenen en de mooiste tekeningen zaten nu eenmaal in sprookjesboeken. Ik ben die sprookjes dan beginnen lezen en ze zo beginnen te vertellen.”

Een tweede groep vertellers begon te vertellen vanuit een educatief standpunt of vanuit hun functie als leerkracht in het onderwijs: “Vanuit mijn onderwijservaring bemerkte ik dat er iets veel beter blijft hangen door er een krachtig verhaal aan te koppelen. Zeker ook bij minder begaafde kinderen.”

Het enthousiasme van vertellers werkte aanstekelijk voor anderen: door een opmerkelijke ontmoeting, door een boeiende voorstelling of door een aansporing van de ene verteller naar een andere verteller in spe.

‘De passie voor het verhaal’ is voor 5 respondenten het startpunt geweest van hun vertelcarrière.

Sommige vertellers geven aan dat zij begonnen te vertellen voor hun eigen kinderen en nooit gestopt zijn. Nog anderen hebben de liefde voor de vertelling van thuis uit of via familie meegekregen: doordat een van de grootouders, ouders of een familielid boeiend kon vertellen.

Drie vertellers volgden een vertelcursus en hebben sindsdien de vertelmicrobe te pakken. Twee respondenten gebruiken vertellen als middel om oraal erfgoed te ontsluiten: “Ik wou iets doen met de mondelinge traditie, de verhalen die ik hoorde van hoe mijn (groot)ouders eerst luisterden naar verhalen over gipenessen en klodden die in de buurt ronddoelden en ze zelf later gingen vertellen”.

3.2.2. Statuut

Voor sommige vertellers is vertellen hun beroep maar deze activiteit wordt niet officieel erkend door een instelling of een uitgereikt diploma. Daarom zijn de statuten waaronder vertellers werken zeer divers.

Sommigen opereren onder een vzw omwille van organisatorische of financiële redenen. Anderen zijn zelfstandige, zelfstandige in bijberoep, werken onder het kunstenaarsstatuut, zijn verbonden aan een feitelijke vereniging of noemen zichzelf vrijwilliger, professioneel-, amateur- of gelegenheidskunstenaar. Ook bij de vertellers bestaat veel onduidelijkheid: waarom hanteer je een bepaald statuut? Wanneer ben je amateurverteller? Wanneer noem je jezelf professioneel?

Het onderscheid dat de vertellers zelf maken tussen ‘amateur’ en ‘professioneel’ verteller houdt geen waardeoordeel in op vlak van kwaliteit maar wordt eerder uit economische overwegingen gemaakt.

Een professionele verteller leeft van de vertelkunst. Hij brengt zijn programma’s aan de man bij organisatoren van vertelactiviteiten en maakt actief promotie voor zijn voorstellingen. In sommige gevallen krijgt hij hulp van een coach. De professionele verteller is vaak meer dan alleen verteller: hij is daarnaast ook acteur, schrijver, muzikant of beweegt zich binnen het artistieke milieu.

Voor dit onderzoek volgen we het onderscheid op basis van de inkomsten. We spreken van een professionele verteller als meer dan 60% van de inkomsten afkomstig is van het vertellen of activiteiten die daarmee verbonden zijn (bijvoorbeeld het geven van vertelopleidingen).

Slechts 8 van de 51 bevroagde vertellers noemen zichzelf ‘professioneel verteller’.

In tegenstelling tot de professionele vertellers geven diegenen die vertellen uit liefhebberij aan dat zij heel wat vragen hebben over statuten en de tarieven die zij kunnen/mogen hanteren om niet in de problemen te komen met de fiscus. Geen enkele amateurverteller geeft aan subsidies te ontvangen voor de vertelkunst als dusdanig. Het merendeel vraagt zich af of zij op één of andere manier financiële ondersteuning zouden kunnen ontvangen en via welke kanalen dit zou kunnen gebeuren:

“Ik weet niet goed wat ik moet vragen voor een optreden. Adviesverlening met betrekking tot

statuten zou welkom zijn: ben ik zelfstandige of kunstenaar? Heel wat vertellers zijn ook zeer actief bezig waardoor dat toch al professioneel getint is.”

3.2.3. Vorming en vaardigheden

Hoewel de vormingen die de vertellers kregen heel uiteenlopend zijn, zijn alle vertellers het erover eens dat vertellen iets is waar men toch een zekere aanleg voor moet hebben: “Ik geef regelmatig workshops en ik doe dat graag omdat je altijd met een gemotiveerd publiek zit. Ik heb toch al een paar keer meegemaakt dat ik denk: met de beste wil van de wereld maar dit moet jij niet doen. Dit is niets voor jou. Waarom wil dan zo iemand per se gaan vertellen? En hoe komt het dat je bij de één ja zegt en bij de andere neen? Ik vind dat zeer moeilijk maar je merkt het wel. Het is vergelijkbaar met zingen: je kan het of je kan het niet”.

Cursussen, studiedagen, workshops of andere opleidingsvormen kunnen mensen evenwel aanzetten om te beginnen vertellen of om de vertelstijl bij te schaven, te sturen en te perfectioneren. 6 van de 51 vertellers geven expliciet aan dat ze nooit ‘een vertelopleiding’ gevolgd hebben. 2 vertellers volgden trainingen in het buitenland: aan de Nationale Vertelschool Utrecht en het Emerson College in Essex, Engeland. Het merendeel van de vertellers geeft aan dat ze zich op meer dan één manier bekwaamd hebben in de vertelkunst. Meer nog: volgens de meerderheid heeft een goede verteller zich op verschillende manieren de vertelkunst eigen gemaakt. 20 respondenten geven aan dat ondermeer het luisteren naar andere vertellers grotendeels heeft bijgedragen tot hun vorming: “Door naar andere vertellers te kijken kan je heel veel leren. Mijn tempo traag houden bijvoorbeeld. Dat is iets dat ik echt geleerd heb door te kijken naar anderen.” 19 vertellers volgden ooit één of meerdere cursussen of workshops bij Van Stoel tot Stoel, 18 volgden een vertelopleiding bij één van bovengenoemde organisaties: “Ik heb de vertelopleidingen bij Van Stoel tot Stoel gevolgd en de vervolgmodule maar die ging vooral over improviseren. Dat heeft mij gestimuleerd en bevestigd dat je een verhaal mag aanpassen aan eigen smaak. Ik durf meer improviseren dan vroeger.”

Volgens 11 vertellers heeft een andere opleiding de basis gelegd voor hun vertelkunde: studies aan het conservatorium, kunstonderwijs, avondschoole theater, een lerarenopleiding, opleiding kleuterleider, groepsgesprekken bij de KAV,...

Een aantal vertellers hebben zichzelf de vertelkunst aangeleerd. Door zelfstudie en door het ‘gewoon te doen’: “Al doende leer je. Als ik 27 jaar speel à rato van 130-140 voorstellingen (*per jaar*) dan zal het wel lukken wat natuurlijk niet wil zeggen dat je niet kunt leren van andere mensen. Ik zou geen workshops geven als ik niet zou geloven in het feit dat ik het

kan.”

5 vertellers geven aan dat ze het feit dat ze kunnen vertellen te danken hebben aan de feedback die ze kregen van andere vertellers: zowel individueel als binnen een vertelkring.

Een goede verteller moet over een aantal vaardigheden bezitten. Hieronder beschrijven we de eigenschappen waarover een goede verteller volgens de respondenten moet beschikken. Voor hen is het contact en de interactie met het publiek onontbeerlijk bij de vertelling. Dit impliceert dat een verteller ook in staat is om te improviseren: hij moet kunnen inspelen op de reacties van het publiek. Dat kan alleen als een verteller voeling heeft met zijn publiek en in staat is om ‘los’ te komen van zijn tekst.

Daarnaast kan een verteller ervoor zorgen dat een verhaal boeit door een goede verteltechniek: intonatie, het verhaalritme, juist stemgebruik, een goede uitspraak en expressie zijn daarbij zeer belangrijke elementen. Heel wat vertellers onderstrepen het belang van gelaatsuitdrukking en lichaamsexpressie.

76% van de vertellers geeft aan wel eens attributen te gebruiken tijdens een voorstelling maar het merendeel is het erover eens dat een goede verteller eigenlijk niets nodig heeft om zijn vertelsel boeiend te brengen.

Een aantal vertellers, vooral diegenen met de roots in het theater, vinden een correct taalgebruik noodzakelijk terwijl anderen aangeven dat ze zich ‘vrij’ voelen wanneer ze niet op hun taal letten: “In het begin was ik heel onzeker over mijn kunnen(...) ik wilde altijd heel netjes Nederlands praten om mijn accent niet te erg te laten horen. Mijn eerste verhaal dat ik moest vertellen was een mythologisch verhaal en ik kon het niet vertellen tot ik in het Antwerps begon te vertellen en toen rolde het eruit.”

Een goede verteller moet begeistert zijn door zijn verhaal; hij moet het verhaal ‘bezitten’ opdat hij zijn enthousiasme zou kunnen doorgeven aan een publiek. Hij moet een groot inlevingsvermogen hebben want hij moet zelf geloven wat hij vertelt om het geloofwaardig te kunnen overbrengen aan anderen. Durf en zelfvertrouwen zijn hierbij noodzakelijke elementen.

3.2.4. Contact met andere actoren uit het vertellandschap

31 van de 51 vertellers geven aan regelmatig contact te hebben met andere vertellers. Ze doen dit hoofdzakelijk om ervaringen uit te wisselen en van elkaar te leren. Daarnaast gaan vertellers eerder sporadisch naar elkaars voorstellingen kijken en werken ze af en toe samen.

Slechts één verteller geeft expliciet aan dat hij op de ontmoetingsdagen ingericht door Van Stoel tot Stoel contact heeft met zijn collega-vertellers.

Wanneer we deze resultaten van dichterbij bekijken zien we twee tendensen: het zijn vooral diegenen die vertellen uit liefhebberij die het meest contact hebben met hun collega's. Amateurvertellers groeperen zich meer in vertelkringen en hechten meer belang aan de feedback die ze van anderen krijgen. Professionele vertellers zijn individueeler ingesteld.

3.3. Boodschap: de vertelstof

3.3.1. Het repertoire

Het repertoire van de bevroegde vertellers is zeer divers. Geen enkele verteller geeft aan dat hij zich beperkt tot het vertellen van één bepaald genre. De verhalen worden gekozen omdat ze handelen over een bepaald thema, gebonden zijn aan een bepaalde streek of gewoon omdat ze de verteller op één of andere manier raken of aangesproken hebben.

Zestig procent van de vertellers geeft aan vooral 'eigen creaties' te vertellen. Enige voorzichtigheid bij de interpretatie van dit cijfer is geboden: het gaat hier in de meeste gevallen om bestaande verhalen die geïnterpreteerd, bewerkt of volledig herwerkt worden. Slechts een minderheid creëert nieuwe (volledig aan de eigen fantasie ontsproten) verhalen en dan nog vaak in opdracht van de programmator. Een verklaring ligt hiervoor in het feit dat het schrijven van een nieuw verhaal een tijdrovende bezigheid is en de vergoeding vaak niet evenredig is met de tijd die geïnvesteerd wordt in research en het uitschrijven.

Myriam Maillé, een gerenommeerde Waalse vertelster schetst in een onderzoek naar de vertelcultuur van Franstalig België de verschillende fasen van de voorbereiding die aan het eigenlijke vertellen voorafgaat. Volgens Maillé dient de voorbereiding te gebeuren 'comme un artisan: travail lent et progressif'.⁸

In de eerste plaats raadpleegt de verteller heel wat literatuur: geschiedenisboeken, lectuur die handelt over filosofie, antropologie, psychologie, poëzie, reisverhalen... Daarnaast consulteren ze websites en doen vertellers eventueel aanvullend onderzoek zoals bijvoorbeeld een museumbezoek.

In een volgende fase kiezen vertellers één of meerdere verhalen. Om een verhaal goed te kunnen brengen, moet een verteller begeistert zijn door het verhaal ook al is het soms geschreven in opdracht van iemand anders. De verteller verkent het verhaal en tast het af op vlak van opbouw en de beelden die het oproept. De verteller gaat na waar hij zich met het verhaal kan vereenzelvigen en waar het verhaal hem het meest raakt. Vervolgens herschrijft hij het verhaal volledig, rekening houdend met de bestaande structuur. Dit veronderstelt

⁸ S.N., Etat des Lieux des arts du récit et du conte en communauté française de Belgique, Bruxelles, La Maison du conte De Bruxelles, 2009, p.31.

ondermeer het schetsen van een context en van het globale thema en onderwerp, de weergave van het standpunt van de auteur en van een duidelijk begin en einde.

Vervolgens studeert de verteller het verhaal in en draagt hij het voor al dan niet met feedback van een coach.

Als de verteller dat nodig vindt kan hij op voorhand de locatie waar hij zal vertellen verkennen.⁹

Sprookjes en volksverhalen zijn binnen het klassieke repertoire het populairst en worden door 29 vertellers het vaakst verteld. Streekverhalen komen op de tweede plaats, gevolgd door humoristische en griezelverhalen. Historische en liefdesverhalen worden door respectievelijk 31% en 27% van de vertellers verteld. Slechts 6 vertellers geven aan dat ze regelmatig reisverhalen vertellen en 15 vertellers vervulde bovengenoemde opsomming: zij vertellen ook soefiverhalen, poëzie, tricksterverhalen, Griekse mythen en mythologische verhalen, verhalen verzonnen bij prentenboeken, verhalen met een educatieve dimensie, sagen en legenden, haiku's, kamishibai, troubadoursverhalen, waargebeurde verhalen en verhalen over Geronimo Stilton.¹⁰

Vertellers putten uit verschillende bronnen om hun vertelstof te vinden. De literatuur geldt voor 83% van de vertellers nog steeds als de belangrijkste inspiratiebron. 31 vertellers geven aan dat hun eigen inspiratie of fantasie aan de basis ligt van een nieuw verhaal: "Ik haal ze uit de literatuur of ik schrijf mijn verhalen zelf. Ik vind het wel leuk om klassieke dingen te herschrijven en er links naar vandaag in te stoppen maar dat is eigenlijk spelerei."

Verhalenbanken zoals de Volksverhalen Almanak (NL) en de Volksverhalenbank worden door 7 vertellers op regelmatige basis geconsulteerd.¹¹

Bij deze laatste wordt meermaals de opmerking gemaakt dat ze niet 'gebruiksvriendelijk' zou zijn omdat er enkel samenvattingen van verhalen te vinden zijn. Een van de organisatoren van een project rond streekverhalen onderschrijft dit probleem: "Je krijgt een samenvatting en vooral plaatsnamen en persoonlijke dingen die het streekgebonden maken zijn daaruit gehaald. Ik had gevraagd of ik in hun collectie mocht komen kijken, specifiek voor de verhalen uit een gemeente en dat mag niet. Je moet in de databank zoeken en dan moet je

⁹ Ibidem

¹⁰ Sagen en legenden werden meegenomen onder de noemer volksverhaal. Gezien de explicitering van één van de respondenten werd deze overgenomen.

¹¹ <http://www.beleven.org/verhalen/> en www.volksverhalenbank.be

ervoor betalen. Dat is een databank die niet toegankelijk is. In Nederland is dat wel het geval.”

16 vertellers geven aan dat hun vertelling afkomstig is van anderen: in enkele gevallen gaat het om een verhaal dat doorgegeven werd van de ene verteller aan de ander.

Een tweede belangrijke bron is de mondelinge geschiedenis. Vertellers baseren zich vaak op getuigenissen of levensverhalen om een eigen verhaal te maken of een bestaand verhaal aan te vullen. Ook 18% van de bevroegde programmatoren zetten vertellers in om oraal erfgoed te verspreiden: “De traditie van het overdragen van informatie is absoluut belangrijk.

De dag dat mensen niet meer gaan vertellen, gaan we een stuk van onze eigenheid verliezen. Ik baseer mijn vertellingen op vertellingen van anderen. Ik ga bij een

seizoensarbeider luisteren naar zijn verhaal. Die informatie is belangrijk, dat hij mij vertelt hoe dat toen was want hij heeft meegemaakt wat de omstandigheden waren. Als mensen niet meer gaan vertellen zijn we dat kwijt. Als mensen overlijden, zijn we dat kwijt.”

Of anders: “Het was in de eerste instantie de bedoeling om verhalen te registreren zodanig dat ze niet verloren gaan en om ze weer te leren kennen aan het publiek. En dat opnieuw leren kennen aan het publiek gebeurt dan eigenlijk door ze verder te vertellen en doordat het publiek die verhalen kan horen.”

3.4 Ontvanger: het publiek

Het tijdsbestek van dit onderzoek was te kort om een aanvullend en uitgebreid publieksonderzoek uit te voeren. Uit de bevraging van zowel vertellers als organisatoren kwamen we echter heel wat te weten over het publiek dat vertelvoorstellingen bijwoont. Veel vertellers geven aan dat vertellen in de publieke opinie vaak gepercipieerd wordt als een activiteit voor kinderen. In werkelijkheid is het doelpubliek van de vertellers veel uitgebreider en gevarieerder. Het onderzoek toont aan dat het publiek dat de vertellingen bijwoont hoofdzakelijk uit volwassenen bestaat: 36 vertellers vertellen het vaakst voor een volwassen doelgroep. Dit beeld wordt bevestigd door de organisatoren die ook voor deze doelgroep het vaakst activiteiten organiseren.

Het vertellen voor kinderen komt op de tweede plaats. Voor kinderen tot 6 jaar vertelt men slechts de helft zoveel keer als voor de 7 tot 12-jarigen. Een verklaring hiervoor ligt in het feit dat vertellers voor de allerkleinsten vaak aangepaste programma's moeten brengen. Dit impliceert een pak meer voorbereiding.

Bovendien is de groep van de 7 tot 12-jarigen voor heel wat vertellers een uitstekende barometer voor de kwaliteit van een vertelling: aan de reacties van de kinderen kan gemeten worden of ze geboeid zijn door een verhaal of niet, of iets al dan niet 'werkt'.

Pubers en adolescenten gaan het minst vaak naar vertellingen kijken hoewel 19 vertellers aangeven dat ze voor 'alle leeftijden' vertellen.

Het aantal toeschouwers per voorstelling is afhankelijk van het 'soort' optreden (vertelwandeling, 'verteltheater', schoolvoorstelling...) en van de locatie (in open lucht, in een café, in een tent, in een klein zaaltje, in een theaterzaal...).

In de bibliotheken wordt het meest verteld in kleine groepen (tussen 15 en 30 personen) om de intimiteit van de vertelling te garanderen en om organisatorische redenen. Dit beeld wordt bevestigd door de vertellers. Ook de organisatoren geven de voorkeur aan het vertellen in een 'intieme sfeer' met uitzondering van het vertelfestival Alden-Biesen, de Gezinsbond Ertvelde en de Tongerse Vertelnacht die kunnen rekenen op een erg grote belangstelling voor hun activiteiten.

3.5. Medium: vertelactiviteit of vertelling

3.5.1. Hoe ziet zo'n typische vertelactiviteit eruit?

De vertellingen die georganiseerd worden zijn meestal op zichzelf staande activiteiten. In een aantal gevallen maken ze onderdeel uit van een geheel: bijvoorbeeld de opening van een bepaalde locatie, een evenement, een personeelsfeest van een bedrijf...

3.5.2. Omstandigheden

We stelden vertellers de vraag waar ze het liefst vertellen, de organisatoren de vraag wat organisatorisch de beste vertellocatie is. De antwoorden waren ook hier zeer uiteenlopend. Toch konden we een bepaald stramien onderscheiden:

- In verband met het *comfort van het publiek* noteerden we volgende uitspraken:

"Een gezellige café! Geen kantine voor het personeel met slechte koffie. Een plek waar mensen samenkomen om iets te drinken, te praten, te schaken of te kaarten. Een plek waar nieuwe verhalen kunnen ontstaan."

"Minimaal maar comfortabel voor de luisteraar. De sfeer van het verhaal moet uitnodigend zijn."

"Een geestig oud cafeetje, in de zomer een geestig terras of een mooie tuin."

- In verband met het *comfort van de verteller*:

"Een ideale locatie is een locatie waar mensen zich op hun gemak voelen, waar de interactie tussen verteller en publiek ideaal kan verlopen, waar de afstand tussen

verteller en publiek niet te groot is. Waar aan de akoestische voorwaarden zijn voldaan. Teveel geluid van buiten werkt ontzettend storend. Of als je bijvoorbeeld door een spotlight verblind wordt.”

“Een plek waar het voldoende rustig is om niet te hoeven roepen.”

- In verband met de *sfeer*:

“Sfeervol. De locatie moet kunnen aangepast worden aan de sfeer van de verhalen. Een halloweenvertelmoment zal iets totaal anders zijn dan een sprookjesvertelmoment. Ik denk dat het belangrijk is dat de ruimte mee de sfeer van verhalen uitademt. Ruimte, verhalen en verteller moeten op elkaar inspelen.”

“Intiem, sfeervol en authentiek.”

“Knus, gezellig. Geen specifieke vertellocatie maar een vertelpunt: een boom, een open haard, een pleintje, een fontein...zolang het maar gezelligheid en samenhangigheid brengt.”

- *Een goede verteller kan overal vertellen:*

“Een goede verteller moet in staat zijn publiek te laten vergeten waar het zicht bevindt; het publiek zit dan in het verhaal. Als een verhaal enkel tot zijn recht komt in een ideale vertellocatie dan scheelt er wat aan dat verhaal en/of de manier waarop het gebracht wordt.”

“Een goede verteller moet in staat zijn om op elke locatie de juiste sfeer te kunnen creëren. Vertel eens een nachtelijk en ijskoud spookverhaal onder een blakende middagzon.”

“Alles kan voor mij, als je de locatie maar integreert in je vertelling of vice versa.”

3.5.3. Frequentie

De intensiteit waarmee vertellers gaan vertellen hangt van een aantal factoren af. Het aantal aanvragen dat zij krijgen, hun agenda, de verloning...

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het aantal voorstellingen dat vertellers jaarlijks brengen of organisatoren inrichten.

Optredens per jaar/vertelactiviteiten per jaar	Vertellers	Organisatoren	Bibliotheken

0	3	/	47
>10	9	12	46
10-20	8	3	3
21-40	7	/	3
41-60	12	/	/
61-100	5	/	/
101-200	5	/	/
201-300	1	/	/
>300	1	/	/
Geen respons	/	/	1
	51	15	100

Iets minder dan de helft van de organisatoren en 9% van de vertellers is tevreden met het aantal vertelactiviteiten dat ze nu brengt. Zes organisaties geven aan dat ze voorstander zijn van het organiseren van meer vertelactiviteiten maar dat daarvoor de tijd of de middelen ontbreken. 29% van de vertellers vindt dat ze te weinig uitgenodigd worden om te gaan vertellen terwijl slechts 1 van de programmatoren aangeeft dat ze hier te weinig aanvragen voor krijgen.

Veertien vertellers willen graag meer vertellen maar in combinatie met hun hoofdberoep is dit niet mogelijk. 9 vertellers geven aan dat de vergoeding die zij ontvangen voor hun optreden nogal aan de magere kant is omdat een vertelling heel wat voorbereiding vraagt. De verloning is niet in verhouding met de geïnvesteerde tijd. Vertellers proberen een evenwicht te vinden: "Het is een beetje een combinatie van te voorzien in je eigen levensonderhoud en afhankelijk van wat bepaalde organisaties van je vragen. Je moet er een beetje geld voor vragen, dat moet voor jou dan voldoende zijn maar je mag er ook niet teveel voor vragen want anders krijg je geen opdrachten."

3.5.4. Promotie

Heel wat vertellers maken zelf promotie voor hun vertellingen. 80% van de vertellers maakt zijn vertelactiviteiten bekend via mond-tot-mondreclame. 26 vertellers hebben een eigen

website, 60% van de organisatoren gebruikt het internet het vaakst om de activiteiten aan te kondigen naast affiches, flyers en folders. Eens de activiteiten vastliggen en het drukwerk verspreid is, contacteert 20% van de programmatoren de pers om nog meer reclame te maken. De website van Van Stoel tot Stoel wordt ook als promotiemiddel gebruikt voor vertelactiviteiten. 30% van de vertellers en 20% van de organisatoren verspreiden hun programma via mailing.

3.5.5. Actieradius

Op de vraag of vertellers/organisatoren hun actieradius konden omschrijven duidde het merendeel van de vertellers meerdere antwoorden aan. Vertellers zijn in ieder geval bijzonder mobiel: 36 van de 51 vertellers duiden 'Vlaanderen' aan als belangrijkste werkingsgebied. Op de tweede plaats wordt in de eigen regio verteld. 14 vertellers geven aan regelmatig in de eigen provincie te vertellen. 9 vertellers doen af en toe Wallonië aan, slechts 4 vertellers opereren in Brussel.

21% van de vertellers gaat af en toe in het buitenland vertellen, meestal op vertelfestivals: 10 van de 51 vertellers geven aan regelmatig bij de Noorderburen te gaan vertellen. Slechts 4 vertellers gaan regelmatig in niet-Nederlandstalige landen optreden: Frankrijk, Duitsland, Engeland en Marokko werd genoemd.

Een verklaring voor het feit dat er relatief weinig in het buitenland wordt verteld, ligt gedeeltelijk in de beperking van de taal: doordat een groot deel van de vertellingen in het Nederlands gebracht wordt, kan men zich alleen tot een Nederlandstalig publiek richten. Het is een stuk makkelijker voor buitenlandse vertellers om hier te performen dan omgekeerd. Het succes van het internationale vertelfestival Alden-Biesen is daar een voorbeeld van.

3.5.6. Registratie

81% van de vertellers registreert zijn vertellingen niet terwijl sommigen aangeven dat ze dat eigenlijk wel zouden willen doen maar niet weten hoe. Het zijn vooral de organisatoren die inspanningen leveren op dit vlak. 60% registreert de vertelactiviteiten doorgaans op DVD. In één geval werd enkel een geluidsopname op CD gemaakt. Sommige vertellers 'bewaren' hun verhalen in hun hoofd. Het merendeel noteert ze op papier (in schriften, mappen, notitieblokken...) of slaat ze op op pc.

Geen enkele verteller geeft aan dat hij zijn verhalen systematisch archiveert.

3.6. Context

3.6.1. Het beleid

De vertelkunst als dusdanig wordt niet rechtstreeks gesubsidieerd door een instelling,

instantie of instituut. De Vlaamse overheid beschouwt vertelkunst in de praktijk eerder als een vorm van amateurtheater. Van Stoel tot Stoel, het aanspreekpunt voor de vertelkunst in Vlaanderen opereert onder de vleugels van Opendoek vzw, belangenbehartiger van het amateurtheater. Opendoek vzw wordt gesubsidieerd door de Vlaamse Gemeenschap.¹² Vertelkunst vormt slechts een klein aandeel van de werking van deze vzw. De goodwill van vrijwilligers is er de laatste jaren steeds belangrijker geworden. Bij een aantal respondenten rijst daarbij de vraag of deze constructie geschikt is om de vertelkunst in Vlaanderen optimaal te ondersteunen.

Van Stoel tot Stoel krijgt regelmatig (aan)vragen van iedereen die vertellen ter harte neemt of een vertelactiviteit wil organiseren.¹³

53% van de vertellers geeft aan ooit al in contact te hebben gehad met de organisatie: "Ik heb samengewerkt met Van Stoel tot Stoel en dat ging dan vooral heel praktisch in zijn werk. Er kwam een vraag van de bibliotheken voor vertellingen en Van Stoel tot Stoel heeft dat praktisch geregeld en mij samengebracht met een muzikant. Dat kan je alleen heel moeilijk organiseren. Vanuit uw eentje zonder financiële ondersteuning kan dat niet. Als zo een organisatie dat afsprekt met de provincie en de bibliotheken is dat al helemaal iets anders." 2 vertellers geven aan nooit een antwoord te hebben gekregen op een vraag die ze stelden. 64% procent van de bevroegde organisatoren vroeg reeds advies aan Van Stoel tot Stoel. In de meeste gevallen vraagt men hulp bij de zoektocht naar vertellers. In één geval wilde men meer informatie verkrijgen over het inrichten van een cursus of workshop 'vertellen voor beginners'.

Diegenen (vertellers en organisatoren) die nog geen beroep gedaan hebben gedaan op Van Stoel tot Stoel geven daar verschillende redenen voor:

- Omdat er nog nooit een aanleiding was om Van Stoel tot Stoel te contacteren.
- Omdat niet duidelijk is waarvoor men bij Van Stoel tot Stoel terecht kan.
- Omdat men denkt dat Van Stoel tot Stoel enkel werkt voor de regio Antwerpen.
- Omdat de organisatie niet gekend is.

3.6.2. Organisaties

¹² <http://www.vanstoeltotstoel.be/> geconsulteerd op 8 januari 2009.

¹³ De taartdiagrammen in bijlage (9.6) geven een idee van de spreiding van de (aan)vragen die via mail binnenkwamen voor de periode 2007-2009.

3.6.2.1. Soort organisaties

Waar gaan vertellers vertellen? Door wie worden ze uitgenodigd om te vertellen?

Het antwoord op deze vragen is niet eenduidig. Vertellers gaan op zeer uiteenlopende plaatsen vertellen en worden door zeer diverse personen en organisaties gevraagd om te komen vertellen.

Bibliotheken, scholen en socio-culturele organisaties treden op als de belangrijkste inrichters van vertelactiviteiten.

53 van de 100 bibliotheken die meewerkten aan dit onderzoek geven aan regelmatig vertelactiviteiten te organiseren. In Oost- en West-Vlaanderen bieden de provinciale overheden een vertelprogramma aan bibliotheken aan. Het zijn vertelsessies die aan bibliotheken binnen een bepaalde regio worden aangeboden met financiële ondersteuning en logistieke begeleiding van de provincie. De bibliotheken krijgen vooraf een folder toegestuurd die aangeven welke verhalen ter beschikking zijn, een korte inhoud en praktische informatie. De provincies werken hiervoor nauw samen met Van Stoel tot Stoel en TCollectiefvertelT. De geïnteresseerde bibliotheken spreken via een beutrolsysteem of via overleg af wie intekent. Deze vertelsessies zijn bijzonder populair. De provincie Oost-Vlaanderen bekijkt momenteel of ze de nodige budgetten ter beschikking kan stellen om het aantal vertelsessies uit te breiden.

Naast bibliotheken organiseren ook scholen vertelactiviteiten. Lagere scholen programmeren meer vertellers dan het secundair onderwijs. In een vervolg op dit onderzoek zou het zeker interessant zijn om het scholenaanbod verder te bekijken en na te gaan hoe vertellen binnen het onderwijs zou kunnen ingezet worden. Gezien de beperkte tijdspanne waarin het onderzoek moest gebeuren konden wij hier jammer genoeg niet verder op ingaan.

Socio-culturele organisaties zoals de Gezinsbond, Het Davidsfonds, de KVLV... programmeren op zeer regelmatige basis vertelactiviteiten. Vertellers geven ook aan dat zij meer en meer aanvragen krijgen van zulke organisaties: "Ik ben nog nooit gevraagd door een cultureel centrum om te komen vertellen maar we zitten er soms wel op vraag van socio-culturele organisaties of scholen. Er is een markt die ook nog altijd bestaat buiten de scholen: socio-culturele organisaties zoals de KWB, KAV, de Gezinsbond. Dat zijn bloeiende organisaties en daar zitten en daar zitten ook jonge mensen bij... Dat zou vertellers verder bekend kunnen maken en meer zichtbaarheid geven. Een nieuwe verteller zal blij zijn als hij ergens zo een platform krijgt."

De dienst cultuur of de dienst toerisme van een stad of een gemeente treedt ook vaak op als werkgever voor vertellers: de helft van de vertellers geeft aan één of meerdere keren in opdracht van een stad op te treden.

Educatieve organisaties zoals Wisper, Vormingplus en Amarant vroegen 16 vertellers voor hun organisatie te komen vertellen.

Ook erfgoedcellen, erfgoedinstellingen (vb. kaasmakerij Passendale) en heemkundige kringen realiseren vertelactiviteiten rond projecten mondelinge geschiedenis, streekverhalen, erfgoedactiviteiten voor kinderen...

Daarnaast vertelt men op vraag van culturele centra (in 7 gevallen), vertelfestivals, Van stoel tot Stoel, musea, theaters, wereldwinkels en -centra en seniorenverenigingen.

Om bedrijfs- en privéfeesten op te luisteren schakelen organisaties, bedrijven en zelfs particulieren ook vertellers in.

19 vertellers treden zelf ook op als organisator van vertelactiviteiten. Negen daarvan beschikken over een eigen vertellocatie. Ze stellen bijvoorbeeld hun eigen woning ter beschikking, toeren rond met een bus of verteltent.

3.6.2.2. Financiering

De organisaties die vertelactiviteiten programmeren, financieren de vertellingen meestal door hiervoor middelen vrij te maken afkomstig uit de dagelijkse werking: erfgoedcellen, diensten toerisme of cultuur van een stad of gemeente, heemkundige kringen.

In sommige gevallen levert een stad/gemeente of een provincie een (kleine) bijdrage.

De Gemeente Langemark kreeg voor de ontwikkeling van de verhalenroute financiële steun van de Vlaamse Overheid via een projectgerichte subsidie voor dit erfgoedproject. Daarnaast droegen ook de gemeente, de provincie West-Vlaanderen hun steentje bij. Ten slotte kwam er financiële steun vanuit de toeristische sector.

Het Internationaal vertelfestival Alden-Biesen haalt het grootste deel van de financiën uit de ticketverkoop en uit de financiële middelen van de dagelijkse werking van de landcommanderij. De Provincie Limburg ondersteunt het festival, zij het eerder in beperkte mate.

Slechts 1 organisator wordt volledig gesubsidieerd door provinciale overheden: Het Sprookjeshuis in Antwerpen. Twee vertellers zijn als 'vaste verteller' in dienst van een organisatie hoewel dit in de praktijk deeltijds is of in combinatie met andere functies: eveneens in het Sprookjeshuis, Antwerpen en in het Museum voor Industriële Archeologie en Textiel in Gent.

3.6.3. Opleiding

Volgens Jac Vroemen, auteur van de vertellershandleiding *De kracht van verhalen*, betekent 'leren vertellen' *de techniek van de simpelste der expressiekunsten onder de knie krijgen*.¹⁴ In Vlaanderen bestaat er geen instantie die een officieel erkende, bovenlokale vertelopleiding aanbiedt. Er is geen opleiding die men kan doorlopen waarna men zichzelf 'verteller' kan noemen.

Er worden op regelmatige basis vertelcursussen aangeboden door verschillende individuen (vertellers) of organisaties zoals Van Stoel Tot Stoel, Wisper, Stichting Lodewijk De Raedt, Landcommanderij Alden-Biezen, De vertelacademie (NL), het Brusselse Maison du Conte (in het Frans)... Op ontmoetingsdagen georganiseerd door Van Stoel tot Stoel geven vertellers elkaar 'tips' en 'complimenten'. Deze feedback en de opmerkingen die vertellers vanuit hun vertelkring krijgen, vinden zij ontzettend belangrijk voor hun verdere ontwikkeling.

In Poperinge, aan de Stedelijke Kunstacademie, afdeling woord kan wie dat wil een opleiding tot 'Westhoekverteller' volgen. De opleiding wordt gesubsidieerd door de Provincie West-Vlaanderen. Het traject duurt drie scholjaren met twee lessen per week. De opleiding richt zich specifiek tot de toeristische sector, tot mensen die de streek al wat kennen of de weg gevonden hebben naar de recreatieve sector maar daar toch iets vernieuwends of iets nieuws willen doen. Een Westhoekverteller werkt gericht rond een bepaalde locatie maar verschilt van de klassieke gids in die zin dat het om meer gaat dan louter informatieoverdracht. Een Westhoekverteller wil zijn publiek ook entertainen en van het gehele gebeuren 'een belevenis' maken.

We vroegen de vertellers of zij interesse hebben in een bepaalde vorm van coaching, begeleiding of opleiding. 55% van de vertellers bevestigde omwille van diverse redenen:

"Jezelf coachen en opleiden is niet altijd even objectief."

"Ik ben met een verhaal bezig dat nogal aan het uitlopen is en dan is het wel interessant om iemand te hebben die erin kan snoeien en verbeteringen kan aanbrengen."

"Elke vorm opleiding is verrijkend en draagt bij tot nieuwe inzichten."

Een dergelijke opleiding mag de verteller vooral niet belemmeren maar moet stimuleren om aan de slag te gaan met wat hij geleerd heeft om zijn eigen weg verder uit te stippelen: "Je zou cursussen kunnen organiseren maar niet volgens een bepaalde visie. Hoe begeleid je de mensen die zelf willen vertellen? Hoe geef je die een routekaart zodat ze eigenlijk later zelf hun weg kunnen zoeken en vinden. Sommige mensen hebben wel nood aan een stukje

¹⁴ Jacques Vroemen, *De kracht van verhalen. Vertellen als levenskunst*, Bres, Amsterdam, 2000, p.16.

oriëntering.”

Dertien vertellers lieten weten dat ze geen behoefte hebben aan een opleiding: “Ik vind het fantastisch om samen te werken met mensen die hun eigen ding doen. Ik schuw ergens de gestructureerde opleiding. De drempel is te groot. Ik ben heel bang voor standaardisering.”

4. Noden en behoeften

4.1. Noden en behoeften binnen de vertelsector

De vertelsector in Vlaanderen wordt verondersteld het best zicht te hebben op de nood aan een expertisecentrum voor vertelcultuur. Zoals eerder vermeld maakten we geen onderscheid tussen professionele en amateur vertellers of tussen de organisatoren van grote of kleine evenementen bij het vastleggen van de noden en de behoeften. Af en toe legden de verschillende groepen wel andere accenten. Waar dat het geval was hebben we dit aangegeven. De behoeften zoals hieronder geformuleerd werden gerangschikt in volgorde van belangrijkheid, waarbij we de dringendste noden als eerste noemen.

4.1.1 Het erfgoed behouden

Op de vraag “wat dient er volgens u met het erfgoed van de vertelcultuur te gebeuren?” gaven de respondenten zeer uiteenlopende antwoorden. ‘Het erfgoed van de vertelcultuur’ vulden de respondenten tweeledig in:

Ten eerste gaat het om de traditie van het vertellen, de verteltechnieken en de kennis die daarmee gepaard gaat. Een tweede invulling beschouwt het erfgoed als het geheel van verhalen binnen die cultuur.

Hoe divers de invulling van het begrip ook is, er bestaat bij de respondenten telkens een belangrijke nood: het zorgvuldig bewaren of behouden. Een verteller verwoordde het als volgt: “De verhalen moeten vastgelegd worden voor de toekomst.” Of nog: “Door te vertellen kunnen we het erfgoed verder overleveren voor de generaties na ons.”

De respondenten hebben een minder uitgesproken mening over de manier waarop dat erfgoed het best bewaard wordt. Wanneer ze het hebben over ‘de verteltraditie’ dan geven ze het meest aan dat het doorgeven ervan het best kan gebeuren doordat mensen blijven vertellen. Met inbegrip van de kennis over hoe dat moet. Het behoud van verhalen gebeurt volgens de meerderheid het best door ze systematisch op te tekenen.

4.1.2. Een gestructureerde opleiding en coaching

Workshops, cursussen en ontmoetingsdagen zoals georganiseerd door bijvoorbeeld Van Stoel tot Stoel, landcommanderij Alden-Biesen of andere organisaties leveren zeker een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van de verteller. Het aanbod is echter versnipperd

en blijft beperkt. Zowel vertellers als organisatoren geven aan dat er nood is aan meer professionalisering in de vorm van een 'volwaardige' opleiding. De invulling van die opleiding laten de meeste vertellers in het midden.

De meerderheid is het er wel over eens dat die opleiding moet gegeven worden aan een erkend instituut of binnen een professionele, al dan niet bestaande (theater)opleiding. Een degelijke opleiding zou kunnen zorgen voor een verbetering van de kwaliteit die de vertellers brengen. Guy Tilkin, organisator van het internationaal vertelfestival Alden-Biesen suggereert een aanvullend jaar aan een lerarenopleiding :

“Ik zou wel licht zien in een structurering van een 'opleiding'. Ik heb nood aan een kwaliteitsverhoging van de vertellers in Vlaanderen. Ik programmeer heel wat vertellers uit Nederland voor ons Nederlandstalig programma. Ik zou daar ook eigenlijk heel graag meer Vlaamse vertellers hebben. In *Koppen XL* hebben ze aangekondigd dat er in de lerarenopleiding een extra jaar gaat komen voor leerkrachten die in het basisonderwijs meer met muziek gaan werken zodanig dat die mensen als leerkracht van school tot school te gaan om daar in de klassen meer met muziek te werken. Waar hebben wij dan de boot gemist om hetzelfde te doen met verhalen want met verhalen is er een pak meer te doen dan met muziek.”

Naast 'het leren vertellen' zouden vertellers ook inhoudelijk kunnen begeleid worden in het leren schrijven en herschrijven van sterke verhalen.

“Het is een kunst om bijvoorbeeld van het korte verhaal in een databank een verhaal te maken en te herschrijven. Je hebt niet alleen te maken met het vertolken maar ook met het maken ervan.”

Een groot deel van de vertellers geeft aan voorstander te zijn van 'een opleiding op maat' waarbij een coach of begeleider feedback of deskundig advies geeft over hun manier van vertellen.

Naast een structurele opleiding is er behoefte aan begeleiding van diegenen die vertellen uit liefhebberij. Zij hebben andere noden dan professionele vertellers die van hun vak leven. Beginnende vertellers moeten tijdens deze opleiding de omkadering krijgen om zelf de stap naar het vertellen te zetten.

“Je zit in Vlaanderen met een groot probleem op vlak van vertellen en Van Stoel tot Stoel speelt hier zeker een belangrijke rol in. Je hebt mensen die dit professioneel doen en mensen die dit doen uit liefhebberij. Ik gebruik expres het woord 'liefhebberij' in plaats van amateurisme omdat liefhebberij kwalitatief zeer goed kan zijn. Voor deze mensen houdt dit automatisch de reflex in dat ze begeleiding gaan zoeken, dat ze cursussen volgen en zich laten coachen. De 'professionals' denken dat ze dit niet nodig hebben, terwijl dat ook niet

helemaal correct is.”

Een aantal vertellers formuleerden de behoefte om in bestaande opleidingen met een ruimere poule te werken. Zo komen steeds andere expertises en perspectieven aan bod. Daarbij is ook interesse voor de inzichten van buitenlandse lesgevers.

4.1.3. Meer zichtbaarheid voor de vertelkunst

Vertellers geven aan steeds meer aanvragen te krijgen om te komen vertellen. Toch vinden heel wat actoren dat de zichtbaarheid nog een stuk beter kan. De vertelactiviteiten die georganiseerd zijn vaak kleinschalig, erg versnipperd en worden onvoldoende gepromoot. Een goede promotie zou de zichtbaarheid van de vertelkunst kunnen vergroten en het bij een breder publiek en de pers bekend kunnen maken.

Bovendien bestaat bij de respondenten het gevoel dat vertellen nog vaak wordt bestempeld als ‘voor kinderen’ of ‘een gebeurtenis aan de haard.’: “Vertellen is iets dat in kleine hoeken en kanten gebeurt. Je zit altijd in die vergeethoek zo van ‘het is iets voor kindjes want het is vertellen’: oubollig en mottenballentoestanden.”

Vertellers en organisatoren zijn het er wel over eens dat dit beeld snel gecorrigeerd kan worden. Eens de toeschouwer de stap gezet heeft om een voorstelling bij te wonen, is hij geprikkeld en komt hij vaak terug.

Een betere zichtbaarheid zou dus ook voor een imagocorrectie kunnen zorgen. Sommige professionele vertellers zijn daarbij zelfs voorstander van een bepaalde vorm van ‘kwaliteitscontrole’ omdat ze aangeven dat de slechte kwaliteit van de vertellingen het imago van de vertelcultuur negatief beïnvloedt.

“Ik heb soms wel vragen bij de kwaliteit van sommige mensen die er worden op uitgestuurd om te gaan vertellen. Ik heb die vragen ook soms bij de workshops die ik zelf geef of bij het begeleiden van projecten. Er zou toch ergens een zekere vorm van kwaliteitscontrole moeten zijn.”

Tenslotte zijn de respondenten er van overtuigd dat meer aandacht voor de vertelkunst automatisch meer interesse bij het publiek zal genereren. Dat vertaalt zich uiteindelijk in de organisatie van meer vertelactiviteiten.

4.1.4. Registratie, archivering en ontsluiten van verhalen/vertelactiviteiten.

Een aantal vertellers vertelt hun verhalen ‘uit het hoofd’ zonder die vast te leggen op materiële dragers. Geen enkele verteller of organisator geeft aan systematisch een archief bij te houden van verhalen of vertelactiviteiten. Vertellers bewaren hun verhalen hooguit op papier of op pc.

Slechts een handvol vertellers en organisatoren hebben al vertelactiviteiten geregistreerd maar voegen daar onmiddellijk aan dat dit eerder uitzonderlijk was. De respondenten geven aan dat zij 'het beter wel zouden doen' maar dat zij niet precies weten hoe dat correct moet.

Hoewel er veel inspiratie aan vertelstof is, is er toch nood aan een centrale databank of een archief met verhalen en verhaalstof vanuit verschillende invalshoeken.

Bestaande verhalenbanken zijn nog niet bij iedereen gekend of even gebruiksvriendelijk.

Vertellers geven aan dat het hen heel wat werk zou besparen indien zij verhalen snel, makkelijk en vrij zouden kunnen opzoeken bijvoorbeeld op thema, trefwoord, regio, genre, periode enzovoort. Het zoeken naar een geschikt verhaal vormt immers een groot deel van de voorbereiding.

Daarnaast vinden vertellers het belangrijk dat de verhalen die zij nu vertellen worden opgetekend voor de toekomst en dat verhalen die vroeger werden verteld worden doorverteld opdat ze zouden blijven 'leven': "Als iemand een waar gebeurd verhaal vertelt en dat is een verhaal dat niemand kent en waar belangstelling voor bestaat, moet er overwogen worden om dat ook op papier te zetten."

Ook organisatoren geven aan dat een databank een nuttig hulpmiddel zou zijn voor de zoektocht naar verhalen. Een dergelijk database of bibliotheek zou hen een stap vooruit kunnen helpen bij de organisatie. Veel van de vertelactiviteiten die zij inrichten zijn immers opgebouwd rond een bepaald thema of zijn gebonden aan een streek of regio.

4.1.5. Een centraal aanspreekpunt

Vertellers en organisatoren hebben soms heel wat praktische vragen maar weten niet altijd waar ze daar mee naartoe kunnen. Sommigen verwijzen naar Van Stoel tot Stoel als aanspreekpunt, anderen geven aan de organisatie niet te kennen of onvoldoende antwoord op hun vragen of ondersteuning te hebben gekregen.

Vertellers zoeken een aanspreekpunt dat hen informatie kan verschaffen over ondermeer statuut, juridische kwesties, subsidieaanvragen en dergelijke. Of dat zo een aanspreekpunt op zijn minst kan doorverwijzen naar de daarvoor bevoegde instanties.

Bovendien zou dit aanspreekpunt beslissingen van overheidswege moeten vertalen naar de vertelsector.

Organisatoren zoeken dan weer ondersteuning bij de organisatie van vertelactiviteiten: bij het zoeken naar vertellers, over de aanpak, contactgegevens van andere organisatoren... . Het aanspreekpunt zou organisatoren 'een verteller op maat' kunnen aanbieden: een

verteller die bijvoorbeeld gespecialiseerd is in het brengen van een bepaald genre, rond een bepaalde thematiek vertelt, de verhalen van een streek goed kent...

Op die manier zouden vertellers die minder zichtbaar zijn evenveel kansen krijgen als diegenen die vertrouwd zijn met het voeren van promotie.

Vertellers en organisatoren blijven graag op de hoogte van wat er leeft in het vertellandschap. Dit impliceert dat het aanspreekpunt op de hoogte is van welke activiteiten en gebeurtenissen er in Vlaanderen op stapel staan, welke tendensen en recente ontwikkelingen er bestaan. Daarnaast zou het deze informatie beschikbaar moeten maken voor alle geïnteresseerden via een website, een tijdschrift of een nieuwsbrief.

Vooraf de vertellers onderstrepen het belang van de laagdrempeligheid van het aanspreekpunt. Daarenboven vinden zij het wenselijk dat het personeel dat er werkt "niet vanuit een ivoren toren opereert" maar dat zij weten wat er leeft binnen het vertellandschap.

4.1.6. Meer vertelinitiatieven

Deze behoefte hangt samen met de wens naar een grotere zichtbaarheid en de zoektocht naar een mogelijkheid om het imago van vertellers op te krikken. Het zijn vertellers die vinden dat er meer vertelactiviteiten zouden ingericht moeten worden of dat organisaties op zijn minst gestimuleerd moeten worden om vertelactiviteiten te organiseren.

4.1.7. Een verzamelcentrum voor verhalenbanken, privéarchieven...

Het archiveren, registreren en ontsluiten van verhalen is een belangrijke nood voor diverse actoren binnen het vertellandschap. De behoefte aan een verzamelcentrum is hier nauw mee verbonden.

Een aantal vertellers geeft aan dat zij oude, zeldzame verhalenboeken of verhalencollecties bezitten en zich zorgen maakt over wat daar later mee zal gebeuren. Een verzamelcentrum zou hiervoor een oplossing kunnen bieden. Daarnaast zouden privéarchieven ook hier een plaats kunnen vinden. Verhalenbanken die om diverse redenen niet meer onderhouden of aangevuld worden zouden in het verzamelcentrum een thuis kunnen vinden waardoor het voortbestaan ervan gegarandeerd wordt.

Vertellers en organisatoren stellen hierbij wel de voorwaarde dat alle verzamelde collecties op termijn kunnen geconsulteerd worden.

4.1.8. Onderzoek

31% van de respondenten vindt dat er nog te weinig onderzoek is gebeurd naar de Vlaamse vertelcultuur.

Tijdens de gesprekken die met de respondenten werden gevoerd kwamen nog heel wat andere wensen naar voren die in een huis voor vertelcultuur zouden kunnen ingevuld worden. Het is niet de bedoeling van dit onderzoek om elke individuele behoefte te vermelden. Toch willen we graag nog twee behoeften vernoemen die enkel binnen de groep van de vertellers terugkwamen: de nood aan een repetitieruimte voor vertellers en een boekingskantoor voor vertellers.

4.2. Noden en behoeften van de vertelsector volgens belangrijke actoren met zicht op het vertellandschap

De noden en behoeften volgens de belangrijke actoren met zicht op het vertellandschap zijn gelijklopend met die van de vertelsector. Toch worden hier en daar andere klemtonen gelegd, zijn er een aantal nuanceverschillen of worden de behoeften van vertellers en organisatoren aangevuld.

4.2.1. Safeguarding

We legden de vraag ‘wat dient er volgens u met het erfgoed van de vertelcultuur te gebeuren’ eveneens voor aan diverse actoren met zicht op het vertellandschap.

De respondenten onderschrijven de vaststelling dat de bescherming van dit stuk erfgoed belangrijk is maar dat de manier waarop dat gebeurt, de presentatie, minstens even belangrijk is. De uitdaging bestaat erin om dit op een hedendaagse manier te realiseren. Marc Jacobs pleit ervoor om het begrip ‘immaterieel erfgoed’ op de vertelcultuur toe te passen. De Unesco conventie ter bescherming van immaterieel erfgoed van 2003 definieert immaterieel erfgoed als volgt:

“Het immaterieel cultureel erfgoed betekent zowel de praktijken, voorstellingen, uitdrukkingen, kennis, vaardigheden als de instrumenten, objecten, artefacten en culturele ruimtes die daarmee worden geassocieerd, die gemeenschappen, groepen en, in sommige gevallen, individuen erkennen als deel van hun cultureel erfgoed. Dit immaterieel cultureel erfgoed, overgedragen van generatie op generatie, wordt altijd herschapen door gemeenschappen en groepen als antwoord op hun omgeving, hun interactie met de natuur en hun geschiedenis, en geeft hen een gevoel van identiteit en continuïteit, en bevordert dus het respect voor culturele diversiteit en menselijke creativiteit. In deze conventie wordt uitsluitend rekening gehouden met het immaterieel cultureel erfgoed dat zowel compatibel is met bestaande internationale instrumenten voor mensenrechten als met de vereiste van wederzijds respect tussen de gemeenschappen, groepen en individuen, en met duurzame

ontwikkeling.”¹⁵ Volgens Jacobs zijn er technieken om om te gaan met immaterieel erfgoed. Binnen Unesco spreekt men in dat verband van ‘safeguarding’:

“Het op een hedendaagse manier brengen, is waar je het woord safeguarding kan op toepassen. Dat begrip is geen vaste formule en kan je op alle denkbare manieren inzetten. Het begrip duurzaamheid is daarvoor niet onbelangrijk. Het is dan bijna op een verantwoorde manier inzetten, vertelcultuur laten evolueren maar met een oog voor duurzaamheid.”

Wim Chielens, Directeur van de Stedelijke Academie voor muziek en woord in Poperinge, gelooft eveneens sterk in de evolutie van de vertelcultuur.

“Je merkt duidelijk dat de tijd weer rijp is om mensen weer naar een verhaal te doen luisteren. Maar je moet je wel realiseren dat je in de 21ste eeuw leeft en dat je een nieuw publiek moet kunnen aanboren. Je werkt helemaal niet tegen de regels van de vertelkunst als je iets met games of met digitale hulpmiddelen probeert te vertellen.”

Antoon Naert wijst op de paradox tussen de garantie dat vertelcultuur blijft voortbestaan en de uniciteit van elke vertelling:

“Je kunt dat op een bepaald manier op papier zetten of digitaal gaan opslaan maar dan gaat er wel een heel stuk verloren van het vertellen zelf. De manier waarop verteld wordt, de nadruk die gelegd wordt op bepaalde onderdelen van het verhaal. De omgeving waarin verteld wordt. Je zou het kunnen filmen maar dan nog. Het is heel moeilijk om al die aspecten van de vertelcultuur vast te leggen in één gegeven. Je zal altijd een stuk verlies hebben.”

4.2.2 Nood aan een gestructureerde opleiding

Diverse actoren zijn het erover eens dat de vertelsector aan professionalisering toe is. Zij onderstrepen, net als de vertellers, het belang van een opleiding vertelkunst maar leggen daarnaast de klemtoon op de context, op de omkadering van de vertelact.

Stefaan Top, hoogleraar volkskunde bij de K.U. Leuven, wijst op het feit dat een goede verteller niet alleen in staat moet zijn om te kunnen vertellen maar dat hij ook weet wat hij vertelt:

“We moeten een onderscheid maken met de ars narrandi, de kunst van het vertellen. (...) Wat wij daarnaast ook moeten nagaan is wélke verhalen we vertellen en daar hebben we een apart verhaal bij. Elke genre heeft zijn eigen teneur en zijn eigen circuit. Allemaal verschillende discours. Een goede verteller zou dat moeten ervaren maar dat veronderstelt ook wel wat achtergrond.”

Harlinda Lox, vice-president van het Europäische Märchengesellschaft is het ermee eens dat

¹⁵ http://www.faronet.be/files/pdf/pagina/unesco_conventie_nl.pdf geconsulteerd op 10 juni 2009.

er een uitgebreider vormingsaanbod zou moeten zijn dan louter een vertelopleiding. Vertellers zouden wegwijs gemaakt moeten worden in het wetenschappelijk domein, bijvoorbeeld door hen kennis te laten maken met de gangbare visies en de basiswerken met betrekking tot vertelcultuur. Dat zou kunnen op vormingsweekenden of ontmoetingsdagen. Ineke Strouken vindt dat vertellers ook begeleid zouden moeten worden in de manier waarop ze zich het best kunnen organiseren: “Vertelkringen hebben behoefte aan deskundigheidsbevordering. Enerzijds op het vakgebied, op het gebied van vertellen, anderzijds op het vlak van management en publiciteit en fondsenwerving.”

4.2.3 Een centraal aanspreekpunt

Er is nood aan aanspreekpunt dat informatie kan verschaffen over/aan de sector, expertise kan verlenen, organisaties ondersteunen bij de inrichting van vertelactiviteiten enz. Iedereen die een vraag heeft die gerelateerd is aan vertelcultuur zou in principe bij dit aanspreekpunt terecht moeten kunnen. Het verzamelt kennis en is in staat dit op een gerichte manier naar buiten te sturen.

Een goede bibliotheek, een informatieve website, een tijdschrift en professionele medewerkers zijn hierbij onontbeerlijk.

4.2.4 Archiveren, documenteren en ontsluiten van verhalen/vertelactiviteiten

Verhalen moeten blijvend verzameld en ontsloten worden. Bovendien komen er heel wat verhalen bij: denken we bijvoorbeeld aan verhalen over de kredietcrisis of de recente politieke gebeurtenissen. Ook die verhalen zouden opgetekend moeten worden en ‘in leven’ moeten worden gehouden.

4.2.5 Zichtbaarheid van de vertelcultuur

Door het publiek te sensibiliseren en de vertelcultuur te blijven promoten kan het aanzien van de vertelcultuur bij het publiek vergroot worden.

4.2.6 Onderzoek

De respondenten stellen vast dat er nog maar weinig onderzoek is verricht naar de Vlaamse vertelcultuur. Zo is er bijvoorbeeld geen verteltypecatalogoog anno 2009. Er is geen stand van zaken meer sinds Maurits de Meyer de Vlaamse volksprookjes ontsloot eind jaren '60. Verhalen dienen ook in een internationaal kader geplaatst te worden. Door de verschillende varianten met elkaar te vergelijken ziet men de inbreng van de vertellers en van de tijd.

4.2.7. Meer vertelinitiatieven

De visibiliteit van de vertelcultuur kan verder gestimuleerd worden door het blijvend creëren van fora, het inrichten van festivals en optredens. In de eerste plaats zouden organisaties moeten aangespoord worden om samen te werken rond bestaande initiatieven bijvoorbeeld Wereld Verteldag.

5. Wenselijkheid van een expertisecentrum voor vertelcultuur

Zoals we beschreven in hoofdstuk 4, zijn er veel noden en behoeften bij de vertelsector in Vlaanderen. Volgt daaruit dat respondenten een expertisecentrum voor vertelcultuur wenselijk achten? Op die vraag kunnen we positief antwoorden.

De meerderheid van de vertellers meent dat een expertisecentrum wenselijk is. 74% van de vertellers vindt een expertisecentrum voor vertelcultuur 'zeer wenselijk tot wenselijk'. Bij de organisatoren en de andere actoren is dat respectievelijk 60% en 67%.

Bij organisatoren die zo een expertisecentrum helemaal niet wenselijk vinden bestaat er een zekere 'steunpuntmoedigheid'. Dat geldt zeker voor organisaties die met verschillende culturele disciplines te maken hebben. Voor elke discipline bestaat er wel een steunpunt.

	Vertellers	Organisatoren	Andere actoren
Zeer wenselijk	57%	33%	42%
Wenselijk	17%	27%	25%
Geen mening	7%	13%	17%
Niet wenselijk	7%	0%	0%
Helemaal niet wenselijk	1%	7%	0%
Geen antwoord	11%	20%	26%

6. Haalbaarheid van een expertisecentrum voor vertelcultuur

Waar de meeste respondenten het eens zijn over de wenselijkheid van een expertisecentrum zijn de meningen over de haalbaarheid ervan verdeeld.

De haalbaarheid van een expertisecentrum hangt volgens de respondenten af van een aantal factoren namelijk van de financiële middelen die ter beschikking staan, van een degelijk beleid en van de relatie tussen de amateurkunsten en erfgoed.

	Vertellers	Organisatoren	Andere actoren
Zeer haalbaar	27%	20%	33%
Haalbaar	20%	7%	17%
Geen mening	22%	46%	25%
Moeilijk haalbaar	2%	0%	17%
Niet haalbaar	2%	7%	0%
Geen antwoord	27%	20%	17%

6.1. Financiën

Opdat een expertisecentrum optimaal zou kunnen functioneren moeten er voldoende middelen aanwezig zijn. Heel wat respondenten duiden een gezonde financiering als een van de basisvereisten van het welslagen van een expertisecentrum aan: “Het zal gaan om prioriteiten van budgetten.”

Na het vastleggen van de kerntaken van een centrum voor vertelcultuur kan men, in een latere onderzoeksfase, nagaan hoeveel werkingsmiddelen nodig zijn om die taken naar behoren te kunnen uitvoeren.

6.2. Steun van de overheden

De steun van de verschillende overheden is belangrijk om de slaagkansen van een expertisecentrum te vergroten. Dit geldt niet alleen voor het financiële luik maar ook op vlak van infrastructuur, promotie, juridische aangelegenheden...

Volgens Theo Meder is het klimaat in Vlaanderen gunstig voor de oprichting van een expertisecentrum maar hangt veel af van de manier waarop de overheid de vertelcultuur percipieert.

“Als er een politieke wil is, is er ook een weg. Er is voldoende materiaal aanwezig, evenals onderzoekers. Ook aan belangstelling onder het Vlaamse publiek zal geen gebrek zijn. Het lijkt mij zelfs dat Vlaanderen een aanzienlijke behoefte heeft aan profilering van de eigen identiteit door middel van het eigen erfgoed (...) Acht men dit erfgoed belangrijk genoeg om het te ondersteunen?”

Een aantal respondenten maakten bij de vraag naar de haalbaarheid van een expertisecentrum onmiddellijk een kanttekening:

Onder de regering van minister Anciaux zijn ondertussen heel wat steunpunten en expertisecentra opgericht. De overheid zal volgens hen niet snel geneigd zal zijn om voor elke deeldiscipline een nieuw expertisecentrum of steunpunt op te richten dus ook niet voor vertelcultuur. Die situatie is niet houdbaar op lange termijn. Volgens Stefaan Top zal men eerder op zoek moeten gaan naar samenwerkingsverbanden met andere organisaties: “We zitten enerzijds met onzekerheid t.o.v. de nieuwe overheid. We zijn bedorven geweest inzake erfgoed de voorbije 8 jaar. Ik hou mijn hart vast met de evolutie ervan maar ik heb de indruk dat men niet eindeloos kan bijbouwen en bijcreëren en dat men zoekt naar ‘erfgoedgemeenschappen’, naar samenwerkingsverbanden.”

6.3. Degelijke beleidsvisie

Een expertisecentrum veronderstelt een duidelijke visie, een strategisch plan en een degelijk beleid. Daarbij horen een analyse van het veld, het bepalen van prioriteiten en het op een strategische manier kunnen omgaan met eventuele bedreigingen.

Het inzetten van bekwaam personeel speelt ook hier een cruciale rol.

6.4. De relatie tussen de amateurkunsten en erfgoed moet uitgeklaard worden.

In het verleden werden niet helemaal gelijklopende domeinen verzameld onder één koepel en dat zorgt al enkele jaren voor spanning. Door het decreet op de amateurkunsten opereert Van Stoel tot Stoel sinds 2001 onder de vleugels van Open Doek vzw dat focust op de vertelkunst. Een aantal van de respondenten vindt dat daardoor een deel van de vertelcultuur uit de boot valt, onbehandeld en onbesproken blijft. Daarom wordt door een aantal vrijwilligers Van Stoel tot Stoel vzw opgericht dat voortbestaat door projectsubsidies afkomstig van het ministerie van cultuur, jeugd media en sport, departement kunsten en erfgoed, afdeling erfgoed. Deze situatie biedt geen garanties voor de vertelcultuur op lange

termijn. Om de uiteindelijke vooropgezette doelstellingen ten alle tijden te bereiken suggereert Marc Jacobs dat er ook binnen de reeds bestaande subsidiëring- en erkenningsystemen mogelijkheden zijn:

“Er zijn mogelijkheden binnen de amateurkunsten, binnen erfgoed opent zich een weg. Er zijn ook mogelijkheden via het participatiedecreet. Er zijn ook een aantal dingen die nog niet bestaan in Vlaanderen maar die vanuit het buitenland kunnen geïnspireerd worden. Bijvoorbeeld binnen Unesco loopt er een programma van de ‘living human treasures’: de levende menselijke schatten, wat in Japan en Azië furore maakt en waar een beleidsmaker in Vlaanderen direct zou kunnen door geïnspireerd worden. (...) Het voorbeeld van de living human treasures is interessant omdat de overheid dragers van een traditie identificeert, die een diploma geeft maar ze geeft ook geld om minstens twee à drie jonge mensen op te leiden, die dan ook in een soort stage betaald worden. Dat is de prijs die ze dan krijgen om zich gedurende één à twee jaar te bekwamen in iets. Dat kan gaan van poppen snijden tot vertellen. Om jonge mensen op te leiden met talent. Dat is een intelligente formule van zowel erkenning als doorgeven.”

Een van de organisatoren ziet een oplossing in een gemengde financiering vanuit de amateurkunsten en via middelen afkomstig vanuit het erfgoeddecreet:

“In de praktijk zou vertelcultuur een belangrijke plaats moeten innemen binnen erfgoed of het moet op zijn minst overlappend zijn: voor bepaalde aspecten moet het gesubsidieerd worden binnen erfgoed en voor andere aspecten via amateurkunsten.”

7. Praktijkvoorbeelden uit het buitenland

Zoals blijkt uit hetgeen voorafgaat heeft Vlaanderen een rijke verteltraditie maar die is niet altijd even zichtbaar in vergelijking met het buitenland. Dit is deels te verklaren doordat er in Vlaanderen geen officiële landelijke organisatie bestaat die de vertelcultuur in al haar aspecten promoot en de belangen ervan behartigt. In het buitenland is dat vaak wel het geval.

In dit hoofdstuk sommen we een aantal organisaties op die zich actief inzetten voor de bescherming en promotie van de vertelcultuur. Deze voorbeelden kunnen misschien dienen als inspiratiebron voor de invulling van een expertisecentrum voor vertelcultuur. Tegelijk kunnen we leren uit de problemen en de hindernissen waarmee buitenlandse initiatieven te kampen kregen en krijgen en hoe ze die aanpakken. In dit hoofdstuk stellen we kort een selectie van interessante voorbeelden uit het buitenland voor.

We verwijzen ook telkens naar de websites van de organisaties voor meer informatie.

7.1. De Stichting Vertelcultuur (NL)

7.1.1. Ontstaan en werking

De Stichting Vertelcultuur werd opgericht in 2008 als koepel van verschillende organisaties die samenwerken rond vertelcultuur op landelijk niveau, elk vanuit zijn eigen expertise. De beslissing om zich te groeperen en zich te profileren als een ‘Stichting Vertelcultuur’ had niet alleen inhoudelijke maar ook financiële motieven volgens Theo Meder, de initiatiefnemer. “Ideologisch stonden de verschillende partijen al dicht bij elkaar: ieder wilde de aandacht voor het vertellen van (volks)verhalen op zijn eigen manier bevorderen. Het belangrijkste motief voor de Stichting is echter financiële ondersteuning. Het DOC Volksverhaal bijvoorbeeld heeft fondsen nodig om het werk te doen dat ze ambieert. Het verwerven van externe gelden wordt dus momenteel erg gewaardeerd. Omdat het DOC deel uitmaakt van een wetenschappelijke instelling (het Meertens Instituut) is het voor de wetenschappelijke financiële ondersteuning afhankelijk van het NWO en KNAW. Maatschappelijke ambities kunnen alleen gesponsord worden door bijvoorbeeld het Prins Bernhard Cultuurfonds als er een rechtspersoon is: een stichting dus.”¹⁶

Daarnaast wilde men anticiperen op het feit dat door de *Unesco Conventie ter bescherming van immaterieel erfgoed* van 2003 het immateriële erfgoed in de toekomst een steeds belangrijker rol zal spelen. Door het bundelen van de krachten kan het draagvlak aanzienlijk

¹⁶ NWO is de afkorting van De Nederlandse organisatie voor wetenschappelijk onderzoek en KNAW staat voor Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

vergroot worden.

De Stichting Vertelcultuur kan overleven dankzij de inhoudelijke en/of financiële ondersteuning van de betrokken organisaties zoals bijvoorbeeld het Nederlands Centrum voor volkscultuur en het Meertens Instituut. Daarnaast kunnen zij rekenen op inkomsten uit particuliere fondsen.

Volgende organisaties zijn aangesloten bij de Stichting Vertelcultuur:

- Het DOC volksverhaal van het Meertens Instituut is verantwoordelijk voor het wetenschappelijk luik.
- De Stichting Beleven, Stichting Vertellen en de Vertelacademie staan in voor het educatieve luik.
- De Stichting Vertellen en De Stichting Beleven hebben de vertelkunst als uitgangspunt.
- Het tijdschrift *Vertel Eens* en Profiel Uitgeverij verzorgen de publicaties en de promotie.
- Het Nederlands Centrum voor Volkscultuur zorgt voor de publiekswerking.
- De Stichting vertellen gaat op zoek naar kruisbestuivingen met toerisme en recreatie.
- De Vertelacademie en het Nederlands Centrum Voor Volkscultuur organiseren evenementen.¹⁷

De sterkte van de Stichting Vertellen zit volgens Ineke Strouken en Theo Meder in de samenwerking.

Raymond Den Boestert, voormalig bestuurslid van de Stichting Vertelcultuur is absoluut voorstander van een dergelijke samenwerking maar merkt op dat er minder wisselwerking is dan aanvankelijk gepland:

“Ik hoopte zelf dat de Stichting Vertelcultuur zou fungeren als een koepel van vertelorganisaties. Dat is natuurlijk ideaal want dan heb je alle grote spelers samen, de Stichting Vertellen die de belangen behartigt en de wetenschap. Maar ik merkte al snel dat sommige organisaties opereerden vanuit hun eigen doelstelling en partners zochten om hen te helpen bij het uitvoeren van die taak. Ik had het meer gezien vanuit de visie van het algemeen belang van het vertellen. En dat is natuurlijk een verschil.”

¹⁷ <http://www.vertelcultuur.nl/> geconsulteerd op 31 maart 2009.

7.1.2. Doelstellingen

De Stichting Vertelcultuur wil de vertelcultuur “bewaren, bestuderen, doceren, praktiseren en ontsluiten”.

7.1.3. Wereld Verteldag

De Stichting Vertelcultuur streeft naar het regelmatig opzetten van gemeenschappelijke projecten zoals bijvoorbeeld de Wereld Verteldag om het vertellen te promoten. Wereld Verteldag vindt ieder jaar plaats op 20 maart. In de praktijk betekent dit dat elke organisatie dit op zijn eigen manier invult: De Stichting Vertellen stuurde vertellers naar diverse scholen in Nederland onder de noemer ‘vertellers in de aanval’. Het Meertens Instituut organiseerde een cursus ‘verhalen verzamelen’. De vertelacademie voorzag een opleiding vertellen. Het Nederlands Centrum voor volkscultuur organiseerde de zoektocht naar de oudste mop ter wereld etc.

7.1.4. Communicatie

Het Tijdschrift *Vertel Eens* verschijnt vier keer per jaar. De samenstelling van het tijdschrift gebeurt door een verscheidenheid aan actoren uit de vertelsector. Professionele en semi-professionele vertellers, stads- en museumgidsen, bibliotheken, onderwijs, theater, heemkunde, historische verenigingen en iedereen die belangstelling heeft voor het vertellen vormen het doelpubliek.¹⁸

Binnen de Stichting Vertelcultuur is vooral de website van de Stichting Vertellen www.vertellen.com de moeite waard om te vermelden. De site levert een gedetailleerd overzicht van de vertelvoorstellingen in Nederland, van nieuw aangeboden vertelcursussen en workshops en van de Nederlandse vertelkringen en -huizen. Iedereen die op zoek is naar een verteller of naar een verhaal kan gebruik maken van het vertellerbestand of de verhalenzoekmachine waar in verschillende verhalendatabanken wordt gezocht.

7.2. Europäische Märchengesellschaft (D)¹⁹

7.2.1. Ontstaan en werking

Het Europäische Märchengesellschaft (EMG) werd in 1956 opgericht in het kasteel Rheine in Westfalen. Het is een organisatie van wetenschappers uit verschillende disciplines, van vertellers en kunstenaars en iedereen met een voorliefde voor sprookjes.

¹⁸ http://www.verteleens.eu/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1 geconsulteerd op 5 mei 2009.

¹⁹ <http://www.maerchen-emg.de/index.html> geconsulteerd op 5 mei 2009.

Het EMG geeft jaarlijks meer dan 60 seminaries in Duitsland over de studie van sprookjes, sprookjesduiding, over de bevordering van het vertellen en over de creatieve omgang met sprookjes. De organisatie heeft een uitstekende reputatie op vlak van vertelopleidingen. Tijdens deze vertelopleidingen leren de deelnemers niet alleen sprookjes vertellen maar wordt hun algemene kennis met betrekking tot sprookjes uitgebreid. Op het einde van de rit brengen de vertellers een sprookje op één van de congressen van het EMG. Wie op een officiële lijst van vertellers wil komen te staan beheerst minimum 30 à 50 sprookjes. Daarnaast geeft het EMG een eigen boekenreeks uit en registreren en documenteren zij de vertellingen van gerenommeerde vertellers.

7.2.2. Doelstellingen

Het Europäische Märchengesellschaft heeft als kernopdracht het onderzoek naar sprookjes te bevorderen met een bijzondere doelstelling: “das Märchengut aller Völker zu pflegen und zu verbreiten, um damit zur Begegnung und zur Verständigung der Menschen untereinander beizutragen.“

De organisatie verwezenlijkt deze doelstelling op verschillende manieren: door het organiseren van voordrachten en conferenties, het inrichten van internationale congressen, door het vertellen te bevorderen, door sprookjes te publiceren...

7.2.3. Communicatie

Het Europäische Märchengesellschaft beschikt over een zeer uitgebreide, gespecialiseerde bibliotheek van primaire en secundaire literatuur.

Op de website www.maerchen-emg.de publiceert de organisatie de officiële lijst van sprookjesvertellers. De lijst is doorzoekbaar op regio. Naast de contactgegevens van de vertellers vinden we er ook terug voor welk publiek zij vertellen.

7.3. Mondoral (FR)²⁰

7.3.1. Ontstaan en werking

Mondoral is een samenwerkingsverband dat eind jaren '90 ontstond uit drie bestaande organisaties die werken rond de Franse vertelcultuur:

Le Centre des Arts du Récit in Isère, le Centre de Littérature Orale in Vendôme en het Maison du Conte à Chevilly-Larue dat dient als inspiratiebron voor de oprichting van de maisons du conte 'Rood Klooster' in Brussel en Namen. In 2006 kwam daar Parols Traversées bij, de organisator van één van de grootste vertelfestivals in Frankrijk.

²⁰ <http://www.mondoral.org/spip.php?page=domaine> geconsulteerd op 16 juni 2009.

Door een bundeling van de expertise van deze vier organisaties groeit Mondoral uit tot hét referentiepunt op vlak van de Franse vertelcultuur. Zo voorziet het in opleiding en vorming, biedt het educatieve programma's voor scholen aan, organiseert het vertelfestivals, maakt het afspraken met vertellers met betrekking tot statuten en verloning...

Het Ministerie van cultuur departement muziek, dans, theater en spektakels ondersteunt deze federatie.

Johannes Melsen, consulent culturele projecten, waarschuwt voor het gevaar dat het begrip vertelcultuur eng kan worden ingevuld wanneer één organisatie het landschap domineert. Hij verwijst daarbij expliciet naar de Franse situatie : “het interessante aan gans die vertelkunst ligt net in het feit dat er grenzen afgetast worden, dat er kruisbestuivingen gebeuren tussen verschillende disciplines, dat er vernieuwingen zijn op vlak van de vertelkunst. Zo zijn er in Frankrijk bijvoorbeeld heel wat vertellers die oorspronkelijk clown waren maar zich omvormden tot verteller. Die mensen beheersen bepaalde technieken die de vertelkunst alleen maar ten goede komen maar de mensen van Mondoral hebben daar geen oren naar. Het gevolg: heel wat vertellers die kwaliteit brengen, vallen uit de boot.” De kunst bestaat erin om de diversiteit van het landschap te blijven erkennen en voeden.

7.3.2. Doelstellingen

Mondoral wil de zichtbaarheid en de structurering van de woordkunst bevorderen. Het wil een centraal aanspreekpunt zijn met een vertegenwoordiging in de verschillende regio's door de hierboven vernoemde organisaties.

7.3.3. Communicatie

De portaalsite www.mondoral.org geeft een overzicht van de vertelcultuur in Frankrijk: een database van vertellers (amateur én professioneel), vertelkringen en vertelbureaus. De site kondigt festivals en vertelactiviteiten aan, recent verschenen publicaties en artikels. Wie op zoek is naar een opleiding of een instelling vindt op de website alle nodige informatie.

Sommige onderdelen van de website zijn enkel toegankelijk voor leden.

7.4. Storytellers of Canada/ Conteurs du Canada²¹

7.4.1. Ontstaan

Storytellers of Canada/Conteurs du Canada (SC-CC) is een Canadese landelijke organisatie die de belangen behartigt van vertellers en van iedereen die het vertellen van verhalen in

²¹ <http://www.sc-cc.com/index.html> geconsulteerd op 2 april 2009.

stand willen houden of de traditie beoefent.

De organisatie werd opgericht in 1993 naar aanleiding van een nationale conferentie die sindsdien jaarlijks wordt gehouden. In 2000 werd SC-CC een non-profit organisatie die gefinancierd wordt door de National Arts Service Organization.

7.4.2. Doelstellingen

Storytellers of Canada promoot de Canadese vertelkunst en draagt bij tot de ontwikkeling ervan door dienstverlening aan de leden en het grote publiek. Ze probeert de communicatie tussen de verschillende vertellers te bestendigen en contacten te bewerkstelligen met internationale vertelkringen en vertelorganisaties. Daarnaast wil de organisatie de cultuurparticipatie van alle volkeren in Canada vergroten door vertellen te beschouwen als een gemeenschappelijke wortel van onze verschillende culturen.

7.4.3. Communicatie

Drie keer per jaar ontvangen de leden een nieuwsbrief 'Le raconteur', via mail of per post.

De website is een zeer handig instrument ook voor niet-leden. Hij is voorzien van een database van vertellers die makkelijk doorzoekbaar is: alfabetisch op naam, per provincie of per vertelkring.

Tot voor kort verscheen het tijdschrift *Appleseed quarterly* waarvan de artikels in de toekomst gedigitaliseerd worden. Een deel van deze artikels is reeds consulteerbaar op www.sc-cc.com.

8. Beleidsaanbevelingen

Dit haalbaarheidsonderzoek brengt voor het eerst de noden en de behoeften van het brede vertelveld in Vlaanderen in kaart. Op basis van dit onderzoek kunnen noden en behoeften worden opgelijst: één aanspreekpunt; een gestructureerde ‘vertelopleiding’; sensibilisering; het behoud, beheer en ontsluiting van collecties; bijkomend en gericht onderzoek; betere netwerking omtrent vertelinitiatieven... Cruciaal hierbij is de vraag binnen welke decretale omgeving een structuur kan worden opgezet, die op een adequate en efficiënte manier antwoorden formuleert op de opgelijste noden en behoeften.

1. Bijkomend onderzoek dringt zich op. Door de korte tijdsperiode waarin dit onderzoek diende te gebeuren, met name 6 maanden, zijn er nog bepaalde aspecten niet onderzocht en behandeld. Bovendien moeten de noden en behoeften, beschreven in dit rapport, verfijnd en afgetoetst worden met relevante partners en beleidsverantwoordelijken.

Deze onderzoeksfase handelt vooral over vertellen in de traditionele zin. Het gaat hoofdzakelijk om vertellingen gebracht voor een breed publiek dat vertelactiviteiten bijwoont. Een voortzetting van dit onderzoek kan dieper ingaan op de maatschappelijke relevantie van vertellen. Storytelling wordt immers vaak gehanteerd in het bedrijfsleven en in de sociale sector zoals ziekenhuizen, seniorencentra of gevangenissen. Kan men vertellen inzetten om een publiek te bereiken dat anders niet makkelijk bereikt wordt? Wat is de plaats en de meerwaarde van vertellen binnen andere sectoren?

2. Het Vlaamse vertellandschap is in beweging: verschillende organisaties werken rond een deelaspect van de vertelcultuur. Van Stoel tot Stoel richt onder de koepel van Opendoek vzw vertelcursussen en ontmoetingsdagen in; de Landcommanderij Alden-Biesen organiseert jaarlijks een internationaal vertelfestival; Volkskunde Vlaanderen focust op volksverhalen, legenden, sagen en mythen...

De initiatieven blijven echter versnipperd en hun werking is op bepaalde punten overlappend. Het ontbreekt de vertelsector aan een eenduidig aanspreekpunt dat informatie kan verstrekken aan de sector, dat kan optreden als tussenpersoon tussen overheid en het veld, dat expertise ter beschikking kan stellen of kan doorverwijzen naar bevoegde instanties en dat wetenschappelijk onderzoek kan aansturen.

In een tweede fase zou kunnen worden gezocht naar partnerships en samenwerking. Alle betrokken partijen dienen te overleggen over de beste manier om de beoogde resultaten te

verwezenlijken.

Hoe kunnen de actoren binnen het vertellandschap hun werkingen op elkaar afstemmen?

Wat zijn de opdrachten van een expertisecentrum? Welke afspraken kunnen onderling gemaakt worden? Wie biedt de Vlaamse vertelcultuur garanties op lange termijn?

Antwoorden op deze vragen moeten resulteren in concrete beleidsvoorstellen ten aanzien van de bevoegde overheden en administraties van de Vlaamse Overheid.

3. Vertelcultuur beslaat verschillende beleidsdomeinen. Dit rapport is het resultaat van een projectfinanciering binnen het Erfgoeddecreet.

Momenteel wordt vertellen vooral ondersteund vanuit het domein van de amateurkunsten.

Op die manier wordt de vertelcultuur herleid tot vertelkunst. Een verhoging van de middelen binnen de amateurkunsten biedt slechts een gedeeltelijke oplossing voor de noden binnen de vertelcultuur. Misschien is het participatiedecreet een oplossing voor de vertelcultuur in Vlaanderen: vertellen is laagdrempelig en kan in principe iedereen bereiken, ook een publiek dat minder makkelijk deelneemt aan culturele activiteiten.

4. De Unesco Conventie ter bescherming van immaterieel erfgoed van 2003 kan de vertelcultuur ook een kader bieden. Een Vlaamse vertaling van het systeem van de 'living human treasures' kan een oplossing zijn voor een evenwichtig en breed beleid omtrent vertelkunst. Vertelkunst zou dan een voorbeeldfunctie kunnen zijn voor andere deeldisciplines die betrekking hebben op immaterieel erfgoed en nog geen volwaardige plaats hebben verworven. Ook het kunstendecreet zou volgens sommige respondenten een oplossing kunnen bieden.

Wat er ook van zij, deze verschillende pistes moeten in de toekomst verder onderzocht worden.

5. Amateurvertellers en professionele vertellers hebben elk hun eigen behoeften op vlak van opleiding. Enerzijds kan daaraan worden voldaan via workshops en cursussen. Anderzijds kan vertellen worden geïntegreerd in bestaande opleidingen aan hogescholen bijvoorbeeld de lerarenopleiding of binnen het kunstenunderwijs. Ook binnen het lagere en secundaire onderwijs kan vertellen een de pedagogische meerwaarde leveren.

Het aanvullende onderzoek kan concrete voorstellen formuleren, onder andere gelinkt aan de eindtermen, om vertellen te integreren binnen het onderwijs.

De bovenstaande beleidsaanbevelingen resulteren in een duidelijk vervolgtraject. Gezien de vele vertelinitiatieven in Vlaanderen is het aangewezen te voorzien in een aangepaste structuur. Om daarin efficiënt te werken, moet worden uitgeklaard in welke decretale omgeving (erfgoeddecreet, kunstendecreet, participatiedecreet) deze structuur kan worden gerealiseerd. Daarbij is het van belang de relaties met andere actoren, respectievelijk sectoren uit te klaren en zicht te krijgen op het publiek dat met vertelinitiatieven wordt bereikt. Dit zijn meteen de 3 probleemstellingen die centraal staan in een tweede fase van dit project.

Bijlage 9.1.: Bibliografie

BAL, M., *De theorie van het vertellen en verhalen: inleiding in de narratologie*, Muiderberg, Coutinho, 1978.

DAENEN, R., *Bouwplan van Het Paradijs. Het onderzoek naar de behoefte, de haalbaarheid en de wenselijkheid van een (t)Huis voor het figurentheater in Vlaanderen*, Het Firmament, Mechelen, 2006.

MOTTART, A. en CASTELYN, J. *Communiceren en Techniek. Handleiding communicatieve vaardigheden voor ingenieurs en technici*, Academia Press, Gent, 2006.

RIJNJA, G. en VAN DER JAGT, R. *Storytelling. De kracht van verhalen in communicatie*, Communicatiedossier, 24, Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2004.

SAWYER, R., *The way of the story-teller*, Penguin books, Harmondsworth, 1976.

STALPAERT, H., *Vertellen. Handleiding voor den volkskundigen verteller*, Hernieuwde Uitgaven, Kortrijk, s.d.

SWAGERMAN, J., *Het verhaal gaat verder... De kunst van het vertellen*, Ankh-Hermes, 1991, Deventer, 1991.

SWAGERMAN, J., *De kunst van het vertellen. Praktische handleiding voor het vertellen van verhalen*, Nederlands Centrum voor volkscultuur, Utrecht, 1994.

TOP, S., *Moderne sagen en geruchten in Vlaanderen*, Davidsfonds/literair, Leuven, 2008.

VANDEWIJER, I., *Storytelling. Verhalen vertellen kan iedereen*, Bilblion Uitgeverij/Davidsfonds, Leuven, 2009.

VANDE WINKEL, R., *Onderzoeksrapport van het project 'Van horen zeggen' (fase I). Een kritische bevraging naar de expertise inzake de productie, bewaring en ontsluiting van mondelinge, historische bronnen in Vlaanderen als vorm van oraal erfgoed*, 2004, geconsulteerd op 6 januari 2009 op:

http://www.faronet.be/files/pdf/pagina/mondelinge_historische_bronnen_in_vlaanderen.pdf

VROEMEN, J., *De kracht van verhalen. Vertellen als levenskunst*, Bres, Amsterdam, 2000.

S.N., Conventie ter bescherming van het immaterieel cultureel erfgoed 2003 geconsulteerd op 25 maart 2009 op: <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00009-NL-PDF.pdf>

S.N., Decreet houdende flankerende en stimulerende maatregelen ter bevordering van de participatie in cultuur, jeugdwerk en sport, 2008 geconsulteerd op 16 juni 2009 op: http://www.cjism.vlaanderen.be/cultuur/regelgeving/documenten/participatiedecreet_def.pdf

S.N., *Etat des Lieux des arts du récit et du conte en communauté française de Belgique*, La Maison du Conte de Bruxelles, Bruxelles, 2009.

S.N., *Les Arts de récit et du conte. Compte rendu, conclusions en perspectives*, La Maison du Conte de Bruxelles, Bruxelles, s.d.

Artikels

DRAK, M., *Vertellen*, in: *Op de stroom van de rivier*, NBLC, 1989 geconsulteerd op 10 januari 2009 op: <http://www.vertellen.com/Vertellen.htm>

HANSMA, K., *Vertellers in de aanval* in: *Vertel eens...*, jg. 3, nr.2, 2008.

MAERTENS, E., *Boeiende verhalen vertellen aan het haardvuur*, in: *Het Laatste Nieuws*, 2000 geconsulteerd op 8 januari 2009 op: <http://www.mediargus.be/net/Services/Frames/Article.aspx?id=6C45576B6F457830694E63352F6D44302F5A4F386A513D3D&results=14&criteria=8179CEFB4EFAD5F55B1A1D839D6FE7D0&edition=&opt=&highlight=%28verhalen%20vertellen%29>

VANHERPE, S., *De oude kunst van het vertellen*, 2007 in: *De Standaard* geconsulteerd op 20 februari 2009 op <http://www.standaard.be/Artikel/PrintArtikel.aspx?artikelId=GN617HKJV>

VAN ROMPAEY, M., *Met Joe Baele drijven op het verhaal* in: *Vertel eens...* jg.3, nr.3, 2008.

SIOEN, L., *Het vertelfestival: eerherstel voor de orale cultuur*, 2002 in: De Standaard
geconsulteerd op 18 februari 2009 op
http://www.standaard.be/Artikel/PrintArtikel.aspx?artikelId=DST08032002_42

Websites

Europäische Märchengesellschaft: <http://www.maerchen-emg.de/index.html> geconsulteerd op 5 mei 2009.

FARO: http://www.faronet.be/files/pdf/pagina/unesco_conventie_nl.pdf geconsulteerd op 10 juni 2009

Mondoral: <http://www.mondoral.org/spip.php?page=domaine> geconsulteerd op 16 juni 2009.

Opendoek vzw: <http://www.opendoek-vzw.be/> geconsulteerd op 8 januari 2009.

Stichting Beleven: <http://www.beleven.org/verhalen/> geconsulteerd op 7 mei 2009.

Stichting Vertelcultuur: <http://www.vertelcultuur.nl/> geconsulteerd op 31 maart 2009.

Stichting Vertellen: <http://www.vertellen.com/VanHest.htm> geconsulteerd op 4 april 2009.

Storytellers of Canada: <http://www.sc-cc.com/definition.html> geconsulteerd op 2 april 2009.

Van Stoel tot Stoel: <http://www.vanstoeltotstoel.be/> geconsulteerd op 8 januari 2009.

Vertel Eens: http://www.verteleens.eu/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1
geconsulteerd op 5 mei 2009.

Volksverhalenbank: <http://www.volksverhalenbank.be/> geconsulteerd op 7 mei 2009.

Bijlage 9.2.: Namenlijst respondenten

NAAM	ORGANISATIE	PLAATS
Vertellers		
Koen Amerlynck		Desselgem
Joe Baele	De Waaier vzw	Brugge
Roland Bergeys	Uitgelezen Gezelschap vzw	Mortsel
Patrick Bernauw		Erembodegem
Erwin Bohyn	Mandragora	Leffinge
Yves Bondue	Cie De Oorsprong	Roeselaere
Renata Bruggeman		Heuvelland
Frank Cools		Mariakerke
Steeff Coorevits	Klaboem vzw	Desselgem
Guy Daniëls		Genk
Maria De Baets		Gent
Frank Degruyter		Drongen
Roger De Vooght		Ursel
Joen de Queker		Deurne
Machteld De Vos		Hove
Selle De Vos	De Luisterlezer	Kessel-Lo
Joost De Weghe		Lede
Jan De Zitter		Oudenaarde
Jean-Marie Dricot		Izegem
Veerle Ernalsteen	Al gehoord?	Gent
Luc Geysen	De Huiskamer	Brasschaat
Emy Geyskens	De Leesfee	Wemmel
Marjan Hillewaere		Gent
Peter Holvoet-Hanssen	Het Kapersnest	Antwerpen
Nicky Janssen		Wommelgem
Heidi Kockaerts		Leuven
Rebecca Lenaerts		Brussel
Raf Lust	Wannes' verteltheater	Hamont-Achel
Jan Mampaey	Kadapalabra	Tienen
Ann Mertens		Brussel

Dirk Musschoot		Mariakerke
Madeleine Nieuwlaat		Brasschaat
Sibylle Pattyn		Drongen
Xavier Perneel		Gent
Mong Rosseel	De Vieze Gasten vzw	Gent
Dirk Sluys	Madame Tatou vzw	Velaines
Tine		
Vandenbussche		Gent
Tine Vanderauwera		Nieuwrode
Rob Van der Wildt	Het Uitzicht vzw	Antwerpen
Marcel Van Giel		Loenhout
Katrien Van Hecke		Gent
Rien Van Meensel		Kessel-Lo
Tom van Outreyve		Gent
Rita Van		
Overstraeten	De vertellerij	Berchem
Maarten Van		
Rompaey		Borgerhout
Koen Venken	Kotterie Flamand vzw	Gent
Mia Verbeelen	Het Sprookjeshuis	Antwerpen
Bart Verdonck	Mandragora	Middelkerke
Fred Versonnen	Schobbejak vzw	Leuven
Anne Wyckmans		Lennik
Lia Zwanepoel		Gent

NAAM	FUNCTIE	ORGANISATIE	PLAATS
Organisatoren			
Karolien Akkermans	Erfgoedcoördinator	Erfgoedcel Mijn-Erfgoed	Genk
Jacky Bostoën	Bestuurder	Immensk vzw	Kortrijk
Mieke Deceuninck	Stafmedewerker	Brusselse Museumraad	Brussel
Natalie Decrock	Bibliotheekconsulent	Provincie West-Vlaanderen	Brugge
Ellen De Jans	Erfgoedcommunicator	Erfgoedcel Waasland	Sint-Niklaas
Mieke De Meester	Projectmedewerker	Erfgoedcel Waasland	Sint-Niklaas
Dirk Lievens	Voorzitter	Vlaamse Toeristenbond	t Heilig Rumbeke
Dominique Mys	Artistiek coördinator	Zinnema	Brussel
Stéphane Nijsen	Stafmedewerker	Toerisme Tongeren	Tongeren
Bernard Pauwels	Voorzitter	Immensk vzw	Kortrijk
Guy Tilkin	Programmatör vertelfestival	Landcommanderij Alden-Biesen	Bilzen
Mieke Timmerman	Cultuurbeleidscoördinator	Plattelandscentrum	Sint-Laureins
Heidi Van Ackere	Cultuurbeleidscoördinator	Gemeente Langemark	Langemark
Ewald Van Coppenolle	Voorzitter	KHK Maurits Van Coppenolle	Brugge
Patrick Van Damme	Bibliotheekconsulent	Provincie Oost-Vlaanderen	Gent
Joost Van Heesvelde	Voorzitter	Gezinsbond	Ertvelde
Anne Verhaegen	Coördinator	Erfgoedcel Mechelen	Mechelen
Andere actoren			
Wim Chielens	Directeur	Academie voor Muziek en Woord	Poperinge
Raymond Den Boestert	Coördinator/verteller	De Vertelacademie	Utrecht (NL)
Miguel de Clerck	Kwaliteitsmedewerker	Het Perspectief	Gent
Lutgard De Paepe	Voorzitter	Gidsenbond Oost-Vlaanderen	Gent
Harlinda Lox	Vice-president	Europäische Märchengesellschaft FARO. Vlaams Steunpunt voor cultureel erfgoed vzw	Rheine (D)
Marc Jacobs	Codirecteur		Brussel

Theo Meder	Onderzoeker	Doc Volksverhaal	Amsterdam
Johannes Melsen	Consulent projecten	Think Twice/ nouvelles du conte	Le Poët Celard
Laure Messiaen	Coördinator	Volkskunde Vlaanderen	Gent
Antoon Naert	Voorzitter	Volkskunde Vlaanderen	Gent
Joël Smets	Waals verteller		Durbuy
Bernard Soenens	Directeur	Opendoek vzw	Antwerpen
		Nederlands Centrum voor	
Ineke Strouken	Directeur	Volkscultuur	Utrecht (NL)
	Bestuurslid	Stichting Vertelcultuur	Utrecht (NL)
Stefaan Top	Hoogleraar Volkskunde	Katholieke Universiteit	Leuven
	Ondervoorzitter	Volkskunde Vlaanderen	Gent
Ellen Vandenbulcke	Voorzitter	Tapis Plein	Brugge
Floortje van Tomme	Projectmedewerker	Tapis Plein	Brugge

Bijlage 9.3: Vragenlijsten respondenten

Vlaanderen vertelt. Onderzoek naar de behoefte, de haalbaarheid en de wenselijkheid van een expertisecentrum vertelcultuur in het kader van de ontsluiting van het orale erfgoed in Vlaanderen.

Vragenlijst voor vertellers

Persoonlijke gegevens

Datum:

Naam:

Voornaam:

Geboortedatum:

Functie:

Uw artiestennaam:

Email:

1. Bent u verbonden aan een organisatie? Dewelke:
2. Status (actief, niet actief): van tot
3. Bent u vrijwillig of professionele verteller?²²
4. Ontvangt u hiervoor subsidies? Hoeveel?
5. Hoeveel keer per jaar vertelt u gemiddeld? Hoeveel voorstellingen doet u per jaar?
6. Met hoeveel programma's? Nieuwe producties én hernemingen
7. Hoeveel toeschouwers bereikt u? Per voorstelling?
8. Wat is uw doelpubliek (kleuters, kinderen, volwassenen,...)?
9. Beschikt u over een eigen locatie/een eigen ruimte waar u vertelt?
10. Richt u zelf ook vertelactiviteiten in?

Persoonlijke ervaring

11. Wat betekent 'vertellen' voor u? Kan u omschrijven wat vertellen voor u inhoudt?
12. Waar gaat u vertellen? Is dit een op zichzelf staande activiteit? Of maakt uw optreden onderdeel uit van een geheel (vb. evenement, tentoonstelling...).
13. Door wie/welke organisaties wordt u uitgenodigd om te vertellen?

²² Wanneer meer dan 60% van het inkomen afkomstig is van vertelactiviteiten.

14. Gaat u soms ook in het buitenland vertellen? Bij welke organisaties, op welke evenementen?
15. Waar komt uw interesse voor vertellen vandaan?
16. Waar/Wie heeft u leren vertellen? Heeft u op één of andere manier een 'vertelopleiding' gekregen? Wat hield die dan precies in?
17. Krijgt u hulp van een coach, regisseur of andere?
18. Heeft u nood aan een zekere vorm van opleiding of begeleiding?
19. Welke kwaliteiten zou een goede verteller volgens u moeten bezitten?
20. Maakt u gebruik van bepaalde attributen bij het vertellen (decors, audiovisuele elementen, accessoires...) ?
21. Waar haalt u uw vertelstof (orale overlevering, literatuur, eigen creaties, verhalenbanken)?
22. Hoe/waar bewaart u uw verhalen?
23. Woont u zelf regelmatig vertelsessies bij?
24. Waar gaat u die dan bekijken?
25. Heeft u contact met andere vertellers?
26. Waar ontmoet u die? Op welke basis?
27. Bent u op de hoogte van wat uw collega-vertellers brengen?
28. Wisselt u ervaringen uit? Kan u iets van elkaar leren?
29. Zou u zelf meer willen vertellen? Wat weerhoudt u?
30. Wie zou, in het kader van dit onderzoek, volgens u zeker geïnterviewd moeten worden? Waarom?

Een expertisecentrum voor vertelcultuur

31. Hoe zou u vertelkunst/-cultuur omschrijven? Wat betekent dit voor u?
32. Wat dient er volgens u met het 'erfgoed' van de vertelcultuur te gebeuren?
33. Minister Anciaux gaf de opdracht te onderzoeken of er nood is aan een expertisecentrum voor vertelcultuur. Wat zou een centrum voor u kunnen betekenen?
34. In hoeverre acht u een centrum wenselijk? Waarom?
35. In hoeverre acht u een expertisecentrum haalbaar? Waarom?
36. Wat zouden volgens u mogelijke kerntaken kunnen zijn van een expertisecentrum vertelcultuur? (Onderzoek, ondersteuning, opleiding, bevorderen van de zichtbaarheid van vertelkunst, organisatie van vertelevenementen, archiveren en ontsluiten van verhalen, organisatie van ontmoetingsmomenten...)

37. Rangschik in orde van belangrijkheid de door u aangegeven kerntaken van een expertisecentrum.
38. Welke activiteiten zou een expertisecentrum vertelcultuur moeten inrichten?
39. Wat zouden de sterke kanten van een expertisecentrum voor vertelcultuur kunnen zijn?
40. Wat zouden de zwakke kanten van een expertisecentrum voor vertelcultuur kunnen zijn?
41. Welke kansen voor de vertelkunst/vertelcultuur zou een toekomstig expertisecentrum kunnen genereren?
42. Welke bedreigingen zou een expertisecentrum voor de vertelcultuur kunnen betekenen?
43. Wat mag er voor u in een expertisecentrum voor vertelcultuur zeker niet ontbreken?
44. Met welke organisaties zou volgens u kunnen samengewerkt worden? Waarom?

Bijlage 9.3.: Vragenlijsten respondenten

Vlaanderen vertelt. Onderzoek naar de behoefte, de haalbaarheid en de wenselijkheid van een expertisecentrum vertelcultuur in het kader van de ontsluiting van oraal erfgoed in Vlaanderen.

Vragenlijst organisatoren van vertelactiviteiten

Persoonlijke gegevens

Datum:

Naam:

Voornaam:

Functie:

Organisatie:

Adres:

Email:

1. Sinds wanneer organiseert u vertelmomenten?
2. Wat heeft u aangezet om zulke vertelmomenten te organiseren?
3. Ontvangt u hiervoor subsidies? Hoeveel en van welke overheid?
4. Hoeveel keer per jaar organiseert u een vertelmoment? Gemiddeld? Is dit een op zichzelf staande activiteit? Of maakt de voorstelling deel uit van een groter geheel? (evenement, festival, ...).
5. Met hoeveel programma's? Nieuwe producties én hernemingen?
6. Hoeveel luisteraars komen daar gemiddeld op af? Per voorstelling?
7. Tot welk doelpubliek behoren die doorgaans (kleuters, kinderen, volwassenen,...)?
8. Hoe verhouden deze vertelactiviteiten zich t.o.v. de andere activiteiten die u organiseert?

Persoonlijke ervaring

9. Waar/hoe rekruteert u uw vertellers? Zowel in binnen- als in buitenland.
Welke criteria hanteert u hierbij?
10. Is het voor u doorgaans moeilijk of makkelijk om vertellers te vinden?
11. Welke organisaties helpen u hierbij of zouden u hierbij kunnen helpen?

12. Heeft uw organisatie een up-to-date overzicht van vertellers die actief zijn?
13. Welke kwaliteiten moet een goede verteller volgens u bezitten?
14. Registreert u deze vertelmomenten? Zo ja, in welke vorm en op welke dragers?
15. Waar bewaart u deze dragers?
16. Komt u soms in contact met andere organisatoren? Zo ja, waar gebeurt dit dan?
Wisselt u dan ervaringen uit?
17. Zou u in de toekomst zelf nog meer vertelactiviteiten willen organiseren? Waarom (niet)?
18. Wie zou er volgens u in het kader van dit onderzoek zeker moeten geïnterviewd worden? Waarom?

Een expertisecentrum voor vertelcultuur

19. Hoe zou u vertelkunst/-cultuur omschrijven? Wat betekent dit voor u?
20. Wat dient er volgens u met het 'erfgoed' van de vertelcultuur te gebeuren?
21. Minister Anciaux gaf de opdracht om te onderzoeken of er nood is aan een expertisecentrum voor vertelcultuur. Wat zou zo een expertisecentrum vertelcultuur voor u kunnen betekenen?
22. In hoeverre acht u de oprichting van een expertisecentrum haalbaar? Waarom?
23. In hoeverre acht u de oprichting van een expertisecentrum wenselijk? Waarom?
24. Wat zouden volgens u mogelijke kerntaken kunnen zijn van een expertisecentrum vertelcultuur? (Onderzoek, opleiding, bevorderen van de zichtbaarheid, archiveren en ontsluiten van verhalen,...)
25. Rangschik in orde van belangrijkheid de door u aangegeven kerntaken van een expertisecentrum.
26. Wat zouden de sterke kanten van een expertisecentrum voor vertelcultuur kunnen zijn?
27. Wat zouden de zwakke kanten van een expertisecentrum voor vertelcultuur kunnen zijn?
28. Welke kansen voor de vertelkunst/vertelcultuur zou een toekomstig expertisecentrum kunnen genereren?
29. Welke bedreigingen zou een expertisecentrum voor de vertelcultuur kunnen betekenen?
30. Wat mag er in zo een expertisecentrum volgens u zeker niet ontbreken?
31. Met welke organisaties zou volgens u in de toekomst kunnen samengewerkt worden? Waarom?

Bijlage 9.3. Vragenlijsten respondenten

Vlaanderen vertelt. Onderzoek naar de behoefte, de haalbaarheid en de wenselijkheid van een expertisecentrum vertelcultuur in het kader van de ontsluiting van oraal erfgoed in Vlaanderen.

Vragenlijst beleidsmakers

Persoonlijke gegevens

Datum:

Naam:

Voornaam:

Functie:

Organisatie:

Adres:

Email:

Een expertisecentrum voor vertelcultuur

1. Wat is volgens u een definitie van vertelkunst/vertelcultuur?
2. Wat dient er volgens u met het 'erfgoed' van de vertelcultuur te gebeuren? Hoe kan dit op een hedendaagse manier worden ingezet?
3. Minister Anciaux gaf de opdracht om te onderzoeken of er nood is aan een expertisecentrum voor vertelcultuur. Wat zou zo een expertisecentrum voor u kunnen betekenen?
4. In hoeverre acht u een expertisecentrum voor vertelcultuur wenselijk?
5. In hoeverre acht u een expertisecentrum voor vertelcultuur haalbaar?
6. Op welke termijn zou volgens u een expertisecentrum voor vertelcultuur kunnen gerealiseerd worden.
7. Wat zijn volgens u mogelijke kerntaken van een expertisecentrum vertelcultuur? (Onderzoek, opleiding, archiveren en ontsluiten van verhalen, bevorderen van de zichtbaarheid van de vertelkunst...)
8. Rangschik in orde van belangrijkheid de door u aangegeven kerntaken van een expertisecentrum.

9. Wat zouden de sterke kanten van een expertisecentrum voor vertelcultuur kunnen zijn?
10. Wat zouden de zwakke kanten van een expertisecentrum voor vertelcultuur kunnen zijn?
11. Welke kansen voor de vertelkunst/vertelcultuur zou een toekomstig expertisecentrum kunnen genereren?
12. Welke bedreigingen zou een expertisecentrum voor de vertelcultuur kunnen betekenen?
13. Wat mag er in zo een expertisecentrum volgens u zeker niet ontbreken?
14. Wat is volgens u het aangewezen statuut van een dergelijk expertisecentrum?
15. Met welke organisaties zou volgens u in de toekomst kunnen samengewerkt worden?
Waarom?
16. Wie zou in het kader van dit onderzoek zeker bevroegd moeten worden?

Bijlage 9.4: Begeleidende brief bij de schriftelijke bevraging

Beste collega,

Op 5 januari 2009 ging Van Stoel tot Stoel vzw van start met het onderzoek *Vlaanderen vertelt. Onderzoek naar de behoefte, de haalbaarheid en de wenselijkheid van een expertisecentrum voor vertelcultuur in het kader van de ontsluiting van het orale erfgoed in Vlaanderen.*

Dit onderzoek kan een belangrijk keerpunt zijn in de manier waarop de overheid de vertelkunst/-cultuur percipieert en benadert. Het is namelijk de eerste keer dat er op een professionele en wetenschappelijk-objectieve manier een analyse gemaakt wordt van het vertellandschap in Vlaanderen.

Het wordt mogelijk gemaakt dankzij een subsidie van de Vlaamse overheid, departement cultuur afdeling kunsten en erfgoed.

Dit onderzoek heeft de ambitie om twee doelstellingen te verwezenlijken:

Het vertellandschap in Vlaanderen in kaart brengen.

Dit betekent dat er een analyse wordt gemaakt van de vertelcultuur in Vlaanderen waarbij geen onderscheid wordt gemaakt tussen erkende en niet-erkende organisaties, amateur of professionele vertellers .

Het vaststellen van de behoefte, de haalbaarheid en de wenselijkheid van een expertisecentrum voor vertelcultuur. De noden en wensen van de sector t.a.v. een toekomstig expertisecentrum voor de vertelcultuur worden geanalyseerd.

Het is een peiling naar de haalbaarheid en de wenselijkheid van zo een expertisecentrum en wat de functies ervan zouden kunnen zijn.

Op basis van dit onderzoek zullen een aantal beleidsaanbevelingen en conclusies worden geformuleerd aan de overheid. Dit onderzoek is dus ook voor u een belangrijke kans om een dialoog met de overheid aan te gaan. De bevraging, die u in deze mail als bijlage aantreft, is eveneens rond deze doelstellingen opgebouwd.

Mogen wij u vriendelijk vragen deze vragenlijst zo volledig mogelijk in te vullen?

Hoe breder het draagvlak van deze studie is, hoe meer kans er bestaat dat er een tweede onderzoeksfase van dit project komt. U kan dit document volledig ingevuld terugsturen per post op onderstaand adres.

U kan dit document ook elektronisch aanvragen via ans@vanstoeltotstoelzw.be en via mail

terugsturen. Vergeet uw document niet eerst op te slaan vooraleer u dit doet!

Uw antwoord wordt ten laatste verwacht op 4 maart 2009.

Het project loopt af op 1 juli 2009.

In het kader van dit onderzoek zal aansluitend, op een nog nader te bepalen datum, een reflectiedag georganiseerd worden waarbij de resultaten zullen gepresenteerd worden aan alle respondenten en geïnteresseerden. We houden u hiervan op de hoogte.

Indien u verder nog vragen heeft, aarzel niet mij te contacteren op het telefoonnummer 0474 56 27 64 of per email: ans@vanstoeltotstoelvzw.be

Alvast hartelijk bedankt voor uw medewerking!

Met vriendelijke groeten,

Ans Van de Cotte
Projectmedewerker

Koen Demuynck,
Voorzitter

Van Stoel tot Stoel vzw
Warandestraat 13
9000 Gent

T.+32 (0)474 562764

E . ans@vanstoeltotstoelvzw.be

W. www.vanstoeltotstoel.be

Bijlage 9.5: Schriftelijke bevragsingslijsten

Vragenlijst voor vertellers

Vlaanderen vertelt: bevraging door Van Stoel tot Stoel vzw

Het onderzoek naar de behoefte, de haalbaarheid en de wenselijkheid van een expertisecentrum vertelcultuur in het kader van de ontsluiting van het orale erfgoed in Vlaanderen.

Uw naam:

Uw voornaam:

Uw geboortedatum:

Uw geslacht : M V

Uw 'artiestennaam':

Statuut (zelfstandig, onder een vzw,...):

Adres:

Postcode en plaats:

Telefoon:

E-mailadres:

Internetsite:

INVENTARISATIE

1. U bent (kruis aan wat past)

actief sinds:

niet meer actief, sinds:

Wat was de reden waarom u ophield met vertellen?

2. Vertellen is: (kruis aan wat past)

mijn hoofdactiviteit (meer dan 60% van uw inkomsten komen van het vertellen)

niet mijn hoofdactiviteit

3. Ontvangt u subsidies en zo ja, hoeveel en van welke overheid (kruis aan wat past)?

stad of gemeente: €

provincie: €

Vlaamse Overheid €

neen

4. Verwerft u op een andere manier fondsen?

ja, via:

neen, want:

5. Hoeveel keer per jaar vertelt u gemiddeld?

_____ keer

Opmerkingen:

6. Met hoeveel programma's vertelt u jaarlijks?

Nieuwe:

Hernemingen:

Opmerkingen:

7. Hoeveel luisteraars bereikt u gemiddeld per optreden?

..... luisteraars

8. Wat is uw doelpubliek? Hoe onderzoekt en evalueert u dit? (Publieksonderzoek, feedback van bezoekers) (kruis aan wat past. Meerdere keuzes zijn mogelijk)

kleuters (3-6j)

kinderen (7-12j)

jongeren (13-18j)

adolescenten

volwassenen

alle leeftijden

Opmerkingen:

9. Beschikt u over een eigen locatie/een eigen ruimte waar u vertelt?(kruis aan wat past)

ja, met een capaciteit vanplaatsen

neen

10. Richt u zelf verteactiviteiten in? Zo ja. Met welke organisaties werkt u dan samen? (kruis aan wat past).

ja. Hoeveel per jaar? per jaar

neen

PERSOONLIJKE ERVARING

11. Hoe zou u vertelkunst/-cultuur omschrijven? Wat betekent dit voor u?

12. Wat heeft u aangezet om te beginnen vertellen?

13. Hoe heeft u zich bekwaamd in de vertelkunst? (kruis aan wat past)?

door te luisteren naar andere vertellers

cursussen of workshops ingericht door Van Stoel tot Stoel

cursussen of workshops ingericht door andere organisaties. Dewelke?

andere, omschrijf:

geen

14. Zou u interesse hebben in een bepaalde vorm van 'opleiding' of 'coaching'?

ja, waarom:

neen

15. Welke verhalen vertelt u (kruis aan wat past)?

- sprookjes
- volksverhalen
- griezelverhalen
- streekverhalen
- historisch verhalen
- humoristische verhalen
- liefdesverhalen
- reisverhalen
- eigen creaties
- andere, omschrijf:

16. Waar haalt u uw vertelstof (kruis aan wat past. Meerdere antwoorden zijn mogelijk)?

- literatuur
- verhalenbanken, dewelke:
- mondelinge overlevering
- eigen creaties
- andere, omschrijf:

17. Door wie wordt u uitgenodigd om te komen vertellen (kruis aan wat past.
Meerdere antwoorden zijn mogelijk).

scholen

bibliotheken

educatieve organisaties vb. Wisper, VormingPlus, ...

socio- culturele organisaties: Gezinsbond, Davidsfonds, Amaran, ...

lokale of regionale erfgoedcel

dienst binnen een stad of gemeente: toerisme, cultuur,...

andere, omschrijf:

18. Kan u uw 'actieradius' omschrijven? Vlaanderen, België, de buurlanden, 'verre bestemmingen'? Kruis aan wat past (meerdere opties zijn mogelijk).

regionaal (eigen streek)

provincie

Vlaanderen

(de rest van) België

de buurlanden, namelijk:

andere landen, namelijk:

19. Hoe maakt u zich als verteller bekend?

mond aan mond reclame

flyers, drukwerk,...

eigen website

via mailing

andere, omschrijf:

20. Is uw vertelactiviteit meestal (kruis aan wat past)

een op zichzelf staande activiteit

onderdeel van een geheel (vb. vertelfestival, evenement, tentoonstelling,...).

Omschrijf:

21. Wat betekent 'vertellen' voor u? Kan u omschrijven wat vertellen voor u inhoudt?

22. Zijn er volgens u bepaalde vaardigheden die een goed verteller moet bezitten?

ja, namelijk

neen

23. Maakt u gebruik van bepaalde attributen bij het vertellen? Zo ja, dewelke

decors

attributen

accessoires

audiovisuele elementen (film, muziek, projecties,...)

andere, omschrijf:

neen

24. Wat is volgens u een ideale vertellocatie?

25. Hoe en waar bewaart u de verhalen die u vertelt (kruis aan wat past)?

op papier

digitaal (opslaan op de computer)

ik bewaar ze niet

andere, omschrijf:

26. Registreert u uw vertelactiviteiten soms? Zo ja, op welke dragers (kruis aan wat past).

videocassette

dvd

enkel geluid op cd

enkel geluid op mp3

andere, omschrijf:

ik registreer mijn optredens niet

27. Heeft u contact met collega-vertellers? Zo ja, om welke reden? (kruis aan wat past. Meerdere opties zijn mogelijk)

om ervaringen uit te wisselen

- om naar hun voorstellingen te kijken
- om van elkaar te leren
- om mee samen te werken vb. bij het geven van workshops, het organiseren van vertelmomenten
- andere, omschrijf
- ik heb weinig of geen contact met andere vertellers

28. Bent u lid van een groep vertellers? Zo ja, dewelke?

- ja, omschrijf
- neen

29. Zou u zelf meer willen vertellen? Zo ja, wat weerhoudt u nu om dat te doen?(kruis aan wat past. Meerdere opties zijn mogelijk)

- te weinig tijd (bijv. door uw beroep, andere verplichtingen,...)
- te weinig vergoed
- te weinig aanvragen
- ik ben tevreden met het aantal vertelmomenten dat ik nu breng
- andere, omschrijf:

EEN CENTRUM VOOR VERTELCULTUUR

30. Minister Bert Anciaux gaf Van Stoel tot Stoel vzw de opdracht om te onderzoeken of er nood is aan een expertisecentrum of een specifieke werking

rond de vertelcultuur in Vlaanderen. Wat zijn volgens u mogelijke opdrachten van zo een centrum voor vertelkunst/-cultuur (kruis aan wat past. Meerdere opties zijn mogelijk).

- depot voor verhalenbanken, verhalencollecties
- archiveren en ontsluiten van verhalen
- kenniscentrum (bibliotheek, tijdschrift, portaal-site ...)
- wetenschappelijk onderzoek m.b.t. vertelkunst, vertelcultuur
- zichtbaarheid m.b.t. vertelcultuur genereren
- aanspreekpunt voor alle vragen m.b.t. vertelkunst/vertelcultuur
- opbouwen en onderhouden van internationale netwerken
- aanbieden van workshops, opleidingen, ...
- aanbieden van ruimte/ locatie voor vertellers
- organisatie van vertelactiviteiten
- 'vertelbureau', boekingskantoor voor vertellers
- andere, namelijk:

31. Rangschik in orde van belangrijkheid de door u aangegeven opdrachten van zo een centrum voor vertelcultuur. U kan cijfers achter de door u aangekruiste opdrachten in vraag 30 zetten.

(1: zeer belangrijk)

32. In hoeverre acht u een centrum voor vertelcultuur *wenselijk*. Waarom? Quoteer van 1 tot 5.

(1: zeer wenselijk, 5: absoluut niet wenselijk).

Kruis aan wat past

1

2

3

4

5

Omdat:

33. In hoeverre acht u een nieuw centrum voor vertelcultuur *haalbaar*? Waarom?

Quoteer van 1 tot 5.

(1: zeer haalbaar, 5: onhaalbaar)

1

2

3

4

5

Omdat:

34. Wat dient er volgens u met het erfgoed van de vertelcultuur te gebeuren? Hoe kunnen we dit op een hedendaagse manier inzetten in een centrum voor vertelcultuur ?

35. Wat zouden de *sterke kanten* van een centrum voor vertelcultuur kunnen zijn? Waarom?

36. Wat zouden de *zwakke kanten* van een centrum voor vertelcultuur kunnen zijn? Waarom?

37. Welke *kansen* zou een centrum voor vertelcultuur kunnen genereren? Waarom?

38. Welke *bedreigingen* zou een centrum voor vertelcultuur kunnen genereren? Waarom?

39. Wat mag in een centrum voor vertelcultuur zeker niet ontbreken? Waarom?

40. Met welke organisaties zou volgens u in de toekomst kunnen samengewerkt worden? Waarom?

41. Heeft u al een beroep gedaan op Van Stoel tot Stoel ?

Waarom (niet)?

Ja, want:

Neen, omdat:

Hartelijk bedankt voor uw medewerking!

Gelieve dit document zo ingevuld mogelijk terug te sturen naar:
Van Stoel tot Stoel vzw t.a.v. Ans Van de Cotte Warandestraat 13 9000 Gent E: ans@vanstoeltotstoelvzw.be T: 0474 56 27 64

Bijlage 9.5: Schriftelijke bevragsingslijsten

Vragenlijst voor organisatoren

Vlaanderen vertelt: bevraging door Van Stoel tot Stoel vzw

Het onderzoek naar de behoefte, de haalbaarheid en de wenselijkheid van een expertisecentrum vertelcultuur in het kader van de ontsluiting van het orale erfgoed in Vlaanderen.

Uw naam:

Uw voornaam:

Uw geboortedatum:

Uw geslacht : M V

Uw functie:

Naam organisatie:

Adres:

Postcode en plaats:

Telefoon:

E-mailadres:

Internetsite:

INVENTARISATIE

1. Hoeveel keer per jaar organiseert uw organisatie gemiddeld vertelactiviteiten?

(vul een getal in):

... .. keer per jaar

2. Sinds wanneer organiseert u vertelactiviteiten? (vul een jaartal in):

Sinds.....

3. Ontvangt u hiervoor subsidies. Zo ja, hoeveel en van welke overheid?

stad of gemeente: €

provincie: €

- Vlaamse Overheid: €
- andere, namelijk: €

4. Hoe verhouden deze vertelactiviteiten zich t.o.v. de rest van de activiteiten die u organiseert m.a.w. hoeveel procent van de totale activiteiten die uw organisatie organiseert zijn vertelmomenten? (vul een getal in):

.....%

5. Hoeveel verschillende vertelprogramma's plant u jaarlijks in? (vul een getal in)

Nieuwe:

Hernemingen:

6. Hoeveel luisteraars bereikt u gemiddeld per optreden? (vul een getal in)

.... .. luisteraars

7. Wat is uw doelpubliek? Hoe onderzoekt en evalueert u dit? (publieksonderzoek, feedback van bezoekers) (kruis aan wat past. Meerdere keuzes zijn mogelijk)

kleuters (3-6j)

kinderen (7-12j)

jongeren (13-18j)

adolescenten

volwassenen

alle leeftijden

8. Beschikt u over een eigen locatie/een eigen ruimte waar verteld wordt?

ja, met een capaciteit van plaatsen

neen

9. Werkt u samen met andere organisaties voor de organisatie van uw vertelactiviteiten? Zo ja, dewelke?

ja, omschrijf

neen

PERSOONLIJKE ERVARING

10. Hoe zou u vertelkunst/-cultuur omschrijven? Wat betekent dit voor u?

11. Wat heeft u aangezet om vertelactiviteiten te organiseren?

12. Waar rekruteert u uw vertellers? (kruis aan wat past)

via Van Stoel tot Stoel

informeren bij andere organisaties, dewelke?

eerdere ervaringen met bepaalde vertellers

via conservatoria, toneelscholen e.d.

andere , omschrijf:

13. Heeft uw organisatie een geactualiseerd overzicht van vertellers die actief zijn?

ja

neen

14. Is het voor u doorgaans moeilijk of makkelijk om vertellers te vinden? Waarom

(kruis aan wat past):

makkelijk, omdat...

moeilijk, omdat....

15. Welke organisaties helpen u hierbij of zouden u hierbij kunnen helpen (kruis aan wat past)?

Van Stoel tot Stoel

conservatoria, toneelscholen,

Andere, omschrijf...

16. Welke verhalen worden er tijdens een voorstelling verteld? (kruis aan wat past.

Meerdere antwoorden zijn mogelijk):

sprookjes

volksverhalen

griezelverhalen

streekverhalen

historisch verhalen

humoristische verhalen

liefdesverhalen

reisverhalen

eigen creaties

andere, omschrijf

17. Kan u uw 'actieradius' omschrijven? Vlaanderen, België, de buurlanden, 'verre bestemmingen'. Kruis aan wat past (meerdere opties zijn mogelijk).

regionaal (eigen streek)

provincie

Vlaanderen

(de rest van) België

de buurlanden, namelijk:

andere landen, namelijk:

18. Hoe maakt u uw vertelactiviteiten bekend?

mond aan mond reclame

flyers, drukwerk

eigen website

website Van Stoel tot Stoel

via mailing

andere, omschrijf:

19. Zijn deze vertelmomenten een op zichzelf staande activiteit of maken ze deel uit van een geheel?

een op zichzelf staande activiteit

onderdeel van een geheel (evenement, werking rond een bepaald thema,...)

Omschrijf:

20. Wat betekent 'vertellen' voor u? Kan u omschrijven wat vertellen voor u inhoudt?

21. Zijn er volgens u bepaalde vaardigheden die een goed verteller moet bezitten?

ja, namelijk:

neen

22. Wat is volgens u een ideale vertellocatie?

23. Registreert u de vertelactiviteiten die u organiseert soms? Zo ja, op welke dragers?

videocassette

DVD

enkel geluid op cd

enkel geluid op mp3

andere, omschrijf:

ik registreer onze vertelactiviteiten niet.

24. Heeft u contact met andere organisatoren van vertelactiviteiten? Zo ja, om welke reden? (kruis aan wat past. Meerdere opties zijn mogelijk)

- om ervaringen uit te wisselen
- om naar hun voorstellingen te kijken
- om van elkaar te leren
- om mee samen te werken
- andere, omschrijf:
- ik heb weinig of geen contact met andere organisatoren

25. Zou u zelf meer vertelactiviteiten willen organiseren? Zo ja, wat weerhoudt u nu om dat te doen ?(kruis aan wat past. Meerdere opties zijn mogelijk):

- te weinig tijd
- te weinig budget
- te weinig vraag naar vertelactiviteiten
- te moeilijk om vertellers te vinden
- mijn organisatie is tevreden met het aantal vertelactiviteiten dat ze nu brengt
- andere, omschrijf
- neen

26. Minister Bert Anciaux gaf van Stoel tot Stoel vzw de opdracht om te onderzoeken of er nood is aan expertisecentrum of een specifieke werking rond de vertelcultuur in Vlaanderen.

Wat zijn volgens u mogelijke opdrachten van een centrum voor vertelkunst/-cultuur (kruis aan wat past. Meerdere opties zijn mogelijk):

- depot voor verhalenbanken, verhalencollecties...
- archiveren en ontsluiten van verhalen
- kenniscentrum (bibliotheek, tijdschrift, portaalsite ...)
- wetenschappelijk onderzoek m.b.t. vertelkunst, vertelcultuur
- zichtbaarheid m.b.t. vertelcultuur genereren
- aanspreekpunt voor alle vragen m.b.t. vertelkunst/vertelcultuur
- opbouwen en onderhouden van internationale netwerken
- aanbieden van workshops, opleidingen, ...
- residentiemogelijkheid voor vertellers
- organisatie van vertelactiviteiten
- 'vertelbureau', boekingskantoor voor vertellers
- andere, namelijk:

27. Rangschik in orde van belangrijkheid de door u aangegeven opdrachten van zo een centrum voor vertelcultuur. U kan cijfers achter de door u aangekruiste opdrachten in vraag 26 zetten.

(1: zeer belangrijk, 5: onbelangrijk)

28. In hoeverre acht u een centrum voor vertelcultuur *wenselijk*. Waarom? Quoteer van 1 tot 5.

(1: zeer wenselijk, 5: absoluut niet wenselijk).

Kruis aan wat past

1 2 3 4 5

Omdat:

29. In hoeverre acht u een centrum voor vertelcultuur *haalbaar*? Waarom? Quoteer van 1 tot 5.

(1: zeer haalbaar, 5: absoluut niet haalbaar)

1 2 3 4 5

Omdat:

30. Wat dient er volgens u met het erfgoed van de vertelcultuur te gebeuren? Hoe kunnen we dit op een hedendaagse manier inzetten in een centrum voor vertelcultuur ?

31. Wat zouden de *sterke* kanten van een centrum voor vertelcultuur kunnen zijn? Waarom?

32. Wat zouden de *zwakke* kanten van een centrum voor vertelcultuur kunnen zijn? Waarom?

33. Welke *kansen* zou zo een centrum voor de vertelcultuur kunnen genereren? Waarom?

34. Welke *bedreigingen* zou een centrum voor de vertelcultuur kunnen genereren? Waarom?

35. Wat mag in een centrum voor vertelcultuur zeker niet ontbreken? Waarom?

36. Met welke organisaties zou volgens u in de toekomst kunnen samengewerkt worden? Waarom?

**37. Heeft u al een beroep gedaan op Van Stoel tot Stoel ?
Waarom (niet)?**

Ja, want:

Neen, omdat:

Hartelijk bedankt voor uw medewerking!

Geelieve dit document zo ingevuld mogelijk terug te sturen naar:
Van Stoel tot Stoel vzw t.a.v. Ans Van de Cotte Warandestraat 13 9000 Gent E: ans@vanstoeltotstoelvzw.be T: 0474 56 27 64

Bijlage 9.6: Schriftelijke vragenlijsten

Vragenlijsten voor de bibliotheken (eerste bevragingronde)

Vlaanderen vertelt: bevraging door Van Stoel tot Stoel vzw

Het onderzoek naar de behoefte, de haalbaarheid en de wenselijkheid van een expertisecentrum vertelcultuur in het kader van de ontsluiting van het orale erfgoed in Vlaanderen.

Uw naam:

Uw voornaam:

Uw geboortedatum:

Uw geslacht : M V

Uw functie:

Naam bibliotheek:

Adres:

Postcode en plaats:

Telefoon:

E-mailadres:

Internetsite:

INVENTARISATIE

1. Hoeveel keer per jaar organiseert uw bibliotheek gemiddeld? (vul een getal in):

vertelmomenten: keer per jaar

voorleesmomenten: keer per jaar

auteurslezingen: keer per jaar

2. Sinds wanneer organiseert uw bibliotheek vertelmomenten? (vul een jaartal in):

Sinds.....

3. Ontvangt u hiervoor subsidies. Zo ja, hoeveel en van welke overheid?

- stad of gemeente: €
- provincie: €
- Vlaamse Overheid: €
- andere, namelijk: €

4. Hoe verhouden deze vertelmomenten zich t.o.v. de rest van de activiteiten die u organiseert m.a.w. hoeveel procent van de totale activiteiten die uw bibliotheek organiseert zijn vertelmomenten? (vul een getal in):

.....%

5. Hoeveel verschillende vertelmomenten plant u jaarlijks in? (vul een getal in)

Nieuwe:

Hernemingen:

6. Hoeveel luisteraars bereikt u gemiddeld per voorstelling? (vul een getal in)

.... .. luisteraars

7. Wat is uw doelpubliek? Hoe onderzoekt en evalueert u dit? (publieksonderzoek, feedback van bezoekers) (kruis aan wat past. Meerdere keuzes zijn mogelijk)

- kleuters (3-6j)
- kinderen (7-12j)
- jongeren (13-18j)
- adolescenten
- volwassenen

- alle leeftijden

De bibliotheek onderzoekt dit als volgt:

8. Werkt u soms samen met andere organisaties voor de organisatie van uw vertelactiviteiten? Zo ja, dewelke?

- ja, omschrijf:

- neen

PERSOONLIJKE ERVARING

9. Hoe zou u vertelkunst/-cultuur omschrijven? Wat betekent dit voor u?

10. Wat heeft u aangezet om vertelmomenten te organiseren?

11. Waar rekruteert u uw vertellers? (kruis aan wat past)

- via Van Stoel tot Stoel
- informeren bij andere bibliotheken
- informeren bij andere organisaties, dewelke?
- eerdere ervaringen met bepaalde vertellers
- via conservatoria, toneelscholen e.d.
- andere , omschrijf:

12. Heeft uw bibliotheek een geactualiseerd overzicht van vertellers die actief zijn?

- ja

neen

13. Is het voor u doorgaans moeilijk of makkelijk om vertellers te vinden? Waarom

(kruis aan wat past):

makkelijk, omdat...

moeilijk, omdat....

14. Welke organisaties/ diensten helpen u hierbij of zouden u hierbij kunnen helpen (kruis aan wat past)?

Van Stoel tot Stoel

VCOB

Provinciaal steunpunt voor bibliotheken

conservatoria, toneelscholen,

gemeentelijke/stedelijke cultuurdienst

andere, omschrijf...

15. Welke verhalen worden er in uw bibliotheek verteld? (kruis aan wat past.

Meerdere antwoorden zijn mogelijk):

sprookjes

volksverhalen

griezelverhalen

streekverhalen

- historisch verhalen
- humoristische verhalen
- liefdesverhalen
- reisverhalen
- eigen creaties
- andere, omschrijf:

16. Hoe maakt u uw vertelactiviteiten bekend?

- mond aan mond reclame
- flyers, drukwerk
- eigen website
- website van Stoel tot Stoel
- via mailing
- andere, omschrijf

17. Zijn deze vertelmomenten een op zichzelf staande activiteit of maken ze deel uit van een geheel?

- een op zichzelf staande activiteit

- onderdeel van een geheel (evenement, werking rond een bepaald thema,...)

Omschrijf:

18. Wat betekent 'vertellen' voor u? Kan u omschrijven wat vertellen voor u inhoudt?

19. Zijn er volgens u bepaalde vaardigheden die een goed verteller moet bezitten?

- ja, namelijk

- neen

20. Wat is volgens u een ideale vertellocatie?

21. Registreert u de vertelactiviteiten die u organiseert soms? Zo ja, op welke dragers?

- videocassette

- DVD

- enkel geluid, op cd

- enkel geluid op mp3

- andere, omschrijf:

22. Heeft u contact met andere organisatoren van vertelactiviteiten? Zo ja, om welke reden (kruis aan wat past. Meerdere opties zijn mogelijk)?

- om ervaringen uit te wisselen

- om naar hun voorstellingen te kijken

- om van elkaar te leren
- om mee samen te werken
- andere, omschrijf:
- ik heb weinig of geen contact met andere organisatoren

23. Zou u zelf meer vertelactiviteiten willen organiseren? Zo ja, wat weerhoudt u nu om dat te doen ?(kruis aan wat past. Meerdere opties zijn mogelijk):

- te weinig tijd
- te weinig budget
- te weinig vraag naar vertelactiviteiten
- te moeilijk om vertellers te vinden
- De bibliotheek is tevreden met het aantal voorstellingen dat ze nu brengt
- andere, omschrijf

EEN HUIS VOOR VERTELCULTUUR

24. Minister Bert Anciaux gaf van Stoel tot Stoel vzw de opdracht om te onderzoeken of er nood is aan expertisecentrum voor vertelcultuur of een specifieke werking rond vertelcultuur in Vlaanderen. Wat zijn volgens u mogelijke opdrachten van een centrum voor vertelkunst/-cultuur (kruis aan wat past. Meerdere opties zijn mogelijk):

- depot voor verhalenbanken, verhalencollecties
- archiveren en ontsluiten van verhalen

- kenniscentrum (bibliotheek, tijdschrift, portaal-site ...)
- wetenschappelijk onderzoek m.b.t. vertelkunst, vertelcultuur
- zichtbaarheid m.b.t. vertelcultuur genereren
- aanspreekpunt voor alle vragen m.b.t. vertelkunst/vertelcultuur
- opbouwen en onderhouden van internationale netwerken
- aanbieden van workshops, opleidingen, ...
- residentiemogelijkheid voor vertellers
- organisatie van vertelactiviteiten
- 'vertelbureau', boekingskantoor voor vertellers
- andere, namelijk:

25. Rangschik in orde van belangrijkheid de door u aangegeven opdrachten van zo een centrum voor vertelcultuur. U kan cijfers achter de door u aangekruiste opdrachten in vraag 24 zetten.

(1: zeer belangrijk, 5: onbelangrijk)

26. In hoeverre acht u een huis voor vertelcultuur *wenselijk*. Waarom? Quoteer van 1 tot 5.

(1: zeer wenselijk, 5: absoluut niet wenselijk).

Kruis aan wat past

- 1 2 3 4 5

Omdat:

27. In hoeverre acht u een nieuw huis voor vertelcultuur *haalbaar*? Waarom?

Quoteer van 1 tot 5.

(1: haalbaar, 5: absoluut niet haalbaar)

1

2

3

4

5

Omdat:

28. Wat dient er volgens u met het erfgoed van de vertelcultuur te gebeuren? Hoe kunnen we dit op een hedendaagse manier inzetten in een centrum voor vertelcultuur ?

29. Wat zouden de *sterke kanten* van een centrum voor vertelcultuur kunnen zijn? Waarom?

30. Wat zouden de *zwakke kanten* van een huis voor vertelcultuur kunnen zijn? Waarom?

31. Welke *kansen* zou zo een centrum voor de vertelcultuur kunnen genereren? Waarom?

32. Welke *bedreigingen* zou zo een centrum voor vertelcultuur kunnen genereren? Waarom?

33. Wat mag in een centrum voor vertelcultuur zeker niet ontbreken? Waarom?

34. Met welke organisaties zou volgens u in de toekomst kunnen samengewerkt worden? Waarom?

35. Heeft u al een beroep gedaan op Van Stoel tot Stoel? Waarom (niet)?

Ja, want:

Neen, omdat:

Hartelijk bedankt voor uw medewerking!

Gelieve dit document zo ingevuld mogelijk terug te sturen naar:

Van Stoel tot Stoel vzw
t.a.v. Ans Van de Cotte
Warandestraat 13
9000 Gent
E: ans@vanstoeltotstoelvzw.be
T: 0474 56 27 64

Bijlage 9.5: Schriftelijke bevragslijsten

Korte vragenlijst voor de bibliotheken (tweede bevragsronde)

Beste,

Een aantal weken geleden stuurde ik u een vragenlijst in het kader van het onderzoek 'Vlaanderen vertelt. Onderzoek naar de behoefte, de haalbaarheid en de wenselijkheid van een expertisecentrum voor vertelcultuur i in het kader van de ontsluiting van het oraal erfgoed in Vlaanderen.'

Misschien vond u de tijd niet om de lijst in te vullen of bent u de vragenlijst uit het oog verloren.

Zou ik u alsnog mogen vragen deze lijst in te vullen. Uw antwoord is een belangrijke bron van informatie in het kader van ons onderzoek.

Indien u de volledige vragenlijst om een of andere reden toch niet zou kunnen invullen mag ik u dan vriendelijk vragen de volgende 4 korte vragen te beantwoorden. Dit neemt slechts 5 min. van uw tijd in beslag. Ook als u geen vertelmomenten organiseert, gelieve ons dat te laten weten.

1. Hoeveel keer per jaar organiseert uw bibliotheek gemiddeld? (vul een getal in):

vertelmomenten: keer per jaar

voorleesmomenten: keer per jaar

auteurslezingen: keer per jaar

2. Sinds wanneer organiseert uw bibliotheek vertelmomenten? (vul een jaartal in):

Sinds.....

3. Hoe verhouden deze vertelmomenten zich t.o.v. de rest van de activiteiten die u organiseert m.a.w. hoeveel procent van de totale activiteiten die uw bibliotheek organiseert zijn vertelmomenten? (vul een getal in):

.....%

4. Hoeveel luisteraars bereikt u gemiddeld per voorstelling? (vul een getal in)

.... .. luisteraars

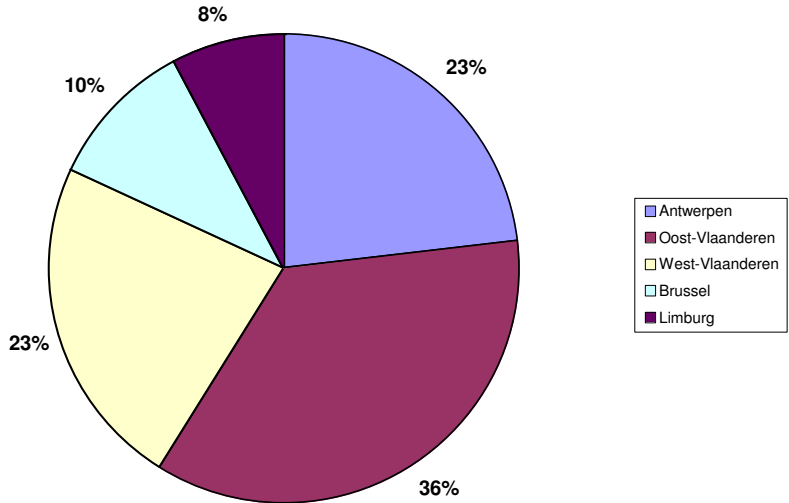
Hartelijk bedankt voor uw medewerking!

Vriendelijke groeten,

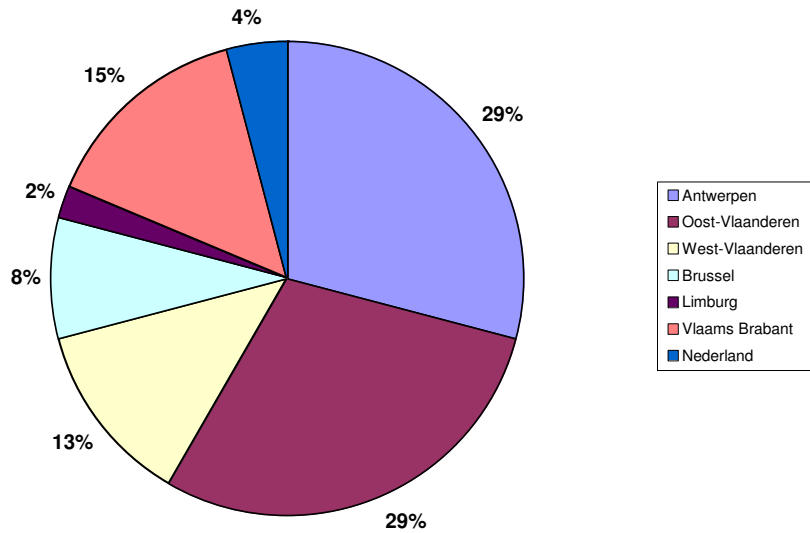
Ans Van de Cotte
onderzoeker

Bijlage 9.6: Overzicht van de aanvragen per mail per provincie bij Van Stoel tot Stoel 2007-2009

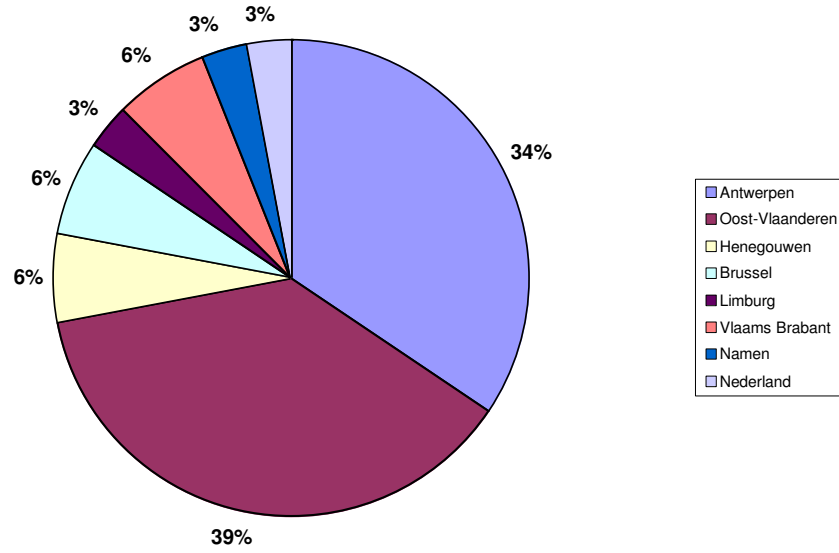
Aanvragen per mail per provincie 2007

Aanvragen per mail per provincie 2008

Aanvragen per mail per provincie januari-mei 2009

Bijlage 9.7.:Vertelcultuur in Vlaanderen. Een verhaal met een einde? Of het begin van een nieuw verhaal: verslag van de studiedag.

13 juni 2009, Faro. Vlaams Steunpunt voor cultureel erfgoed vzw

Op 5 januari 2009 startte Van Stoel tot Stoel vzw met een haalbaarheidsonderzoek m.b.t. de vertelcultuur in Vlaanderen.

Zes maanden later wilde Van Stoel tot Stoel vzw de resultaten aftoetsen en voorleggen aan de vertelsector en alle geïnteresseerden. In de voormiddag was er ruimte voor vragen, overleg en een panelgesprek n.a.v. de onderzoeksresultaten. Het namiddag gedeelte bestond hoofdzakelijk uit de toelichting bij een aantal voorbeeldpraktijken en een 'interactieve lezing'. Met ongeveer zestig inschrijvingen van deelnemers uit diverse sectoren was deze studiedag een succes. Dankzij de nauwe samenwerking met FARO. Vlaams Steunpunt voor cultureel erfgoed vzw kon deze studiedag in de lokalen van FARO te Brussel plaats vinden.

Deze studiedag werd beschouwd als een onderdeel van het onderzoek. Enerzijds informeerde deze studiedag de vertelsector over de resultaten van het haalbaarheidsonderzoek. Daarnaast wilden de organisatoren de reflectie over de onderzoeksconclusies starten en beleidsaanbevelingen formuleren met een panel van experts uit de erfgoedsector, waarnemers van de vertelsector en het aanwezige publiek.

Het voormiddag gedeelte.

Inleiding en verwelkoming

Koen Demuyne, voorzitter Van Stoel tot Stoel vzw verwelkomde de aanwezigen. Hij schetste kort de ontstaansgeschiedenis van Van Stoel tot Stoel :

In 1994 organiseerden een aantal enthousiastelingen een vertelfestival in Zulte. Het vertelfestival was een succes en werd sindsdien ieder jaar opnieuw georganiseerd door de organisatie Van Stoel tot Stoel.

Door het decreet op de amateurkunsten kon Van Stoel tot Stoel in 2001 aansluiten bij Opendoek. Na een paar jaar werden de middelen echter teruggeschroefd wat de werking niet ten goede komt. Van Stoel tot Stoel bleef ijveren voor een volwaardig steunpunt voor de vertelcultuur in Vlaanderen. Van Stoel tot Stoel klopte aan bij het ministerie van cultuur, departement kunsten en erfgoed om de vertelcultuur in Vlaanderen verder te kunnen onderzoeken. De vzw Van Stoel tot Stoel voerde het onderzoek uit.

Madeleine Nieuwlaat, bestuurslid van Van Stoel tot Stoel vzw, is gastvrouw voor de gelegenheid en leidt de sprekers in .

Als je over de duivel spreekt ...

Willem de Blécourt is historisch antropoloog en als onderzoeker verbonden aan het Huizinga Instituut voor cultuurgeschiedenis en aan het Meertens Instituut, Amsterdam.

Aan de hand van drie zeer gelijkende volksverhalen over de duivel schetste Willem de Blécourt de wederzijdse beïnvloeding van zowel schriftelijke als mondelinge bronnen. Daarnaast toonde hij aan de hand van een aantal typerende elementen en terugkerende motieven aan dat 'Vlaamse', lokale volksverhalen heel wat buitenlandse invloeden vertonen en omgekeerd.

Hij concludeerde dat de internationaal verspreide verhalen, in het bijzonder sprookjes en anekdotes, te veel op elkaar lijken om alleen mondeling overgeleverd te zijn. De mondelinge overlevering is beïnvloed door het gedrukte woord en vooral in de negentiende eeuw is de inbreng van de samensteller beperkt.

Het schandpaaltje

Guido vandermarliere vertelde een verhaal uit Poperinge, gebaseerd op de veroordeling van Pieter Huysentruyts aan de schandpaal.

Guido Vandermaliere volgt de opleiding tot 'Westhoekverteller', een project van de Stedelijke Academie voor Woord, Poperinge.

Vlaanderen vertelt. Onderzoek naar de behoefte, de haalbaarheid en de wenselijkheid van een expertisecentrum vertelcultuur in het kader van de ontsluiting van het orale erfgoed in Vlaanderen.

Ans Van de Cotte, projectmedewerker van Van Stoel tot Stoel vzw, stelt de onderzoeksresultaten van het onderzoek 'Vlaanderen vertelt' voor.

Zij begon haar verhaal met het duiden van het onderzoek.

Het onderzoek vertrok vanuit de vaststelling dat er in Vlaanderen een gebrek is aan een overkoepelend beleid rond vertelcultuur. De vertelkunst als specifieke discipline wordt niet gesubsidieerd enkel onder de koepel van Opendoek, Amateurtheater Vlaanderen.

Het uitgangspunt van het onderzoeksproject was dan ook na te gaan of er in Vlaanderen nood is aan een expertisecentrum voor vertelcultuur.

Ans Van de Cotte ging dieper in op de gehanteerde methodologie. Die was driedig. Zij combineerde deskresearch met het afnemen van interviews van diverse actoren binnen het vertellandschap: vertellers, organisatoren van vertelactiviteiten en personen die vanuit hun functie zicht hebben op wat een huis voor vertelcultuur zou kunnen zijn. Deze informatie werd aangevuld met een bevraging aan de hand van schriftelijke vragenlijsten.

Aan de hand van het communicatieschema van Jakobson werd aangegeven welke elementen en actoren van belang zijn binnen het vertellandschap. Aan deze elementen en actoren werden een aantal vaststellingen gekoppeld:

- Omdat er geen officieel statuut 'verteller' bestaat, zorgt dit tot voor heel wat onzekerheid op financieel, juridisch of auteursrechtelijk vlak.

Vertellers putten hun verhalen uit diverse bronnen. Die bronnen worden op verschillende manieren ingezet.

- Vertelactiviteiten zijn meestal kleinschalig, gebeuren in een intieme sfeer en de interactie met het publiek is belangrijk. Vertellingen worden niet vaak geregistreerd.

- Het publiek percipieert een vertelling vaak nog 'als iets voor kinderen'. De vertelkunst kampt met een imagoprobleem.

- Organisatoren van vertelactiviteiten hebben vaak geen apart budget voor de organisatie van vertelactiviteiten.

- Vertellers hebben zich vaak op meer dan één manier bekwaamd in de vertelkunst maar vinden toch dat er een zekere aanleg voor vertellen moet zijn

Daarnaast werden een aantal behoeften geformuleerd van diverse actoren binnen het vertellandschap. Tot de top drie behoren: de nood aan een gestructureerde opleiding, meer zichtbaarheid voor de vertelcultuur, het archiveren, registreren en ontsluiten van verhalen. Twee vaak terugkerende noden bij de respondenten zijn: de behoefte aan een centraal aanspreekpunt voor vertelcultuur en de organisatie van meer vertelinitiatieven.

De meerderheid van de bevroagden was ervan overtuigd dat een expertisecentrum voor vertelcultuur haalbaar is maar koppelden hier onmiddellijk een aantal voorwaarden aan. Deze zijn: de financiering, de steun van de overheden, een degelijk beleid en de uitklaring van de relatie tussen de amateurkunsten en erfgoed. Slechts wanneer deze voorwaarden ingevuld worden heeft een expertisecentrum kans op slagen.

Op de vraag naar de wenselijkheid van een expertisecentrum sprak de overgrote

meerderheid van de respondenten zich uit voor de oprichting van een expertisecentrum voor vertelcultuur.

Ans Van de Cotte concludeerde dat de belangstelling en de wens voor een huis voor vertelcultuur zeker aanwezig zijn maar er nog een lange weg is af te leggen voor er sprake kan zijn van een 'expertisecentrum van vertelcultuur'.

Panelgesprek

Annick Lesage is journaliste en werkt sinds 1992 bij Radio 1. Zij geeft les aan het Herman Teirlinckinstituut in Antwerpen. Daarnaast is ze coach voor de EBU masterschool for Radio Features en auteur van verschillende publicaties.

Dr. Willem de Blécourt is historisch antropoloog en als onderzoeker verbonden aan het Huizinga Instituut voor Cultuurgeschiedenis en het Meertens Instituut, Amsterdam.

Dr. Marc Jacobs is codirecteur van FARO. Vlaams Steunpunt voor cultureel erfgoed vzw en Belgisch afgevaardigde voor het intergouvernementeel comité voor de Unescoconventie (2006-2008), lid van de Unescommissie.

Guy Tilkin is programmator van het internationaal vertelfestival georganiseerd door landcommanderij Alden-Biesen (Bilzen).

Em. Prof Dr. Stefaan Top is hoogleraar volkskunde aan de K.U. Leuven en ondervoorzitter van Volkskunde Vlaanderen.

Ina Vandewijer is auteur van het boek. *Storytelling, verhalen vertellen kan iedereen.*

Het panelgesprek ging van start met de vraag naar een verklaring van de positieve beweging die vertelkunst/vertelcultuur de laatste tien jaar maakt.

Daarop werd gesteld dat vertellers zichzelf de laatste tien jaar meer profileren als dragers en voortzetters van een traditie. Dit wordt o.m. mogelijk gemaakt door het beleidskader dat veranderd is maar ook door de komst van een nieuwe generatie vertellers.

Verhalen bepalen de identiteit van een groep mensen maar ook de interculturaliteit mag daarbij niet uit het oog verloren worden. In vergelijking met bijvoorbeeld de Angelsaksische landen zit Vlaanderen nog niet helemaal op kruissnelheid wat de vertelcultuur betreft.

De popularisering van de vertelcultuur is 'in': er is materiaal genoeg voorhanden en men

wordt geprikkeld om ermee aan de slag te gaan.

Uit het onderzoek blijkt dat vertellen nood heeft aan een imagocorrectie.

Dat komt gedeeltelijk omdat vertellen in Vlaanderen niet beschouwd wordt als een echte kunst terwijl het wel degelijk om een podiumkunst gaat. De status van de verteller moet opgekrikt worden naar een hoger niveau en de kwaliteit van de vertelkunst moet verbeterd worden. Pas dan zal men ook een breder publiek kunnen bereiken.

Men mag zich ook niet blind staren op de indeling in categorieën. Vertelcultuur kan zowel erfgoed als amateurkunst zijn, het hangt ervan af welke bril men opzet om het geheel te bekijken.

Vertellers moeten zich wel bewust zijn van het feit dat er meer is dan de manier van vertellen: 'wat men vertelt' en de vertelkunst zijn minstens even belangrijk.

De wenselijkheid en de belangstelling voor een expertisecentrum is er maar dat betekent niet per definitie dat het centrum er ook zal komen. Daar zijn volgens de panelleden diverse redenen voor: de nieuwe regering, de vertelkunst zou een te kleine niche zijn, het feit dat de overheid het aantal steunpunten en expertisecentra beheersbaar zal willen houden,...

Daarom is het aangewezen om ook naar bestaande formules te kijken om de realisatie van de doelstellingen te kunnen verwezenlijken. Volgende alternatieven werden geopperd: aansluiten bij bestaande organisaties die zich bezighouden met een deelaspect van de Vlaamse vertelcultuur (vb. Volkskunde Vlaanderen), inbedding binnen het participatiedecreet of via een Vlaamse vertaling van het Unescoprogramma 'living human treasures.'

De vraag dringt zich op of de oprichting van een expertisecentrum en het werken met labels geen gevaar impliceert voor de spontaneïteit van de vertelkunst. Daarom moet gezocht worden naar creatieve oplossingen voor de nood aan ondersteuning van de vertelsector. Er is nood aan een verhoging van de kwaliteit van de vertellers. Een gestructureerde opleiding zou daarbij een oplossing kunnen bieden, zoals bijvoorbeeld een aanvullende jaar bij de bestaande lerarenopleiding.

Culinaire motieven in de sprookjeswereld

Harlinda Lox, Vice-president Europäische Märchengesellschaft, begeleidde ons naar de lunch met een lezing over culinaire motieven in de sprookjeswereld. Ze benadrukte dat de klassieke vertelstof er zeker geen van stoffige verhalen is. Er bestaan meer dan 3000 verschillende verhaaltypes.

De verhalen waarin de schalkse figuren centraal staan, vertegenwoordigt de grootste

vertelgroep. De verschillende vertelculturen, kunnen niet los van elkaar gezien worden. Ze illustreerde dit met het verhaal van de stenensoep waarvan de eerste variante al terug te vinden is in Italiaanse verzen uit de 14de eeuw.

De held of heldin uit het toversprookje kent vaak geluk en verlossing. Hij of zij verwerft bijvoorbeeld een potje of een tafel (tafeltje dekje); Hans en Grietje vinden in het bos bijvoorbeeld een huisje van peperkoek.

Typisch voor de Vlaamse vertelcultuur is dat het motief van de pannenkoek in veel verschillende varianten opduikt in tegenstelling tot de honingkoek in andere landen.

In buitenlandse sprookjes speelt de verhouding tussen meester en knecht een centrale rol. In Vlaamse sprookjes daarentegen, gaat het meestal om de relatie tussen Sint-Pieter en Onze Lieve Heer.

Men spreekt van narratieve acculturatie: verhalen worden ingebed in de culturele en sociale realiteit van een land.

Namiddagdeelte:

Les Maisons des contes

Joël Smets, professioneel Waals verteller, begon het namiddagdeelte met een verhaal. Daarna schetste hij de Waalse situatie met betrekking tot de vertelkunst

In de jaren '70 was er in Vlaanderen een revival van de volksmuziek, in Zuid-Frankrijk één van 'de bavardage'. In 1987 werd in Parijs een symposium georganiseerd door L'age d'Or 'de nieuwe lente van het verhaal in Frankrijk en in de wereld.' Het groeide uit tot een permanente educatiebeweging.

Joël Smets stelt dat een verhaal drieledig is: ten eerste, het wordt bepaald door diegene die het heeft uitgevonden; ten tweede, door de verteller (diegene die het vertelt) en ten derde, door diegene die het verder zal vertellen.

Vertellen vormt een verbinding tussen generaties.

In 1988 richtte Joël Smets 'het maison du conte' in het Rood Klooster in Oudergem op. Daar vond het eerste vertelfestival plaats voor Franstalig België 'Les contes au nuit d'été'. Het maison de conte staat nu onder leiding van Hamadis, een Marokkaans verteller die de berbercultuur zeer goed kent

Vanuit het Rood Klooster werd de idee van de vertelwandeling verder uitgebouwd: de schouwburg verlaten en in volle natuur gaan vertellen.

In 1989 werd in Chiney het eerste echt grote vertelfestival georganiseerd.

Joël Smets herleidt vertellen tot drie kernbegrippen: humilité, sobriété en liberté.

Door het verhaal te beginnen met “er was eens...” rapporteert de verteller het woord, geeft hij het door. Het wordt gebracht op een eenvoudige manier: het is ‘gewoon’ iemand die zit en vertelt.

De verteller heeft tenslotte de vrijheid om naar de mensen toe te gaan, om in hun leefwereld te stappen.

Joël Smets eindigde met woorden die het belang van het vertellen illustreerden : “En France, faire des relations ou raconter des histoires sont synonymes.”

Ter leering ende vermaeck

Het namiddagdeelte werd afgesloten met drie interactieve lezingen in kleinere groepen.

De deelnemers konden telkens twee lezingen kiezen. .

Harlinda Lox liet het publiek kennis maken met de wereld van de etiologische verhalen (verhalen die eindigen met “...en zo komt het dat...”).

Pier De Cock, auteur en theater maker toonde vanuit zijn eigenervaring aan hoe creatief kan worden omgegaan met verhalen en mondelinge geschiedenis

Professioneel verteller Joe Baele begeleidde de deelnemers naar het maken van een sterk verhaal.

Aansluitend was er een receptie waar men klonk op een geslaagde studiedag.

Bijlage 9.8.: Transcriptie van het panelgesprek van de studiedag op 13 juni 2009.

Annick Lesage is journaliste en sinds 1992 werkzaam bij Radio 1. Zij geeft les aan het Herman Teirlinckinstituut in Antwerpen. Daarnaast is ze coach voor de EBU Masterschool for Radio Features en auteur van verschillende publicaties.

Dr. Willem de Blécourt is historisch antropoloog en als onderzoeker verbonden aan het Huizinga Instituut voor Cultuurgeschiedenis en het Meertens Instituut, Amsterdam.

Dr. Marc Jacobs is codirecteur van FARO. Vlaams Steunpunt voor cultureel erfgoed vzw en Belgisch afgevaardigde voor het intergouvernementeel comité voor de Unescoconventie (2006-2008), lid van de Unescocommissie.

Guy Tilkin is programmator van het internationaal vertelfestival georganiseerd door landcommanderij Alden-Biesen.

Em. Prof Dr. Stefaan Top is hoogleraar volkskunde aan de K.U. Leuven en ondervoorzitter van Volkskunde Vlaanderen.

Ina Vandewijer is auteur van het boek. Storytelling, verhalen vertellen kan iedereen.

Annick Lesage (AL): “Vertelkunst en vertelcultuur zijn aan een positieve beweging bezig. De meeste vertellers zijn pas de laatste 10 jaar aan het vertellen geslagen en organisaties zouden indien ze meer middelen hebben ook interesse hebben om meer vertelactiviteiten te organiseren. Hoe zou u dit verklaren?”

Marc Jacobs (MJ): “Het is moeilijk om daarop te antwoorden. Ik zal dan ook antwoorden vanuit een erfgoedperspectief. De voorbij 10 jaar is de perceptie en de waardering sterk veranderd. Tegenwoordig spreken we over immaterieel cultureel erfgoed. Dat is een wereldwijd fenomeen. Op heel veel plekken in de wereld blijkt dat vertellers meer in beeld komen en zich meer profileren als dragers van een traditie en ook als vernieuwers van een traditie, dat daar voortdurend op andere manieren mee wordt omgegaan.

Het beleidskader is veranderd en het geeft de mogelijkheid om op een positieve manier in beeld te komen.

Ik denk dat het ook een kwestie is van generaties. Generaties wisselen elkaar af. Als nu de

voorbij tien jaar heel veel mensen begonnen zijn met vertellen dan betekent dat dat er een nieuwe generatie is opgestaan.”

Willem de Blécourt (WDB): “Ik heb een vraag. In de jaren '90 ben ik naar Engeland vertrokken, ik kom terug en dan blijkt er plots iets te bestaan waarvan ik nooit eerder heb gehoord, een hele organisatie van vertellers. Wat ik wil weten is in hoeverre dat een reactie is op een grotere Europese integratie. Op een toestroom van mensen buiten Europa. Is de vertelcultuur iets wat appelleert aan een culturele identiteit?

Mijn antwoord daarop als ik deze vraag stel is: het is allemaal niet zo erg. Je kan doen wat je wil, zelfs als je je op die traditie beroept want die verhalen komen ook overal vandaan. Want je als iets vertelt, dat maak je je dat eigen en dat geeft natuurlijk een enorme ruimte.”

Guy Tilkin (GT): “De revelatie van vertelcultuur in Groot-Brittannië is veertig jaar eerder gebeurd dan dat die hier in Vlaanderen gebeurd is. Als ik naar Wallonië kijk en ik kijk naar Frankrijk dan krijg je inderdaad die instroom van andere landen waar die vertelkunst inderdaad nog tot de traditie behoort en daar wordt er veel meer of veel duidelijker op ingespeeld. De relatie dankzij ‘de koloniale contacten’ (ik mag het zo niet noemen) met die landen die is veel sneller gebeurd en zit veel dieper. Dat is iets wat Vlaanderen mist. Er wordt hier over vertelkunst, over identiteit gesproken, over eigen cultuur maar bij vertelkunst zit ook een stuk interculturaliteit en dat is iets wat we niet uit het oog mogen verliezen, wat we niet mogen verloochenen.”

AL: “Ina Vandewijer, heeft u veel moeite moeten doen om een uitgever te vinden voor uw boek?”

Ina Vandewijer (IV): “Nee, absoluut niet.”

AL: “Hoe komt dat, denkt u?”

IV: “Verhalen zijn onderdeel van onze cultuur van onze eigen identiteit. Van het moment dat ik voorstelde ‘ik heb een boek over verhalen’ waren zij ook geïnteresseerd. Er was geen boek dat beschreef wat dat is, waar dat verhalen vertellen vandaan komt en hoe zich dat situeert. Om te illustreren wat daar van aan is: er is een professor aan de unief van Hasselt die bijvoorbeeld zegt : ‘ik wil een boek over verhalen voor mijn studenten entrepreneurs’. Welk verhaal moet zij als jonge ondernemers gebruiken om hun visie en hun werk uit te dragen? Hoe kunnen we die werknemers verbinden achter een idee in eenzelfde bedrijf. Dat

gaat heel ver. Daar is zeker nood aan om die vertelcultuur verder uit te breiden en daar vooral.

Men zegt altijd: “wat brengt dat nu op als je vertelt?” “Dat brengt niets op.” Dat brengt ontzettend veel op als je vertelt en daar gaat het boek ook een beetje over. Je kan meten wat verhalen vertellen betekent.”

Stefaan Top (ST):

“Je hebt het verschijnsel van de popularisering van vertelkunst en vertelcultuur. Het is een vaststaand feit dat verhalen ‘in’ zijn. Tijdens mijn onderzoek stelde ik vast dat men vaak vergeet dat de traditie van de volksverhalen, dat daar een geweldige basis lag, die inderdaad sluimerde. Ik ben de Vlaamse Gemeenschap nog altijd bijzonder dankbaar dat binnen het kader van erfgoed de aandacht ging naar het narratieve. Dat is dus die enorme schat, die thesaurus die wij hadden van die meer dan 50 000 verhalen die we hebben kunnen visualiseren in de volksverhalenbank. Die bank is echt een monument, zeer toegankelijk en gebruiksvriendelijk. Hij scoort 2 miljoen bezoekers in 5 à 6 jaar tijd wat in vergelijking met Nederland bijzonder hoog is. Het is een enorm succes en ik denk dat dat ook bijgedragen heeft aan de promotie van de volksverhalen en alles wat daarbij hoort. Of in ieder geval zichtbaar te maken.

Willem, de verhalen in de volksverhalenbank zijn summaries. Men moet voorzichtig zijn in het vergelijken van verhalen omdat je niet weet hoe het hele verhaal neergepend werd (door Roger Callens in dit geval). Die verhalen zijn gestroomlijnd.

Hét bewijs dat de vertelcultuur scoort is de volksverhalenroute in Langemark-Poelkapelle.

Dat was een schot in de roos, ook gesubsidieerd door de Vlaamse gemeenschap.

Er is materiaal genoeg, het was er, niemand kende het en nu is men wakker geworden en krijgt men kansen om daarmee verder te gaan en men gaat ook verder. Het klimaat is gunstig.”

AL: “Heeft u ook een idee waarom, want dat is natuurlijk interessant naar evolutie toe?”

ST: “Ik heb het over volksverhalen, men kan allerlei andere verhalen vertellen maar dan is dat geen erfgoed. Dat erfgoed zijn de volksverhalen. Daarom is het zo belangrijk dat je de context ervan kent en de achtergrond. Ik weet wat vertellen is en dat is soms niet gemakkelijk omdat dat heel vaak een soort biecht is. Bij het vertellen van een volksverhaal geven die mensen een stukje van zichzelf vrij. Die mensen waren er daar op dat moment niet mee bezig.

Wat ze vertellen hebben ze vaak nog nooit aan iemand anders verteld. Je moet het zien als een soort bekentenis, een soort overdracht in een bepaalde context.”

Reactie uit het publiek, **Mia Verbeelen** :

“Er is een opkomst van de vertelkunst wereldwijd.

Ondanks de beeldcultuur van de afgelopen jaren hebben mensen een Aha-erlebnis omdat ze met vertellen teruggaan naar hun jeugdijaren. De vertelkunst is een belangrijke factor in het herontdekken van de fantasie. De huidige maatschappij draagt daar op een positieve manier aan bij.”

AL: “Uit het onderzoek blijkt dat er toch nog een beetje een imagoprobleem is wat vertelkunst betreft. Mensen worden aangenaam verrast als ze ermee in contact komen maar voor ze eraan toe zijn is er toch nog een beetje een vooroordeel. Dat heeft iets met ‘aan de haard’ en ‘een pijp’ te maken en met kinderen en sprookjes. Is dat zo en wat kan daar aan worden gedaan?”

GT: “In de evolutie van het verhaal van het vertelfestival hebben wij eerst succes geboekt bij de scholen en kinderen. In de eerste plaats was het moeilijker om het weekendprogramma, dat dan meer op volwassenen gericht was, om daar voldoende publiek te krijgen.

Ondertussen heeft dat een hele evolutie doorgemaakt en is daar een kentering in aan het komen. Als ik mensen uitnodig voor het vertelfestival dan is dat inderdaad hun eerste reflex: ‘mijn kinderen zijn nog niet groot genoeg.’

Ik ben ervan overtuigd dat een ander aspect ook een belangrijke rol speelt.

Vertellen als podiumkunst moet ook eens in het licht gebracht worden. Wat is het statuut van de verteller als podiumkunstenaar? Hoe breng ik kwaliteit? Ik denk dat daar nog heel wat werk aan de winkel is. We moeten duidelijk maken aan de mensen dat vertellen ook een echte kunst is, zelfs een basiskunst. Er is theater, er is toneel maar aan de basis ligt vertellen. Als ik met buitenlandse vertellers praat hebben die al meer naam gekregen. De status van de verteller als kunstenaar staat daar op een veel hoger niveau en daar is nog heel wat werk aan de winkel. Dan kunnen we ook naar een ander publiek toewerken.”

AL: “Heeft het volgens u ook iets te maken met het feit dat vertellers niet op televisie komen? Dat mensen daar niet echt een etiket op kunnen plakken? Ze kunnen zich daar niet echt iets bij voorstellen.”

GT:” Hoe kom je op tv? Als we naar Comedy Casino kijken dan is dat ook niet altijd kwaliteit dat daar gebracht wordt om het nog eufemistisch te zeggen. Nochtans komen vertellers niet op tv en dan kan je de vraag stellen waarom komen echt goeie vertellers niet op tv? Welke strategieën zijn daarvoor? Moet je mensen kennen?

Ik denk dat vertellers heel graag bekendheid zouden hebben maar de manier waarop is dan weer iets anders. Vertellers willen ook werken, vooral professionele vertellers.”

WDB:

“In Groot-Brittannië had je in ‘Britain’s got talent’ bijvoorbeeld die dame, Susan Boyle, zij heeft meegedaan maar die is in de problemen geraakt en het is niet de bedoeling dat vertellers dat ook overkomt. Ik zou daarin voorzichtiger zijn. De verteller moet dat willen. Vertellen is ook eerder iets voor in de kleine kring.”

Reactie uit het publiek, **Frank Degruyter:**

“Vertellen op tv en radio bleek vroeger wel te werken, kijk maar eens naar die prachtige hoorspelen. Nolle Versyp vertelde op tv en dat werkte perfect . Vertellen is als genre zeer oud. Het heeft zeker een plek binnen erfgoed maar ik ben bang dat het alleen daar geplaatst wordt.

Er is een verschil tussen volksverhalen en vertellingen. Als die niet geïroniseerd kunnen/mogen worden dan bereik je bijvoorbeeld ook geen pubers.”

MJ:

“Die categorieën als kunst, amateurkunst, erfgoed: je kan dat zien als een container waar je dingen instopt en die je heel erg scheidt. Alles kan erfgoed zijn, het is een manier van kijken, van perspectief. Daar is de vraag waarom noem je iets erfgoed of gebruik je die term en ook daar zie je weer dat het concept erfgoed heel erg evolueert.

Dat hangt ook af van de doelstellingen die je wil bereiken. Erfgoed kan een erkenning of een waardering zijn voor een fenomeen in de maatschappij. Dan geef je het label erfgoed.

Je kan ook de doelstelling hebben om daar onderzoek naar te verrichten, om dat vast te leggen en te registreren: ook daar kan erfgoed een benaming zijn, dan kom je bij archieven terecht.

Het kan ook zijn dat je echt de overdracht van bepaalde technieken wil stimuleren, daar wordt dan het woord immaterieel erfgoed voor gebruikt en mechanismen om dat op een spontane of licht gestructureerde manier te doen zonder dat je dat in een formele onderwijscontext kan gaan doen. Het woord erfgoed wordt op verschillende manieren ingezet net als het woord amateurkunsten. In de discussie zou het al helpen om dat telkens in een perspectief te zien. Het wordt pas ingedeeld in categorieën als je dat vertaalt naar beleid en naar subsidiebedragen want dan moet het wel in hokjes gedaan worden om het beheersbaar te maken.”

IV:

“Waarom zouden we niet terug gaan naar het essentiële. Waarom vertellen wij eigenlijk? Waarom is dat zo belangrijk? Aan welke noden beantwoordt vertellen dan? Wat kunnen wij allemaal met verhalen?”

Als wij geen verhalen vertelden, dan bestonden wij vandaag de dag niet meer. Toen onze voorouders onze waarden en normen overdroegen en ons vertelden wat gevaarlijk was en wat niet en hoe onze soort kon overleven dan zaten wij hier vandaag niet te vertellen.

Daarom moeten we eerst nagaan waarom dat zo belangrijk is en dan weet je waarom je aan het zoeken bent naar statuten en naar allerlei mogelijkheden om de context te realiseren.”

ST:

“In eerste instantie moeten we wel een onderscheid maken met de ars narrandi, de kunst van het vertellen. Opleiding is een noodzaak en daar is blijkbaar nood aan. In dat geval komt deze studiedag echt niet te vroeg. Mensen opleiden. Dan zit je natuurlijk in een andere sector: dat is onderwijs, dat is amateurkunsten. Dat is een apart verhaal.

Wat wij daarnaast ook moeten nagaan is welke verhalen we vertellen en daar hebben we een apart verhaal bij. Elke genre heeft zijn eigen teneur en zijn eigen circuit. Allemaal verschillende discours. Een goede verteller zou dat moeten ervaren maar dat veronderstelt ook wel wat achtergrond. De wetenschap bij wat men vertelt en het hoe is dan de opleiding.”

IV: “Het is ook nog een taboe. In tegenstelling tot bijvoorbeeld de Nederlanders zijn wij niet bang voor de dood maar wij zijn wel bang om te vertellen. Mijn moeder moest een pilletje nemen als ze iets moest voordragen voor de Bond van de Grote en Jonge Gezinnen. Er zijn technieken om die angst te overwinnen en die zijn ook belangrijk.”

Reactie uit het publiek, **Guido Vandermarliere:**

“Ik krijg ook de vraag van musea om bij ‘verwaarloosde’ objecten iets te komen vertellen zodat de mensen er weer aandacht aan gaan besteden. Er is meer context tegenwoordig om te gaan vertellen.”

AL: “Het basispunt van het onderzoek is natuurlijk of er nood is aan zo een expertisecentrum? Ik hoorde van Ans dat vertellers daar een beetje allergisch aan zijn voor zo een term. Het huis voor de vertelcultuur zou al beter geschikt zijn. Maar is daar sowieso nood aan. Ik heb al van Stefaan Top gehoord dat hij dat zeker belangrijk zou vinden.”

ST: “Jaja. De temperatuur is er. Er is belangstelling, het leeft dus dat is zeker een

desideratum. Alleen is de vraag of de niche niet te klein is om daar een degelijk centrum/een huis van te maken. Dat is een vraag apart. Men zal dan zeggen dat de overheid moet tussenkomen maar we zullen moeten zien wie de overheid wordt.

We zitten enerzijds met onzekerheid t.o.v. de nieuwe overheid. We zijn bedorven geweest inzake erfgoed de voorbij 8 jaar. Ik hou mijn hart vast met de evolutie ervan maar ik heb de indruk dat men niet eindeloos kan bijbouwen en bij kan creëren en dat men zoekt naar 'erfgoedgemeenschappen', naar samenwerkingsverbanden. Als ondervoorzitter van Volkskunde Vlaanderen, die koepelorganisatie die hier ook een studiedag heeft georganiseerd en dat volksverhalenonderzoek tot zijn domein heeft stel ik de vraag of het niet aangewezen is om de opleiding van het willen of kunnen vertellen laat aansluiten bij diegenen die daarmee bezig zijn als opdracht van de overheid omdat dat in de beheersovereenkomst staat.

Dus de vraag is apart of moet men ergens bij? Dat kan versterkend zijn aan weerskanten. Er moet een opleiding zijn. Wat mij betreft is dat nodig.”

IV: “Ik zou zeggen: Vertelkunst is een exponent van een vertelcultuur.

Je ziet wat de vertelcultuur in petto heeft door de vertelkunst. Ik denk dat je als je vertelkunde als vak wilt imponeren dan moet je je doelgroep definiëren. Voor wie willen we dan zo een huis maken en dat is eigenlijk voor iedereen die met communicatie bezig is, pure communicatie: buurtwerking, moeders die hun kinderen leren spreken, onderwijs. Wij moeten onze doelgroep verbreden. Zeg eerst wat een verteller is, wie is een verteller? Wat is onze doelgroep? Aan wie moeten wij vertellen en ga dan daar op die fundamenten uw huis op bouwen.”

WDB:

“Ik bekijk het allemaal een beetje van een afstand. Ik mis één ding als er over opleiding gepraat wordt. Moet er dan ook geen aandacht besteed worden aan hoe je verhalen maakt? Hoe schrijf je die? Hoe gebruik je verhalen die er al zijn. Het idee van creativiteit. Dat is vrij nieuw. Een paar eeuwen geleden bestond creativiteit uit het combineren van verhalen. Bestaande elementen werden bij elkaar gevoegd.”

AI: “In het onderzoek kwam ook aan bod dat er niet alleen aandacht voor vertelkunst maar ook voor de vertelcultuur moet zijn. Vertellers zouden meer onderbouwd moeten zijn dan dat ze nu misschien zijn ? Is dat belangrijk, Marc Jacobs?”

MJ: “Ik denk dat alle kennis helpt. Over veel facetten kan kennis vergaard en verdeeld worden. Ik zou wel wat willen waarschuwen voor de metafoor van het huis.

Het is een mooi plan A: we maken een huis van de vertelcultuur. Vanuit pragmatische overwegingen zou ik toch ook voor een plan B zorgen namelijk kijken welke mogelijkheden er allemaal zijn om onze doelstellingen te bereiken.

Als we dan direct naar het landschap kijken wat er al is aan subsidiëring- en erkeningsmogelijkheden dan zijn er mogelijkheden binnen de amateurkunsten, binnen erfgoed opent zich een weg. Er zijn ook mogelijkheden via het participatiedecreet.

Er zijn ook een aantal dingen die nog niet bestaan in Vlaanderen maar die vanuit het buitenland kunnen geïnspireerd worden. Bijvoorbeeld binnen Unesco loopt er een programma van de ‘living human treasures’: de levende menselijke schatten, wat in Japan en Azië furore maakt en waar een beleidsmaker in Vlaanderen direct zou kunnen door geïnspireerd worden.

Dat zou ook mijn advies zijn voor het eindrapport: plan A ‘het huis voor de vertelcultuur’, als het er komt zal ik de eerste zijn om dat toe te juichen. Plan B zorgt er toch voor om je doelstellingen te bereiken dat het palet aan mogelijkheden die er al zijn en die zouden kunnen ingefluisterd worden, dat je dat ook activeert. Dat er zeker een vooruitgang in geboekt wordt.”

AL: “Schuilt er een gevaar in de oprichting van dat expertisecentrum en dat werken met labels? Schuilt daar geen gevaar in dat die wildgroei van vertellers uit allerlei streken die dat zomaar gewoon doen dat dat onmogelijk wordt als je daar een soort pasje voor moet hebben?”

IV:

“Er bestaan verschillende fondsen bijvoorbeeld het VAF voor tv-series en films enzovoort. Die geven subsidies. Het VFL geeft ook subsidies en daar zijn een aantal voorwaarden waar men moet aan voldoen. Ik ben als auteur bij beiden aangesloten. Ik krijg als ik een lezing ga geven, 125 € voor één uur. Daar worden normen aan gegeven en als je aan die normen beantwoordt dan word je erkend als auteur die lezingen gaat geven. Waar om zou je geen fonds voor de vertelkunst oprichten waarbij ook een vorm van controle bestaat? Daarnaast moeten we opgenomen worden binnen het kunstendecreet.”

Reactie uit het publiek van **Ans Van de Cotte:**

“Uit het onderzoek blijkt dat net veel vertellers bang zijn van die labels. Dat iemand gaat

bepalen wat goede en slechte vertellers zijn, dat men een definitie plakt op wat vertellen is. Ze zijn bang voor ‘institutionalisering.’

MJ: “Vandaar moeten we denken aan creatieve vormen. Ik weet niet of die labels interessant zijn. Het voorbeeld van de living human treasures is interessant omdat de overheid dragers van een traditie identificeert, die een diploma geeft enzovoort maar ze geeft ook geld om minstens twee à drie jonge mensen op te leiden, die dan ook in een soort stage betaald worden. Dat is de prijs die ze dan krijgen om zich gedurende één à twee jaar te bekwamen in iets. Dat kan gaan van poppen snijden tot vertellen. Om jonge mensen op te leiden met talent. Dat is een intelligente formule van zowel erkenning als doorgeven. Waarom kunnen we niet aan zulke dingen denken in plaats van het waarmaken van een echte verteller of een minder goede verteller.

Ik weet niet of dat nuttig is want uiteindelijk beslist het publiek toch altijd zelf of ze iemand goed vinden of niet.”

Reactie vanuit het publiek:

“Vanuit het Steunpunt Buitenlands Beleid, Toerisme en Recreatie - Spoor Toerisme en Recreatie hebben wij ook een onderzoek m.b.t. storytelling gedaan. Vertellen wordt benaderd vanuit de toeristische sector. Er is nood aan nieuwe initiatieven. Er zijn echt sectoren die erop zitten te wachten.”

GT:

“Vertellers zijn bang van labeling: ik kan mij dat heel goed voorstellen. Als organisator van een vertelfestival heb ik echt nood aan goede vertellers. Ik word heel veel gecontacteerd door vertellers en dan is mijn probleem: u bent een goed verteller voor een kleine groep mensen maar bent u ook een goed verteller voor een publiek van 100 adolescenten uit BSO en TSO? Dat is al een andere omstandigheid. Ik zou wel licht zien in een structurering van een ‘opleiding’. Voor mij is er wel nood aan een kwaliteitsverhoging van de vertellers in Vlaanderen.

Ik betrek heel wat vertellers uit Nederland voor het Nederlandstalig programma. Ik zou ook eigenlijk heel graag Vlaamse vertellers hebben. In *Koppen XL* hebben ze aangekondigd dat er in de lerarenopleiding een extra jaar gaat komen voor leerkrachten die in het basisonderwijs meer met muziek gaan werken zodanig dat die mensen als leerkracht van school tot school gaan om daar in de klassen meer met muziek te werken.

Waar hebben wij dan de boot gemist om hetzelfde te doen met verhalen want met verhalen is er een pak meer te doen dan met muziek? Dat is heel jammer en het steunpunt moet op

alle vlakken werken. Naar het sensibiliseren, het kneden van het publiek voor verhalen. Streven naar kwaliteit, naar basismateriaal. Er moet op een heel breed vlak gewerkt worden. En of dat nu het werk is van één centrum of van verschillende centra dat kan besproken worden.

In Alden Biesen willen wij onze werking verbreden en 'een vertelkasteel' worden. Wat dat inhoudt, welke functies daar zullen zijn dat valt nog te bespreken maar wij zijn in ieder geval van plan om in die richting te werken en meer dan het festival te doen.”

ST:

'Vertellen is een zeer ernstige bezigheid en het moet gaan om een antropologische aanpak in de mate van het mogelijke. Elk verhaal is meer dan een verhaal. Er zitten lagen in, er zit een achtergrond in. Onze vertellers moeten het verhaal achter het verhaal meenemen. Als men de context kan meenemen in het verhaal dan is dat een meerwaarde. Kunnen vertellen: zeker maar weten wat men vertelt is een surplus'.